

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ในเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ปริญญานิพนธ์
ของ
ปิยนฎ สิริฤทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
กันยายน 2549

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ในเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ปริญญานิพนธ์
ของ
ปิยนฎ สิริฤทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

กันยายน 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ในเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

บทคัดย่อ
ของ
ปิยนฎ สิริฤทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
กันยายน 2549

ปิยนฏ สิทธิฤทธิ์. (2549). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2.
ปริญญานิพนธ์ ก.ศม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งกะพิภพ, รองศาสตราจารย์ชูศรี วงศ์รัตน์.

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อ
การตระหนักรู้ตนเอง และตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะ
สันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 512 คน
โดยได้มาจากการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-Stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
คือ แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล แบบวัด
บุคลิกภาพแสดงตัว แบบสอบถามลักษณะความเป็นหญิง แบบสอบถามลักษณะความเป็นชาย
แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล และแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น
เท่ากับ .914, .836, .863, .902, .912, .877 และ .849 ตามลำดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์
ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) โดยใช้โปรแกรม LISREL 8.30

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยเชิงสาเหตุทั้ง 6 ปัจจัย คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล บุคลิกภาพแสดงตัว
สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย และเจตคติต่อพุทธศาสนา
มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตระหนักรู้ตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า และมีค่า
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .384 - .449
2. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุสามารถอธิบายความแปรปรวนของการตระหนักรู้ตนเอง
ได้ประมาณร้อยละ 41 ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญรวมต่อการตระหนักรู้ตนเองสูงที่สุด
คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล รองลงมาคือ บุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล
เจตคติต่อพุทธศาสนา ลักษณะความเป็นชาย และลักษณะความเป็นหญิง มีขนาดน้ำหนัก
ความสำคัญเท่ากับ .85, .49, .29, .23, .15 และ .14 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญ
ทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเองสูงที่สุด คือ บุคลิกภาพแสดงตัว รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดู
แบบใช้เหตุผล เจตคติต่อพุทธศาสนา สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และลักษณะความเป็นชาย
มีขนาดน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .38, .34, .23, .22 และ .14 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีน้ำหนัก
ความสำคัญทางอ้อมโดยรวมต่อการตระหนักรู้ตนเองสูงที่สุดคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
รองลงมาคือ บุคลิกภาพแสดงตัว ลักษณะความเป็นหญิง และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
มีขนาดน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .50, .15, .11 และ .07 ตามลำดับ

CAUSAL FACTORS INFLUENCING SELF – AWARENESS OF
MATHAYOMSUKSA III STUDENTS AT NAKHON SRI THAMMARAT
EDUCATIONAL SERVICE AREA II

AN ABTRACT
BY
PIYANART SITTIRIT

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Education degree in Educational Research and Statistics
at Srinakharinwirot University
September 2006

Piyanart Sittirit. (2006). *Causal factors influencing self-awareness of mathayomsuksa III students at Nakhon sri thammarat educational service area II.*

Master thesis, M.Ed. (Educational Research and Statistics). Bangkok:

Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee:

Assist. Prof. Dr.Nikom Tangkapipop, Assoc. Prof. Chusri Wongrattana.

This research intend to study the causal relationship model of factors influencing self-awareness and verify fit causal relationship model between hypothesis model and empirical data of mathayomsuksa three students in educational area II, Nakhon sri thammarat province. For research, 512 students were chosen by two-stage random sampling. Two group of instruments used for research; the first group are self-awareness test; extravert personality test; attitude toward buddhism test showed reliability of .914, .863 and .849 respectively, and the second group are the questionnaire of four cause factors are reasoning-oriented child rearing, interpersonal relationship, femininity and masculinity reliability were .836, .877, .902 and .912 respectively. The data was analyzed by using Path Analysis with LISREL program version 8.30

The result of the research were as follows:

1. The simple correlation coefficient between cause factors; that are reasoning-oriented child rearing, extravert personality, interpersonal relationship, femininity, masculinity and attitude toward buddhism with self-awareness were relationship between .384 - .449 which were statistically significant at .01 level.

2. The fit causal relationship model showed by the empirical data and model accounted for 41 percent of variance on self-awareness. The cause factors have total effect on self-awareness were reasoning-oriented child rearing, extravert personality, interpersonal relationship, attitude toward buddhism, masculinity and femininity, had total effect at .85, .49, .29, .23, .15 and .14 respectively. The cause factors have direct effect on self-awareness were extravert personality, reasoning-oriented child rearing, attitude toward buddhism, masculinity and femininity, had direct effect at .38, .34, .23, .22 and .14 respectively. The cause factors have indirect effect on self-awareness were reasoning-oriented child rearing, extravert personality, femininity and interpersonal relationship, had indirect effect at .50, .15, .11 and .07 respectively.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เนื่องด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่กรุณาให้ความรู้ คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการทำวิจัย ตลอดจนแนวทางแก้ไขและปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆด้วยความเอาใจใส่มาโดยตลอด ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. สุวพร เข้มเฮง และอาจารย์ ดร. เสกสรรค์ ทองคำบรรจง ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ และได้ให้คำแนะนำที่ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์ อาจารย์ ดร.เสกสรรค์ ทองคำบรรจง อาจารย์วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา อาจารย์มณฑิรา จารุเพ็ง อาจารย์ ดร. เรวดี กระโหมวงศ์ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ผู้บริหารสถานศึกษา คณาจารย์ และนักเรียนทุกโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ และขอบคุณเพื่อนๆที่คอยเป็นกำลังใจ และสนับสนุนช่วยเหลือตลอดมา

ขอขอบพระคุณคุณพ่ออนุศักดิ์ คุณแม่ประทุม สิทธิฤทธิ์ และ นายธนาสิทธิ์ สิทธิฤทธิ์ ซึ่งเป็นกำลังใจ ให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆ และสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาของผู้วิจัยอย่างยิ่ง ตลอดจนมาจนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คุณประโยชน์อันพึงได้รับจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ บิดา มารดา ครูอาจารย์ ที่ได้ให้การอบรมสั่งสอนให้มีความรู้ ความคิดในการทำวิจัยครั้งนี้ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ปิยนาฏ สิทธิฤทธิ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	4
ตัวแปรที่ศึกษา	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
สมมติฐานการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้ตนเอง	9
ความหมายของการตระหนักรู้ตนเอง	15
ความสำคัญของการตระหนักรู้ตนเอง	18
องค์ประกอบของการตระหนักรู้ตนเอง	19
แนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเอง	20
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง	24
การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล	24
ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู	24
ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู	25
ประเภทของการอบรมเลี้ยงดู	25
ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล	26
บุคลิกภาพแสดงตัว	27
ความหมายของบุคลิกภาพแสดงตัว	28
ความสำคัญของบุคลิกภาพแสดงตัว	30
ทฤษฎีบุคลิกภาพ	31
วิธีการพัฒนาและเสริมสร้างบุคลิกภาพ	31
ประเภทของบุคลิกภาพ	33

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
พัฒนาการทางบุคลิกภาพ.....	34
สัมพันธภาพระหว่างบุคคล	35
ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	35
ทฤษฎีเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	35
การพัฒนาสัมพันธภาพ	37
บทบาททางเพศ	39
ความหมายของลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง	40
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ.....	42
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางเพศ	43
ลักษณะของบทบาททางเพศ	45
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความเป็นชายความเป็นหญิง	46
การวัดและการประเมินลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิง.....	47
เจตคติต่อพุทธศาสนา	49
องค์ประกอบของพุทธศาสนา	49
การถ่ายทอดศาสนาสู่เยาวชน.....	50
ลักษณะบุคคลและสภาพแวดล้อมกับคุณลักษณะทางศาสนา	51
ครอบครัวและการรับรู้คุณค่าทางศาสนาของเยาวชน	52
บทบาทและความสำคัญทางพุทธศาสนาต่อบุคคล	52
ค่านิยมทางศาสนา	53
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง	55
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	68
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ	68
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ	70
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	76
การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง	76
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	81
การเก็บรวบรวมข้อมูล	94
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	94

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	97
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	102
สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	102
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	103
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	103
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	113
สรุปผลการวิจัย.....	114
การอภิปรายผล	116
ข้อเสนอแนะ	121
บรรณานุกรม	124
ภาคผนวก	132
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและประเมินความสอดคล้องของแบบวัด	134
ภาคผนวก ข ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง	136
ภาคผนวก ค ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง.....	138
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	140
ประวัติย่อผู้วิจัย	153

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การเปรียบเทียบค่านิยมภายใน-ภายนอกทางศาสนา.....	55
2 เปรียบเทียบลักษณะของการวิเคราะห์สาเหตุแบบเดิมกับโมเดลลิสเรล	61
3 จำนวนโรงเรียน จำนวนห้องเรียน และจำนวนนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำแนกตาม ขนาดโรงเรียน	77
4 จำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในแต่ละโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	79
5 สถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะ สันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์และเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา	96
6 ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา และการประมาณค่าเฉลี่ยประชากร ด้วยระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95	104
7 ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง	105
8 ค่าสถิติต่าง ๆ ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลตามสมมติฐานการ วิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์.....	106
9 การปรับปรุงแบบเส้นทางของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญต่อการ ตระหนักรู้ตนเอง	109
10 ค่าสถิติของผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลโดยรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ของรูปแบบที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์	111
11 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง	136
12 ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง	138

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานของการตระหนักรู้ตนเอง	5
2 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมแสดงตัวเก็บตัว	29
3 วงล้อสัมพันธ์ภาพ	38
4 การวัดลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงแบบสองมิติ.....	48
5 ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีผลในทิศทางเดียวกัน.....	58
6 ความสัมพันธ์ของตัวแปรแบบย้อนกลับ	59
7 ขั้นตอนการวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมลิสเรล	63
8 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง.....	82
9 ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	86
10 แผนภาพแสดงเส้นทางของตัวแปรที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง.....	107
11 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์	110

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในโลกยุคปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าในหลายๆด้าน เป็นยุคที่มีการติดต่อสื่อสารแบบไร้พรมแดน ทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในสังคมอย่างมากมาย สิ่งต่างๆจึงตามมาและก่อให้เกิดปัญหาในสังคม ส่งผลให้มีเด็กจำนวนไม่น้อยที่ต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านอารมณ์ความรู้สึก โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ อีกทั้งยังเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ จึงเป็นวัยที่มีปัญหาทางด้านอารมณ์ สังคม และบุคลิกภาพมากกว่าวัยอื่น ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการแสดงออกทางอารมณ์รุนแรงในวัยรุ่น เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียน หรือปัญหาด้านพฤติกรรมอื่นๆ จนบางครั้งทำให้เด็กบางคนต้องเสียโอกาสทางการศึกษาไปอย่างน่าเสียดาย ทั้งที่ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากความอ่อนแอทางปัญญาแต่มาจากความอ่อนแอทางอารมณ์ของเด็กที่ไม่สามารถรู้เท่าทัน และจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกทั้งของตนเองและผู้อื่นได้ หรือเรียกว่าไม่มีการตระหนักรู้ตนเอง ซึ่งการตระหนักรู้ตนเองนั้นคือการรู้จักและเข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้ว่าตนเองกำลังคิดอะไรอยู่ รู้จิตใจตนเอง รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง สามารถควบคุมจัดการและแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม มีสติที่สามารถรับรู้พร้อมทั้งตระหนักได้ว่าขณะนี้กำลังทำอะไรอยู่และรู้สึกอย่างไร ตลอดจนสามารถรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2542: 15)

การตระหนักรู้ตนเองนั้นจัดเป็นองค์ประกอบแรกของความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนเราสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งที่เป็นปัญหาทางด้านจิตใจ อารมณ์ และพฤติกรรมได้อย่างมาก ถ้าหากคนเราไม่มีความตระหนักรู้ตนเอง จะทำให้เราจัดการกับตนเองไม่ถูกต้อง เกิดความสับสนวุ่นวายขึ้นภายในตน และไม่สามารถผลักดันตนเองให้ไปข้างหน้าได้ แต่ถ้าหากคนเรามีการตระหนักรู้ตนเองเพิ่มมากยิ่งขึ้น ก็จะมีส่งผลให้ชีวิตมีความสุขและประสบความสำเร็จได้ตามที่หวังไว้ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2544: 161-162) ซึ่งสอดคล้องกับ คัลคานส์ มณีศรี (2546: 53) ที่กล่าวว่า นักเรียนที่ไม่มีการตระหนักรู้ตนเอง จะเป็นคนที่มีความนับถือตนเองน้อย และมักจะไม่ตระหนักถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่นจนก่อให้เกิดปัญหาสังคมและมีปัญหาชีวิตตามมา

การพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองเป็นสิ่งสำคัญมากในบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะเด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นหรือเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 13 – 15 ปี ซึ่งเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต และเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และอารมณ์ การตัดสินใจต่างๆขึ้นอยู่กับอารมณ์ ไม่ค่อยคิดก่อนทำ จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆทางสังคมมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด การฆ่าตัวตาย เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นหากบุคคลนั้นมีความสามารถรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง และตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง

สิ่งที่ช่วยให้คนเรามีการตระหนักรู้ตนเองเพิ่มขึ้น ก็คือการศึกษาเพราะการศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนเรามีการพัฒนาไปในทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป้าหมายของการจัดการศึกษาคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสังคมให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามที่สังคมปรารถนา ระบบการศึกษาที่ดีต้องสร้างให้บุคคลประสบความสำเร็จ ซึ่งการที่บุคคลจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีความสามารถในการตระหนักรู้ตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายใน ตลอดจนสามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างเหมาะสม และถูกต้องตามกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองในการเผชิญอุปสรรคข้อขัดแย้งต่างๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักจัดความเครียดที่จะขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันมีค่าของตนเองได้ สามารถชี้นำความคิดการกระทำของตนในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (ทศพร ประเสริฐสุข. 2545: 89-94) สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งปลูกฝังพัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว อีกทั้งยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางด้านอารมณ์ โดยมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง ตระหนักรู้ตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่การยกระดับจิตใจให้มีความสุขอย่างที่เราควรจะเป็น และสามารถที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ได้ ดังนั้นการพัฒนาเด็กจึงควรพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างสมดุล ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม โดยควรที่จะหันมามุ่งเน้นที่ด้านอารมณ์ควบคู่ไปกับด้านสติปัญญา เพราะคนที่มีสติปัญญาสูงเพียงอย่างเดียว ไม่ใช่คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเสมอไป คนที่มีสติปัญญาสูงแต่ไม่มีความตระหนักรู้ตนเองบางครั้งก็ไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

การตระหนักรู้ตนเองก็เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่น บ้าน ครอบครัว และโรงเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีบทบาทในการหล่อหลอมพฤติกรรมมนุษย์ นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนมีการตระหนักรู้ตนเองเพิ่มขึ้น ดังที่งานวิจัยของ นพมาศ กองกิม (2546: 60-61) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลและสัมพันธภาพระหว่างบุคคลส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเอง นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลยังส่งผลให้เด็กเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยพร ดวงทอง (2539: 62-65) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพแสดงตัวและงานวิจัยของ จันทราภา พูลสนอง (2546: 86-87) ก็พบว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองด้วยเช่นกัน

บทบาททางเพศก็มีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนเช่นกัน ที่เป็นเช่นนั้นเพราะลักษณะความเป็นหญิงกับลักษณะความเป็นชายในคนเรานั้นมีความแตกต่างกัน ผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายนั้นมักจะกระทำพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นผู้นำ เข้มแข็ง และก้าวร้าว ส่วนผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิงมักจะกระทำพฤติกรรมที่แสดงถึงความอ่อนโยน นุ่มนวล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสวยรักงาม ซึ่งงานวิจัยของโตโต้ (ญาดา หลาวเพชร. 2544: 49; อ้างอิงจาก Toto. 1996) พบว่า เพศหญิงที่มีความกรุณาสงสารมีความตระหนักรู้สูงกว่าเพศชาย และงานวิจัยของ

สุวิภา ภาคย์อัท (2547: 35-36) ที่ได้ทำการศึกษาการใช้กิจกรรมกับนิสิตกลุ่มทดลอง ทั้งนิสิตชาย และนิสิตหญิง พบว่านิสิตหญิงมีการตระหนักรู้ตนเองสูงกว่านิสิตชาย ดังนั้นในการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองก็ต้องเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับบทบาททางเพศของแต่ละบุคคล จึงจะทำให้เกิดการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองที่เหมาะสม

ในด้านเจตคติต่อพุทธศาสนาก็มีความสำคัญต่อการตระหนักรู้ตนเองดังที่วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี (2542: 37) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเอง โดยใช้วิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตรา ดันประเสริฐ (2547: 56-57) ได้ทำการศึกษาแล้วพบว่านักศึกษาที่ได้รับการฝึกวิปัสสนากรรมฐานมีการตระหนักรู้ตนเองสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึก ดังนั้นผู้ที่ฝึกวิปัสสนากรรมฐานเป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนา เพราะการฝึกวิปัสสนากรรมฐานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา ผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนาย่อมสนใจที่จะยอมรับและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาพุทธ ศาสนาพุทธนั้นสอนให้คนเป็นคนดี มีสติ ดังนั้นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนาก็จะส่งผลให้มีความตระหนักรู้ตนเองสูงขึ้นด้วย

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆเกี่ยวกับการตระหนักรู้ตนเอง (Self-Awareness) ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า การตระหนักรู้ตนเองมีความสำคัญในการดำรงชีวิต และเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนา ดังนั้นจำเป็นต้องทราบองค์ประกอบต่างๆที่มีผลต่อการตระหนักรู้ตนเองให้ชัดเจนจึงจะช่วยพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองของเยาวชนได้ถูกทาง แต่งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีผลต่อการตระหนักรู้ตนเองยังมีน้อย จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุของการตระหนักรู้ตนเองของเยาวชนไทย เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆที่มีอิทธิพล และส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ทั้งนี้จะช่วยให้สามารถอธิบายแหล่งกำเนิดและสาเหตุของการตระหนักรู้ตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาเป็นแนวทางให้บิดามารดา ผู้ปกครอง ครู และผู้เกี่ยวข้องได้นำไปพัฒนาคุณภาพของนักเรียน และเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา จัดกิจกรรมในการเพิ่มทักษะด้านการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านการตระหนักรู้ตนเองเพิ่มขึ้น

จุดประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล บุคลิกภาพแสดงตัวสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย และเจตคติต่อพุทธศาสนา กับ การตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยเชิงสาเหตุทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรต่างๆ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล บุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย เจตคติต่อพุทธศาสนา ว่ามีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครู ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนได้เชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจ และศึกษาความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ยังสามารถนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปพิจารณาปรับแก้ปัจจัยเชิงสาเหตุ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีจำนวน 20 โรงเรียน และมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,775 คน เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 2 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง 8 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดเล็ก 9 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

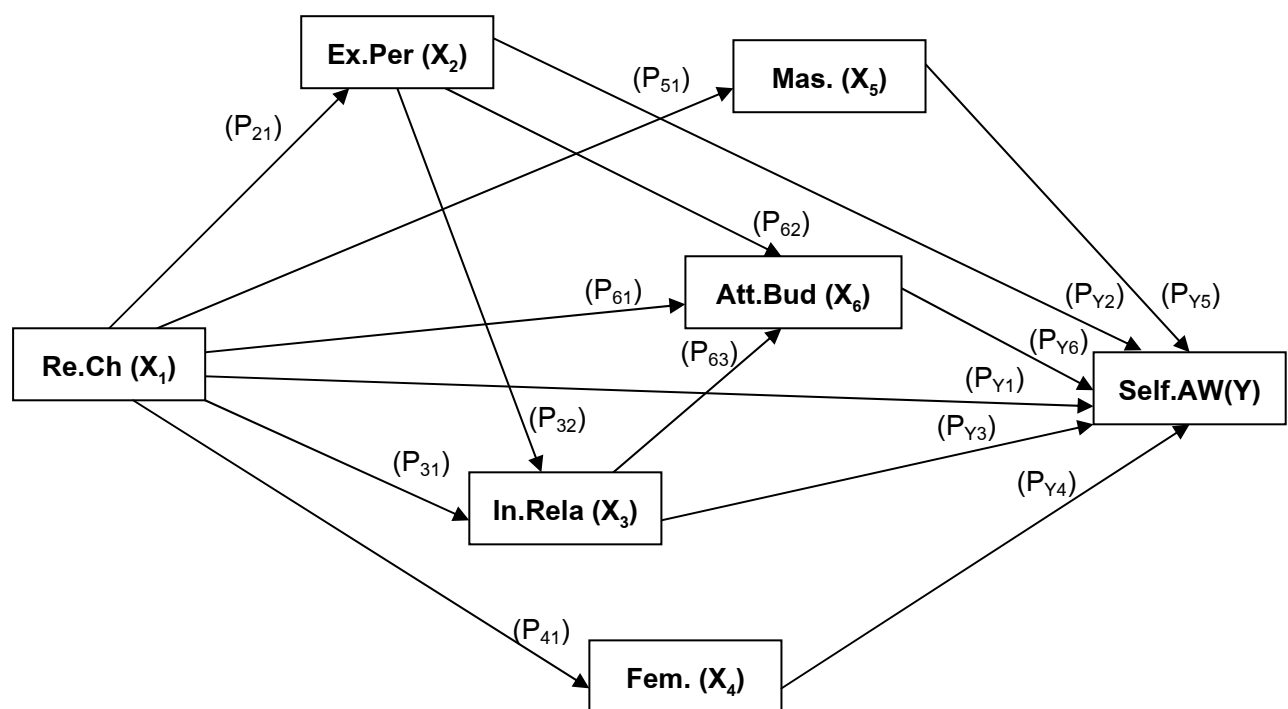
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 512 คน จาก 8 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 1 โรงเรียน จำนวน 169 คน โรงเรียนขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน จำนวน 59 คน โรงเรียนขนาดกลาง 3 โรงเรียน จำนวน 226 คน และโรงเรียนขนาดเล็ก 3 โรงเรียน จำนวน 60 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two – Stage Random Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรเชิงสาเหตุ ได้แก่
 - 1.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
 - 1.2 บุคลิกภาพแสดงตัว
 - 1.3 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล
 - 1.4 ลักษณะความเป็นหญิง
 - 1.5 ลักษณะความเป็นชาย
 - 1.6 เจตคติต่อพุทธศาสนา
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ การตระหนักรู้ตนเอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล บุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย เจตคติต่อพุทธศาสนา โดยตัวแปรต่างๆ ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการตระหนักรู้ตนเอง ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานของการตระหนักรู้ตนเอง

หมายเหตุ

Self.AW	แทน การตระหนักรู้ตนเอง (Self - Awareness)
Re.Ch	แทน การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล (Reasoning - Oriented Child Rearing)
Ex.Per	แทน บุคลิกภาพแสดงตัว (Extravert Personality)
In.Rela	แทน สัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship)
Fem.	แทน ลักษณะความเป็นหญิง (Femininity)
Mas.	แทน ลักษณะความเป็นชาย (Masculinity)
Att.Bud	แทน เจตคติต่อพุทธศาสนา (Attitude Toward Buddhism)

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยเชิงสาเหตุมีความสัมพันธ์กับการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียน
2. มีความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของภาวะสันนิษฐานตามสมมติฐานการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. ปัจจัยเชิงสาเหตุส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้
 - 3.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง มีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมโดยผ่านทางบุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย เจตคติต่อพุทธศาสนา
 - 3.2 บุคลิกภาพแสดงตัว มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง มีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมโดยผ่านทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เจตคติต่อพุทธศาสนา
 - 3.3 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง มีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมโดยผ่านทางเจตคติต่อพุทธศาสนา
 - 3.4 ลักษณะความเป็นหญิง มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง
 - 3.5 ลักษณะความเป็นชาย มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง
 - 3.6 เจตคติต่อพุทธศาสนา มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การตระหนักรู้ตนเอง (Self - Awareness) หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการเข้าใจความรู้สึก ความชอบและความสามารถของตนเอง สามารถหยั่งรู้ถึงความเป็นไปได้ของตนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 3 ประการดังนี้
 - 1.1 การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง (Emotional awareness) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ว่าคุณณณ์ตนเองมีอารมณ์อย่างไร มีสาเหตุมาจากอะไร สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าจะแสดงอารมณ์หรือพฤติกรรมอย่างไร และผลที่จะเกิดขึ้นจากการแสดงอารมณ์นั้น
 - 1.2 การประเมินตนเองได้ถูกต้อง (Accurate self-assessment) หมายถึง ความสามารถในการบอกจุดเด่นจุดด้อยของตนเองได้ตามสภาพความเป็นจริง สามารถบอกระดับอารมณ์ของตนเองต่อไปนี้ อารมณ์โกรธ อารมณ์กลัว อารมณ์มีความสุข และอารมณ์เศร้าเสียใจได้ตามความเป็นจริงในแต่ละเหตุการณ์ และสามารถบอกข้อดีหรือข้อด้อยของตนเองอันเป็นผลเนื่องมาจากอารมณ์
 - 1.3 ความมั่นใจในตนเอง (Self-Confidence) หมายถึง นักเรียนมีความรู้สึกมั่นใจว่าตนเองมีความสำคัญ มีความสามารถในการทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ สามารถแสดงจุดยืนของตนได้ กล้ายืนยันถึงสิ่งที่แสดงถึงความถูกต้องได้ กล้าตัดสินใจแม้ในท่ามกลางความกดดันและความไม่แน่นอน

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล (Reasoning - Oriented Child Rearing) หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยอมรับในความสำคัญของนักเรียน มีความเข้าใจในพัฒนาการ ยอมรับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้ง ห้ามปรามเมื่อเห็นว่าทำในสิ่งที่ไม่สมควร ส่งเสริมในสิ่งที่เป็นประโยชน์ โอนอ่อนผ่อนตามถ้ามีเหตุผลเพียงพอ และผลของการกระทำนั้นไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน รู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง รู้จักที่จะประพฤติตนให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้คำชมเชยแก่พฤติกรรมที่พึงประสงค์เป็นครั้งคราวและไม่ลงโทษเด็กจนเกินเหตุ

3. บุคลิกภาพแสดงตัว (Extravert Personality) หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่ชอบการแสดงออก เป็นคนเปิดเผยร่าเริง มองโลกในแง่ดี ชอบการออกสังคม ชอบการเปลี่ยนแปลง เป็นบุคคลที่สร้างความเชื่อมั่นอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้อย่างเหมาะสม

4. สัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) หมายถึง พฤติกรรมการใช้วาจา และการแสดงกริยาท่าทาง อันประกอบด้วยลักษณะของการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนผู้อื่นเมื่อผู้อื่นต้องการความช่วยเหลือ รู้จักการให้และการยอมรับ รู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีที่จะทำให้การปฏิบัติตัวต่อผู้อื่นเป็นไปอย่างเหมาะสม

5. ลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) หมายถึง การที่นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความอ่อนหวาน นุ่มนวล ขี้อาย อ่อนแอ อ่อนไหวง่ายน่าทะนุถนอม รักสวยรักงาม เป็นผู้ที่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้ดี ชอบการประจบเอาใจ ต้องการพึ่งพาผู้อื่น มักจะทำตัวเป็นผู้ตาม

6. ลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) หมายถึง การที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกล้าหาญ มีบุคลิกภาพเข้มแข็ง เป็นผู้นำ มีลักษณะนิสัยก้าวร้าว รักอิสระ และมีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีความเป็นนักกีฬา มีเลือดนักสู้ ชอบการใช้กำลัง

7. เจตคติต่อพุทธศาสนา (Attitude Toward Buddhism) หมายถึง การที่นักเรียนแต่ละคนรายงานว่า ตนเองมีความรู้สึก ความเชื่อ หรือความคิดเห็นต่อพุทธศาสนา ในงานวิจัยนี้เป็นความรู้สึกเห็นชอบด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในทางที่ดี และไม่เห็นชอบด้วยกับข้อความทางพุทธศาสนาในทางที่ไม่ดี หรือเป็นความรู้สึกเห็นชอบด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในทางที่ไม่ดี และไม่เห็นชอบด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในทางที่ดีซึ่งเป็นแนวโน้มของจิตใจของนักเรียนที่มีต่อพุทธศาสนา อันได้แก่ หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต พระภิกษุสงฆ์ ประเพณีของศาสนาพุทธและศาสนสถาน

8. การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) หมายถึง การศึกษาถึงวิธีการหาสัมประสิทธิ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุและตัวแปรตามตัวนั้นๆโดยตรง หรือเป็นสาเหตุโดยอ้อมในการศึกษานั้น ศึกษาทั้งขนาดและทิศทาง โดยใช้แผนภาพและสมการโครงสร้างของแผนภาพ ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้

8.1 ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และผลการวิจัยที่พบว่าปัจจัยเชิงสาเหตุตัวใดที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม และส่งผลต่อปัจจัยเชิงสาเหตุตัวอื่น

8.2 สร้างแบบจำลอง (Path Diagram) ตามทฤษฎีแนวคิดและผลการวิจัยที่ศึกษามา

8.3 วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient)

8.4 ปรับปรุงแบบจำลอง (Parsimonious Model) ทำการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางจากแบบจำลองที่ปรับปรุง และทำการปรับปรุงแบบจำลองจนได้รูปแบบที่เป็นจริงเพียงรูปแบบเดียว (Overidentified Model)

9. น้ำหนักความสำคัญ (Beta Weight) หมายถึง ค่าที่บอกให้ทราบถึงน้ำหนักของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อปัจจัยอีกตัวว่ามีมากน้อยเพียงใด

10. สัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient: P) หมายถึง ค่าที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยเชิงสาเหตุ ในหน่วยของคะแนนมาตรฐานเมื่อตัวแปรอื่นในโมเดลคงที่

11. สัมประสิทธิ์ของผล (Effect Coefficient) ซึ่งประกอบด้วยอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลโดยรวม มีความหมายดังนี้

11.1 อิทธิพลทางตรง (Direct Effect: DE) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวแปรหนึ่งส่งผลกระทบทถึงตัวแปรอีกตัวหนึ่งโดยตรง

11.2 อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect: IE) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวแปรหนึ่งส่งผลกระทบทถึงตัวแปรอีกตัวหนึ่งโดยผ่านตัวแปรคั่นกลาง (Intervening Variable)

11.3 อิทธิพลโดยรวม (Total Effect: TE) หมายถึง ผลบวกของอิทธิพลทางตรงกับอิทธิพลทางอ้อม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เส้นทางของตัวแปรที่มีผลต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

1. การตระหนักรู้ตนเอง
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ได้แก่
 - 2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
 - 2.2 บุคลิกภาพแสดงตัว
 - 2.3 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล
 - 2.4 ลักษณะความเป็นชาย
 - 2.5 ลักษณะความเป็นหญิง
 - 2.6 เจตคติต่อพุทธศาสนา
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

1. การตระหนักรู้ตนเอง

เนื่องจากการตระหนักรู้ตนเองที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาในครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความฉลาดทางอารมณ์ ผู้วิจัยจึงขอลำถึงความหมายและองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้พอสังเขป ดังนี้

ความฉลาดทางอารมณ์นั้น มีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษว่า “Emotional Intelligence” และ “Emotional Quotient” หรือที่ใช้คำย่อว่า EQ นั้นเอง ในภาษาไทยก็มีผู้ให้คำจำกัดความที่แตกต่างกัน เช่น ชาวนาร์มณ เป็นต้น

1.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์

บาร์ออน (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2545: 30; อ้างอิงจาก Baron. 1997) ให้ความหมายว่าเป็นชุดของขีดความสามารถ สมรรถนะและทักษะทางจิตพิสัย (affective domain) ที่ส่งผลต่อความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับข้อเรียกร้อง และแรงกดดันต่างๆที่มาจากภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีสุขภาพจิตที่ดีและประสบความสำเร็จในชีวิต

คูเปอร์และซาวาฟ (ทศพร ประเสริฐสุข. 2545: 93; อ้างอิงจาก Cooper; & Sawaf. 1997) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจและรู้จักการใช้พลังอารมณ์ของตนเอง เป็นรากฐานในการสร้างสัมพันธภาพและโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น

โกลแมน (Goleman. 1998: 25) ให้ความหมายว่าเป็นสมรรถนะที่จะตระหนักรู้ความรู้สึกของตนเองและของผู้อื่น สมรรถนะที่จะจูงใจตนเอง และสมรรถนะที่จะจัดการกับอารมณ์ตนเอง และจัดการในเรื่องความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างดี

พระราชวรมุณี (2545: 21) ให้ความหมายว่า เป็นการใช้อนุญญาท่อกับการแสดงอารมณ์ ที่ออกมาให้มีเหตุผลเป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาในแต่ละสถานการณ์ โดยถือว่าอารมณ์ หรือความรู้สึกนั้นเป็นพลังให้เกิดพฤติกรรม ซึ่งถ้าพลังขาดปัญญาท่อกับก็จะเป็นพลังตามอด ปัญญาจึงเป็นตัวที่จะมากำกับชีวิตของเรา

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2544: 88) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถในการตระหนักรู้ และเข้าใจอารมณ์หรือความรู้สึกของตนเอง สามารถใช้อารมณ์ให้เกิดประโยชน์ และเป็น ความตระหนักรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

ฉันทนา ภาคบังกช (2544: 160) ให้ความหมายว่า เป็นศักยภาพของแต่ละคนที่จะ ตอบสนองอารมณ์ตนเอง และความต้องการของผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง ความสามารถในการรับรู้ อารมณ์ของตนเอง พร้อมทั้งจะจัดการกับอารมณ์ เช่น ปรับทัศนคติ ปรับใจ เพื่อนำไปสู่พฤติกรรม ที่เหมาะสม และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

เทอดศักดิ์ เดชคง (2543: 39) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถของบุคคลใน การนำไปสู่การเป็นคนดี มีคุณค่าและการมีความสุขในการเป็นคนดี หมายถึง ความเห็นอกเห็นใจ ผู้อื่น ซึ่งก็คือความเมตตา กรุณา มีคุณค่านั้นสอดคล้องกับการมีสติรู้ตัว (Awareness) ในส่วนของ การมีความสุขเกิดจากการมองโลก เลือกลหาความสุขใส่ตัว เมื่อเกิดความทุกข์ก็หาวิธีแก้ไข ซึ่งตรงส่วนนี้ คล้ายกับการใช้ปัญญา

จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถที่บุคคลสามารถรับรู้ถึงอารมณ์ของตนเองรู้สึกรู้สึกอย่างไร และมีวิธีการควบคุมหรือจัดการกับ ความรู้สึกของตนได้ ตลอดจนสามารถเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีสัมพันธภาพที่ดี กับผู้อื่น

1.2 องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

สโลเวย์และเมเยอร์ (จอม ชุ่มช่วย. 2540: 59-60; อ้างอิงจาก Salovey; & Mayer. 1990) ได้เสนอองค์ประกอบของเชาว์ปัญญาทางอารมณ์เป็นประเด็นหลักๆ 5 ประเด็น คือ

1. การรู้อารมณ์ตนเอง (Knowing One's Emotions) การรับรู้อารมณ์ของตนเอง ตามที่เป็นจริง โกรธรู้ว่าโกรธ เสียใจรู้ว่าเสียใจ ความสามารถในการรับรู้อารมณ์ตนเอง ในสถานการณ์ต่างๆจะนำไปสู่การเข้าใจตนเองดีขึ้นในที่สุด

2. การจัดการอารมณ์ตนเอง (Managing Emotion) ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนเองอย่างเหมาะสม คนที่มีทักษะในการจัดการกับอารมณ์ต่างๆจะนำไปสู่การเข้าใจตนเองดีขึ้นในที่สุด

3. การจูงใจตนเอง (Motivating Oneself) ความสามารถในการควบคุมความต้องการของตนเอง ให้กำลังใจตนเองและกระตุ้นตนเองได้ คนที่มีทักษะนี้จะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานอย่างสูง

4. การรับรู้อารมณ์ผู้อื่น (Recognizing Emotions in Others) มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้ความต้องการของผู้อื่น ทักษะนี้จะทำให้คนนั้นเข้าใจคนอื่นและเป็นที่ยอมรับของสังคมในที่สุด

5. การคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพ (Handling Relationships) ศิลปะเป็นความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของผู้อื่น คนที่มีทักษะนี้ดีจะมีความเป็นผู้นำและสามารถจัดการกับข้อขัดแย้งของบุคคลต่างๆได้ดี

ในปี 1997 สโลเวย์และเมเยอร์ (Salovey; & Mayer. 1997: 10-11) ได้นำเสนอโมเดลที่ปรับเปลี่ยนโดยเสนอว่าความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรับรู้ (Perception) การประเมิน (Appraisal) การแสดงออก (Expression) ซึ่งอารมณ์ประกอบด้วย

1.1 ความสามารถในการบอกอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้

1.2 ความสามารถในการระบุอารมณ์ของผู้อื่นได้ โดยดูจากการอ่านงานออกแบบงานศิลป์ ภาษา เสียง พฤติกรรมและรูปภาพต่างๆ

1.3 ความสามารถในการแสดงอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และแสดงความต้องการได้สอดคล้องกับความรู้สึก

1.4 ความสามารถในการจำแนกความรู้สึกต่างๆออกได้ว่า ถูกหรือผิดจริงหรือไม่จริง

2. การใช้อารมณ์เกื้อหนุนความคิด (Emotional Facilitation of Thinking) ประกอบด้วย

2.1 การใช้อารมณ์ในการจัดลำดับความคิดโดยชี้ให้เห็นความสำคัญก่อนหลัง

2.2 การใช้อารมณ์เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมและเกื้อหนุนต่อการตัดสินใจและจดจำความรู้สึกต่างๆได้

2.3 การใช้อารมณ์ที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดมุมมองที่กว้างหลากหลายมากขึ้นจากการมองสิ่งต่างๆในแง่ดีเกินไป ไปสู่การมองในด้านอื่นๆด้วย

2.4 การเกิดภาวะอารมณ์หลากหลายทำให้สามารถมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา ความรู้สึกเป็นสุขทำให้เกิดความคิดอย่างสร้างสรรค์และมีเหตุผล

3. การเข้าใจ วิเคราะห์และใช้ความรู้จากอารมณ์ที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย

3.1 ความสามารถในการระบุอารมณ์ และสามารถเห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์และการใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม

3.2 ความสามารถในการตีความหมายของอารมณ์ที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากอารมณ์อีกอารมณ์หนึ่ง เช่น ความเสียใจเนื่องมาจากสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3.3 ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกที่ซับซ้อนที่เกิดขึ้นภายในเวลาเดียวกัน

3.4 ความสามารถในการเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ เช่น เปลี่ยนจากความโกรธมาเป็นความพอใจ หรือจากความโกรธมาเป็นความละอาย

4. การรับรู้และควบคุมอารมณ์ เพื่อส่งเสริมความมั่งคั่งทางอารมณ์และสติปัญญา ประกอบด้วย

4.1 ความสามารถในการเปิดใจกว้างยอมรับต่อความรู้สึกที่ดี และไม่ดีที่เกิดขึ้นได้

4.2 ความสามารถในการปลดปล่อยตนเองจากสภาวะอารมณ์ โดยพิจารณาจากข้อมูลและประโยชน์ที่จะได้รับ

4.3 ความสามารถในการพิจารณาสภาวะอารมณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และผู้อื่น รู้ว่าความรู้สึกหรืออารมณ์เหล่านั้นมีความชัดเจน มีเหตุผล เป็นปกติ และส่งผลต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร

4.4 ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนเองและของผู้อื่นได้ สามารถลดและควบคุมอารมณ์ที่ไม่ดี และแสดงออกซึ่งอารมณ์ที่ดีได้อย่างเหมาะสมไม่ปิดเป็นหรือแสดงออกเกินความเป็นจริง

โกลแมน (Goleman. 1998: 93-102) ได้ปรับโมเดลของซาโลเวย์และเมเยอร์ โดยแบ่งความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง คือ การที่บุคคลรู้ว่าตนกำลังรู้สึกอย่างไรในขณะนั้น สามารถบอกความรู้สึกของตนได้อย่างถูกต้องและเปิดเผย รู้ว่าการเกิดอารมณ์ของตนเองมีสาเหตุมาจากสิ่งใด และจะมีผลต่อตนเอง ผู้อื่น และการปฏิบัติงานอย่างไร รู้สาเหตุของความวิตกกังวล ความคับข้องใจ มีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง สามารถตัดสินใจคุณค่าของสิ่งต่างๆได้อย่างมั่นใจ

2. การจัดการกับอารมณ์ตนเอง คือ ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสม สามารถคิดอย่างมีเหตุผล ยอมรับและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ใช้คำพูดอย่างระมัดระวังและเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ยอมรับความล้มเหลวและหาทางออกได้อย่างเหมาะสม

3. การจูงใจตนเอง คือ การใช้พลังความรู้สึกภายในเพื่อเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนให้คนทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ โดยไม่คำนึงถึงสิ่งจูงใจภายนอก เช่น เงิน

หรือสิ่งตอบแทนอื่นๆ มีความพอใจที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม สามารถสร้างทางเลือกใหม่ในการทำงานที่จะสามารถนำไปสู่เป้าหมายที่ดี มองโลกในแง่ดี ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคและความล้มเหลว

4. การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น คือ การรับรู้ถึงความรู้สึก ความต้องการของผู้อื่น สามารถรับรู้สนใจและเข้าใจในแง่คิด ทรรศนะของผู้ที่อยู่รอบข้าง ตัดสินใจทำอะไรได้โดยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นเป็นหลัก

5. การมีทักษะทางสังคม คือ ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สามารถเป็นมิตรกับบุคคลได้ทุกประเภท มีความสามารถในการพูดโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตามกับสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เสริมสร้างความร่วมมือในการทำงาน และความสามัคคีในหมู่คณะสามารถทำให้ผู้ที่อยู่รอบข้างมีความสุข

คูเปอร์และชาวาฟ (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2545: 74-75; อ้างอิงจาก Cooper; & Savaf. 1997) ได้เสนอโครงสร้างความฉลาดทางอารมณ์ไว้เพื่อสะดวกแก่การวัดที่เรียกว่า แบบทดสอบการประมาณความฉลาดทางอารมณ์ (Mapping Tour Emotional Intelligence: EQ Map) ซึ่งประกอบด้วย

1. ความรอบรู้ในอารมณ์ (Emotional Literacy) ซึ่งจะเป็นตัวทำให้เกิดการรับรู้ การควบคุมตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง ประกอบด้วย

1.1 ความซื่อสัตย์ในอารมณ์ (Emotional Honesty) คือ รับรู้อารมณ์ตรงตามที่เป็น

1.2 การสร้างพลังอารมณ์ (Emotional Energy) รวบรวมอารมณ์ให้เกิดพลังที่สร้างสรรค์

1.3 รับผลย้อนกลับของอารมณ์ (Feedback)

1.4 หยั่งรู้ด้วยตนเอง (Intuition)

2. ความเหมาะสมทางอารมณ์ (Emotion Fitness) ประกอบด้วย

2.1 สร้างความเชื่อถือให้ได้เกิดแก่นแท้ (Authenticity)

2.2 มีความเชื่อ ศรัทธา และมีความยืดหยุ่น

2.3 สร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา ไม่พอใจที่จะอยู่กับที่

2.4 ความสามารถที่กลับสู่สภาพปกติ และเดินหน้า

3. ความลึกซึ้งทางอารมณ์ (Emotion Depth) เป็นการสำรวจแนวทางที่จะปรับชีวิต และหน้าที่การงานให้เข้ากับศักยภาพและเป้าหมายของตัวเอง ประกอบด้วย

3.1 ความผูกพันในงาน รู้รับผิดชอบและมีสติ

3.2 มีเป้าหมายและศักยภาพที่โดดเด่น

3.3 มีความซื่อตรง (Integrity) ทำงานอย่างซื่อสัตย์และยึดหลักจริยธรรม รักษามาตรฐานส่วนบุคคล ทำตามคำพูด รักษาคำพูด ยอมรับข้อผิดพลาดที่ตนกระทำอย่างเปิดเผย

4. ความกลมกลืนและความไปกันได้ทางอารมณ์ (Emotional Alchemy) โดยใช้
 สัญชาตญาณด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสมรรถภาพที่จะเผชิญปัญหาความกดดัน ประกอบด้วย

- 4.1 การแสดงออกด้านการหยั่งรู้
- 4.2 สามารถคิดใคร่ครวญ
- 4.3 การเล็งเห็นโอกาส
- 4.4 การสร้างอนาคต

บาร์ออน (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2545: 76; อ้างอิงจาก Baron. 1997) ได้เสนอแนวคิด
 เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน 15 คุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ความสามารถภายในตน ซึ่งเป็นความสามารถที่มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - 1.1 ความสามารถในการเข้าใจภาวะอารมณ์ของตน
 - 1.2 มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตน
 - 1.3 การตระหนักรู้งาน คือ มีสติ
2. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่
 - 2.1 ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
 - 2.2 มีน้ำใจ เอื้ออาทร ห่วงใยผู้อื่น (Concern)
 - 2.3 ตระหนักรู้เท่าทัน ในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น
3. ความสามารถในการปรับตัว ประกอบด้วย
 - 3.1 ความสามารถในการตรวจสอบความรู้สึกของตน
 - 3.2 เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ และสามารถตีความได้ถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริง
 - 3.3 มีความยืดหยุ่น ในความคิดและความรู้สึกของตนเองเป็นอย่างดี
 - 3.4 มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและสถานการณ์เฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี
4. มียุทธวิธีในการจัดการกับความเครียด ประกอบด้วย
 - 4.1 การจัดการกับความเครียด บริหารความเครียด
 - 4.2 ควบคุมอารมณ์ได้อย่างดี แสดงออกได้อย่างเหมาะสม
5. การจูงใจตนเอง และสภาวะทางอารมณ์ ได้แก่
 - 5.1 การมองโลกในแง่ดี
 - 5.2 การแสดงออกมีความรู้สึกที่เป็นสุขที่สามารถสังเกตเห็นได้
 - 5.3 สร้างความสนุกสนานให้เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่น

ไวส์ซิงเกอร์ (Weisinger. 1998: 19-22) ได้กำหนดความฉลาดทางอารมณ์ออกเป็น 2 ส่วน
 คือ ส่วนที่เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์เฉพาะบุคคล และส่วนที่เพิ่มความฉลาดทางอารมณ์
 ให้แก่ตนเอง (Intrapertion Emotional Intelligence) ซึ่งได้แก่ การใช้ความฉลาดทางอารมณ์ของ
 ตนเพื่อเสริมสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น (Interpertion Emotional Intelligence) ซึ่งประกอบด้วย
 การพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ดี ความมีมนุษยสัมพันธ์และการช่วยเหลือผู้อื่นให้ช่วยตนเองได้ดี

ทศพร ประเสริฐสุข (2542: 29-30) ได้สรุปองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวคิดของสโลเวย์ และเมเยอร์ และของโกลแมน ได้ 5 องค์ประกอบใหญ่ดังต่อไปนี้

1. การตระหนักรู้ตนเอง (Self – Awareness หรือ Knowing One's Emotion) เป็นความสามารถที่จะรับรู้และเข้าใจ ความรู้สึกความคิดและอารมณ์ของตนเองได้ตามความเป็นจริง สามารถประเมินตนเองได้อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา มีความเชื่อมั่น รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เป็นคนซื่อตรงพูดแล้วรักษาคำพูด มีจรรยาบรรณ มีสติ เข้าใจตน

2. การบริหารจัดการอารมณ์ตนเอง (Managing Emotion) หรืออาจเรียกว่า การกำหนดตนเอง (Self - Regulation) เป็นความสามารถที่จะจัดการกับอารมณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความสามารถในการควบคุมตนเอง (Self - Control) เป็นคนที่ไว้ใจได้ (Trustworthiness) มีคุณธรรม (Conscientiousness) มีความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) และมีความสามารถในการสร้างแนวคิดใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต (Innovation)

3. การจูงใจตนเอง (Motivation Oneself) เป็นความสามารถที่จะจูงใจตนเองที่เรียกว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive) แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ (Affiliation Motive) มองโลกในแง่ดี สามารถนำเอาอารมณ์และความรู้สึกของตนมาสร้างพลังในการกระทำสิ่งต่างๆและเป็นพลังในการสร้างกำลังใจตนเองในการคิดและกระทำอย่างสร้างสรรค์

4. การรู้จักสังเกตความรู้สึกของผู้อื่น (Recognizing Emotions in Others) หมายถึง ความสามารถที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีจิตใจให้บริการ (Service Orientation) ความสามารถแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

5. การดำเนินการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Handling Relations) ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นทักษะทางสังคม (Social Skill) เป็นความสามารถที่จะรู้เท่าทันอารมณ์ของผู้อื่น เป็นทักษะทางสังคมที่จะมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น อันจะส่งผลให้เกิดความเป็นผู้นำ ความสามารถลักษณะนี้จะประกอบไปด้วยการสื่อความที่ดี (Communication) การบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management)

จากองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า ความฉลาดทางอารมณ์นั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ความฉลาดทางอารมณ์ในส่วนที่เกี่ยวกับตนเองเพื่อพัฒนาตนเอง และความฉลาดทางอารมณ์ที่เกี่ยวกับผู้อื่น เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่น แต่ในครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ในส่วนที่เกี่ยวกับตนเองและเป็นการตระหนักรู้อารมณ์ตนเองเท่านั้น

1.3 ความหมายของการตระหนักรู้ตนเอง

เนื่องจากได้มีนักการศึกษา นักจิตวิทยา และผู้วิจัยหลายท่านได้ให้คำจำกัดความ “Self-Awareness” แตกต่างกันไป เช่น ความตระหนักในตนเอง การตระหนักรู้ในตนเอง การรู้จักตนเอง การเข้าใจตนเอง การตระหนักรู้ตนเอง แต่สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความของ “Self-Awareness” คือ การตระหนักรู้ตนเอง

โกลแมน (Goleman. 1998: 26) ได้ให้ความหมายว่า การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง การตระหนักรู้ในอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองตามสภาพจริง รวมทั้งรู้ผลของอารมณ์ที่เกิดขึ้น สามารถประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถและเห็นคุณค่าของตนเอง

1. การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง (Emotion Awareness) คือ ความสามารถในการระบุภาวะอารมณ์ของตนได้อย่างถูกต้อง รู้ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกนั้นๆ และคาดคะเนผลที่จะตามมาได้

2. ประเมินตนเองได้อย่างถูกต้อง (Accurate Self - Assessment) คือ สามารถประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง

3. ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self - Confidence) คือ ความมั่นใจในตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถและคุณค่าภายในตนเอง

คอร์ฟกา (Koffka. 1978: 212) การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง ภาวะจิตใจที่เกี่ยวกับ ความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาต่างๆ เกิดการรับรู้และความสำนึก เป็นภาวะที่บุคคลได้รับรู้ หรือได้ประสบการณ์ต่างๆแล้วมีการประเมินค่า และตระหนักถึงความสำคัญที่ตนมีสิ่งนั้นซึ่งเป็น ภาวะที่ตื่นตัวของจิตใจต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้นๆ หมายความว่า ระยะเวลา ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมหรือสิ่งเร้าภายนอกเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดความตระหนักในตนเองขึ้น

รอส (Ross. 1992: 53) กล่าวว่า การตระหนักรู้ตนเอง เป็นความตระหนักที่เกิดจากการมุ่งความสนใจเข้าสู่ตนเอง ซึ่งจะเกิดขึ้นตามสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่มากระตุ้น

พระธรรมปิฎก (2539: 2) ได้กล่าวถึงอัตตัญญูตา ซึ่งเป็นคุณสมบัติข้อที่ 3 ของการเป็นคน สมบูรณ์แบบในสัปปริสธรรม 7 ว่า อัตตัญญูตา คือ การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง การรู้ตาม ความเป็นจริงว่าตัวเรานั้น โดยฐานะ ภาวะเพศ กำลังความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมทำการต่างๆให้สอดคล้อง ถูกจุด ตรงทางที่จะให้เจริญงอกงามบังเกิดผลดี

ริเอ็องรอง รัตนวิไลสกุล (2540: 95) การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง การเข้าใจตนเอง โดยสามารถถามตนเองได้ว่า เราเป็นใคร มีนิสัยใจคออย่างไร มีความรู้สึกรับผิชอบต่อการกระทำ ของตนเองเพียงใด มีความภาคภูมิใจในตนเอง เกี่ยวกับความสำเร็จของตนเองหรือไม่ กล่าวหา นตนเองในการกระทำที่ล้มเหลวของตนเองหรือไม่ สามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง ให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของตนได้อย่างสมดุลได้เพียงใด และมีความตระหนักในความรู้ ความสามารถ และมีศักยภาพในด้านใด เพื่อจะได้เลือกดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับความสามารถของตนเอง

วรรณ พรหมบุรมย์ (2540: 51) กล่าวว่า การตระหนักรู้ตนเอง คือ การรู้จักและเข้าใจ ในความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตน รู้เหตุ รู้ผล รู้จักเลือกสิ่งต่างๆ รู้จักที่จะนำความคิด กับการกระทำมาสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดการตัดสินใจ และการตัดสินใจที่ถูกที่ควร คือ การศึกษา มองตนเองและผู้อื่นในแง่ดี รักตนเอง รักผู้อื่น มองเห็นความมีคุณค่าในตน และในผู้อื่นด้วย

สุชา จันทน์อม (2541: 6) การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง การสำรวจตนเองว่าเป็นคนอย่างไร มีความสามารถทางใด แคไหน มีความสนใจ และต้องการอะไร อะไรเป็นข้อดีและข้อเสีย พยายามหาทางแก้ไขข้อบกพร่อง และส่งเสริมส่วนที่ดี จะทำให้เราตั้งเป้าหมายของชีวิตได้เหมาะสมกับความเป็นจริง ตลอดจนมีโอกาสพบกับความสำเร็จ และความสมหวังได้

กรมสุขภาพจิต (2541: 141) ให้ความหมายว่า การตระหนักรู้ตนเอง เป็นความสามารถในการค้นหา และเข้าใจจุดดีจุดด้อยของตนเอง และความแตกต่างจากบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา และสุขภาพ

ยุดา รักไทย (2542: 11-12) การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง การที่บุคคลสามารถมองเห็นตนเอง และพินิจพิจารณาบุคลิกลักษณะรูปแบบของการทำงาน จุดอ่อนจุดแข็งที่มีอยู่ได้อย่างชัดเจน เหมือนกำลังมองคนอื่น สามารถแยกแยะความต้องการของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการตัดสินใจทั้งในชีวิตการทำงาน และชีวิตครอบครัวดีขึ้น ซึ่งพฤติกรรมและการทำงานของบุคคลตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่ตนรับรู้เกี่ยวกับตนเอง และสภาพแวดล้อม อันได้แก่ ครอบครัว เพื่อน ครู ผู้ร่วมงาน ฯลฯ

ยุพร ศุภรัตน์ (2542: 116) การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง ความสามารถในการรู้เข้าใจอารมณ์ ตลอดจนจุดอ่อนจุดแข็ง และความต้องการของตนเองอย่างลึกซึ้ง ผู้ที่รู้จักตนเองเป็นอย่างดีจะมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น คนที่รู้จักตนเองเป็นอย่างดีย่อมเข้าใจถึงผลกระทบของอารมณ์ตนเองที่มีต่อผู้อื่น และต่อการปฏิบัติงาน

เรียม ศรีทอง (2540: 200) การตระหนักรู้ตนเอง (Self - Awareness) คือ การสำรวจตรวจสอบพฤติกรรมการแสดงออกของตนเอง พิจารณาผลที่เกิดขึ้น อาจขอรับข้อมูลย้อนกลับจากผู้อื่น หรือการสำรวจด้วยตนเอง

พวงรัตน์ เกษรแพทย์ (2542: 1) อธิบายความหมายของการตระหนักรู้ตนเองว่า หมายถึง การเข้าใจ การหยั่งรู้อารมณ์ของตนเองว่ารู้สึกอย่างไร จนสามารถจัดการกับชีวิตของตนเองได้อย่างดี มีความตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเองจนสามารถเกิดความไว้วางใจตนเอง เกิดความกล้า ความอดทน เชื่อในความสามารถของตนเองและกล้าตัดสินใจ

แสงอุษา โลจนานนท์และกฤษณ์ รุยาพร (2543: 78) ได้ให้ความหมายว่า การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง การรู้จักอารมณ์ของเราว่าอย่างไร ในยามปกติเรามีอารมณ์เช่นไร และมีการแสดงออกทางอารมณ์เป็นอย่างไร ตลอดจนในยามไม่ปกติ เช่น ยามเครียด ยามที่มีความกดดันผ่านเข้ามาในชีวิตของเรา เรามีอารมณ์เป็นอย่างไร มีการแสดงออกทางอารมณ์ในรูปแบบใด และการแสดงออกหลากหลายรูปแบบของเราซึ่งเป็นผลมาจากอารมณ์ต่างๆของเรานั้นสร้างผลกระทบทางใดบ้าง

มนัส บุญประกอบ (2544: 50) ให้ความหมายของการตระหนักรู้ตนเอง เป็นทักษะภายในตนเองเป็นการหยั่งรู้ความเป็นไปได้ของตน มองตนเองภายในได้ วิเคราะห์ตนเอง เข้าใจและยอมรับตนเอง มีสติรู้เท่าทันในอารมณ์ของตนเองในขณะนั้นได้ รู้ว่ากำลังอยู่ในอารมณ์ใด และรู้สาเหตุของการเกิดอารมณ์นั้น รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง มีความมั่นใจในคุณค่าและ

ความสามารถของตน ภาควิชาจิตใจในตนเองและในวิชาชีพ เชื่อมมั่นในความดี มีเมตตากรุณา มีจิตสำนึกในศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2545: 15) ได้ให้ความหมายของการตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง รู้จักและเข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง สามารถควบคุมจัดการและแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม มีสติที่สามารถรับรู้และตระหนักได้ว่า ขณะนี้กำลังทำอะไร รู้สึกอย่างไร ตลอดจนสามารถรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

ทศพร ประเสริฐสุข (2545: 108) ได้ยึดแนวคิดของ ซาโลเวย์และการ์ดเนอร์ (Salovey; & Gardner. 1995) และโกลแมน (Goleman. 1998) มีความเห็นว่า การตระหนักรู้ตนเอง (Self – Awareness) เป็นความสามารถที่จะรับรู้และเข้าใจความรู้สึก ความคิดและอารมณ์ของตนเองได้อย่างชัดเจนและตรงไปตรงมา มีความเชื่อมั่น รู้จักจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เป็นคนซื่อตรง พูดแล้วรักษาคำพูด มีจรรยาบรรณ มีสติ เข้าใจตน

จากความหมายของการตระหนักรู้ตนเองที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง การรู้จักและเข้าใจตนเอง รับรู้อารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง ทั้งในด้านความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และรู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดตามแนวคิดของโกลแมน

1.4 ความสำคัญของการตระหนักรู้ตนเอง

กฤษณี จริยาปยุตต์เลิศและคณะ (2540: 19) กล่าวว่า การตระหนักรู้ตนเองเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่บุคคลจะต้องทำความเข้าใจ และหาคำตอบว่าตรงส่วนไหนในความเป็นตนเอง ที่ยังไม่ตระหนัก ทั้งนี้การตระหนักรู้ตนเองจะทำให้บุคคลเข้าใจตนเอง และทำให้มนุษย์อยู่บนโลกนี้ได้ได้อย่างมีความสุข

นันทนา ธรรมบุศย์ (2540: 19) การเข้าใจตนเองและการยอมรับในตนเองเป็นสิ่งสำคัญมากในการพัฒนาตน ผู้ที่ไม่รู้จักตนเองย่อมไม่อาจทราบได้ว่า ตนคือใคร ตนมีข้อดีข้อบกพร่องอย่างไร ตนมีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบอะไรบ้าง ซึ่งจะเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้คุณเราก้าวไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และความสำเร็จของชีวิต ตรงกันข้ามกับผู้รู้จักภาพของตนเองอย่างแท้จริง ย่อมสามารถกำหนดแนวทางของชีวิตให้อยู่ในทิศทางซึ่งมีความหมายตามที่ต้องการได้ นอกจากนี้การรู้จักตนเองยังช่วยให้เรามองเห็นข้อบกพร่อง หรือจุดอ่อนของตนเอง โดยเฉพาะถ้าบุคคลนั้นเป็นคนที่มีการยอมรับในตนเองด้วยแล้ว ก็จะมีความเต็มใจมากยิ่งขึ้นที่จะปรับปรุงตนให้มีความเจริญงอกงามในทุกด้าน

เรียม ศรีทอง (2540: 220) การตระหนักรู้ตนเอง จะช่วยให้เรารู้ตนเองนำไปสู่การพัฒนาสัมพันธภาพเชิงบวก จัดการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และวางแผนเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

พรรณพิมล หล่อตระกูล (2544: 4-5) การตระหนักรู้และเข้าใจตนเองมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ช่วงวัยรุ่น ก่อนเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ทุกคนควรที่จะตระหนักรู้และเข้าใจตนเองได้ดี โดยเฉพาะการรู้จักอารมณ์และความต้องการของตนเอง นอกจากนี้การตระหนักรู้และเข้าใจตนเอง อาจหมายถึงการรับทราบของตน เพราะคนเราอยู่ในสังคม โดยมีบทบาทของตน และมีบทบาทมากกว่าหนึ่งบทบาทไปตามกลุ่มที่เรามีความสัมพันธ์ เช่น ในครอบครัว ในที่ทำงาน ในสังคม พร้อมกับบทบาทที่มี คือ ความรับผิดชอบต่อบทบาทของตนเอง จะเห็นได้ว่าการตระหนักรู้และเข้าใจตนเองเป็นความสามารถพื้นฐานที่นำไปสู่ความสามารถที่สำคัญอีกอย่างน้อย 3 ประการ คือ ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ตนเอง ความต้องการรับผิดชอบในบทบาทของตน และความสามารถในการสื่อสารความรู้สึก

บลูมและคณะ (Bloom; et al. 1971: 273) กล่าวว่า ความตระหนักเป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึก เป็นขั้นต่ำสุดของพฤติกรรมด้านความรู้สึก ทักษะนี้ คำนึงถึงความตระหนักมีลักษณะคล้ายกับความรู้ แต่แตกต่างกันตรงที่ความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ รายละเอียดในเรื่องต่างๆ ที่มนุษย์ได้มีการรวบรวมเก็บสะสมไว้เพื่อสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การเกิดความรู้ต้องอาศัยระยะเวลา ดังนั้นความรู้จึงเกี่ยวข้องกับความจำหรือความสามารถที่จะระลึกได้ ส่วนความตระหนักเป็นความสำนึกซึ่งบุคคลเคยมีการรับรู้หรือเคยมีความรู้มาก่อนเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นจึงเกิดความสำนึกขึ้น ดังนั้นการตระหนักรู้ตนเองจึงเป็นเรื่องของการรับรู้ จดคิด หรือมีความรู้สึกต่อตนเอง บุคคลหรือสภาพแวดล้อมในขณะนั้น

เฟร็ดแมน (Fiedman. 1992: G-5) ได้กล่าวว่า ความตระหนักรู้ตนเอง เป็นการรู้สึกสัมผัสเกี่ยวกับตนเอง บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น คือ รู้ว่าตนเองกำลังคิดอะไรอยู่ รู้สึกอย่างไรและทำอะไรกับตนเอง กับผู้อื่น หรือสิ่งอื่นๆ ในขณะนั้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

จากความสำคัญของความตระหนักรู้ตนเองที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า การตระหนักรู้ตนเองมีความสำคัญต่อบุคคล ช่วยให้บุคคลมีสติรู้คิด โดยเฉพาะการเรียนรู้อารมณ์ตนเองว่าขณะนี้ตนรู้สึกอย่างไร ทั้งยังทำให้ทราบจุดเด่นและจุดด้อยของตน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีผลนำไปสู่ความสามารถพื้นฐานด้านอื่นๆ เช่น ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่นได้ดี เป็นต้น

1.5 องค์ประกอบของการตระหนักรู้ตนเอง

โกลแมน (Goleman. 1998: 44) แบ่งองค์ประกอบของการตระหนักรู้ตนเองเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การรู้อารมณ์ตนเอง (Self-emotion)

การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง เป็นการหยั่งรู้อารมณ์ของตนว่าตั้งอยู่ในอารมณ์ใด เช่น อิจฉา ริษยา กลัว รัก บุคคลพึงตระหนักรู้อารมณ์ของตนเองดังนี้ คือ

- รู้ว่าตนรู้สึกอย่างไร และทำไมจึงรู้สึกเช่นนั้น

- รู้เท่าทันผลกระทบที่เกิดขึ้น เนื่องจากอารมณ์นั้นๆ
- ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกในสิ่งที่คิด พูด และทำ
- กำหนดสภาวะอารมณ์ให้เห็นตามสภาพการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป

2. การประเมินตนเองได้ถูกต้อง (Self-assessment)

เป็นการเข้าใจตนเองถึงข้อจำกัดของตน ทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน โดยบุคคล

ความสามารถ

- รู้จักจุดอ่อนและจุดแข็งของตน
- สามารถสะท้อนเห็นประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ของตน
- เปิดใจกว้าง รับรู้ถึงการบ่อนกลีบทางความรู้สึกอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา และ พร้อมที่จะมีการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มพลังแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- สามารถแสดงอารมณ์ขันและมุมมองเกี่ยวกับตนเองได้

3. ความมั่นใจในตนเอง (Self-confidence)

เป็นความมั่นใจและตระหนักในคุณค่าและความสามารถในตน ซึ่งบุคคลพึงมีสิ่งต่างๆ ดังนี้

- แสดงตนถึงหลักประกันและจุดยืนแห่งตนได้
- กล้ายืนยันสิ่งที่แสดงถึงถูกต้องได้
- กล้าตัดสินใจแม้ในท่ามกลางความกดดันและความไม่แน่นอน

1.6 แนวทางการพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเอง

ได้มีผู้เสนอแนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองไว้ดังนี้

แสงอุษา โลจนานนท์และกฤษณ์ รุยาพร (2543: 80-84) ได้แนะแนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองไว้ดังนี้

1. การให้เวลากับตนเองในการพัฒนาอารมณ์ ทบทวนดูว่าทำอะไรได้ดีและทำอะไรได้ไม่ดีและถ้าต้องการปรับปรุงความสามารถในอารมณ์ จะพัฒนาจุดใดในรูปแบบใดบ้าง โดยจะทำให้สามารถวางแผนชีวิตได้ดีขึ้น เช่น ถ้ารู้ว่าเป็นคนขี้ใจอ่อนและจะใจอ่อนกับคนประเภทใดเป็นพิเศษ ก็จะสามารถวางแผนล่วงหน้าได้ เพื่อไม่ให้ตัวเองต้องตกอยู่ในสถานการณ์คับขันเหล่านั้น หรือถ้าทราบว่าคุณคุมอารมณ์ของตนเองไม่ได้เมื่อตกอยู่ในสภาวะการจำเพาะบางอย่าง ก็สามารถวางแผนเพื่อหลีกเลี่ยงตัวเองจากสภาวะการนั้นๆได้ล่วงหน้า ก่อนที่เหตุการณ์นั้นๆจะมาถึงตัว หรือป้องกันไม่ให้ตนเองต้องเสี่ยงกับการต้องพบสถานการณ์นั้น นอกจากนี้เมื่อทบทวนอารมณ์ตนเองแล้วทำให้รู้ความสามารถของตน รู้ว่าเป็นคนอย่างไร เก่งไม่เก่งเรื่องอะไร เมื่อได้ทำในสิ่งที่ชอบ มีความรู้สึกหรืออารมณ์เป็นเช่นไร มีความสามารถในการบริหารอารมณ์ได้ดีในระดับใด สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นรากฐานของการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง

2. การฝึกการรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง เป็นความสามารถในการติดตามอารมณ์ของตนเองได้ตลอดเวลา สามารถรับรู้ได้ว่าตนเองกำลังรู้สึกอย่างไร ด้วยการหมั่นสื่อสารกับตนเอง

ณ ช่วงเวลานั้นๆ เช่น กำลังดีใจก็รับรู้ได้ถึงอารมณ์ดีใจ และบอกกับตัวเองได้ว่าฉันกำลังรู้สึกดีใจอยู่นะ และในกรณีที่มีความรู้สึกในทางลบเกิดขึ้นก็สามารถติดตามและรับรู้ได้ถึงความรู้สึกในทางลบ เช่น กำลังโกรธก็รับรู้ได้ถึงอารมณ์โกรธ รู้ว่าทำไมถึงโกรธ รู้สึกถึงอารมณ์โกรธที่เกิดขึ้นและมองเห็นถึงผลกระทบของอารมณ์โกรธ

สิ่งสำคัญในการฝึกการรู้จักและการรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง คือ ต้องซื่อสัตย์กับความรู้สึกของตนเอง ไม่บิดเบือนหรือหาข้อแก้ตัวให้กับตนเอง บางครั้งความรู้สึกนั้นอาจไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ความรู้สึกอิจฉาริษยา หงุดหงิด ใสใจ เป็นต้น การยอมรับในข้อดีและข้อบกพร่องของตนเองเป็นความกล้าหาญและสมควรได้รับการยกย่อง ในขณะที่การปกปิดความรู้สึกที่แท้จริงของตนเองไม่ช่วยให้อะไรดีขึ้น ซึ่งเป็นศัตรูตัวร้ายของกระบวนการพัฒนาและปรับปรุงตัวเราให้ดีขึ้น เมื่อรู้ว่าการรู้สึกอย่างไรก็ให้วิเคราะห์ดูว่าต้นเหตุที่แท้จริงที่ทำให้เกิดความรู้สึกนั้นคืออะไร เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไขและปรับปรุงตัวให้ดีขึ้น การตระหนักในข้อดีและข้อเสียของตนเอง ให้ประเมินในลักษณะของข้อเท็จจริงไม่ใช่การประเมินค่าของตัวเองในทางลบด้วยการดาวน์สรุปหรือการตัดพ้อ เช่น “ฉันมันขี้บ่น หงุดหงิดง่าย ใครๆก็รำคาญใครก็เบียดฉัน” การประเมินค่าตนเองในทางลบนี้อาจนำไปสู่ความจริงได้ เพราะสิ่งที่เราคิดมีผลต่อความรู้สึก และความรู้สึกก็ส่งผลไปที่พฤติกรรมและการแสดงออกของเรา ถ้าเราคิดว่า ใครๆก็รำคาญเรา ใครๆก็เบียดหน้าเรา เราก็ค่อยๆดีตัวออกห่างจากสังคม ไม่คบค้าสมาคมกับผู้อื่น และเมื่อผู้อื่นเห็นเราดีตัวออกห่างไม่ชอบคบค้าสมาคมกับใคร เขาก็จะคิดว่าเราไม่ชอบและไม่ต้องการให้ผู้อื่นมายุ่งเกี่ยวและก็จะถอยห่างออกมาจากเราและในที่สุดบทสรุปที่เรามีให้กับตัวเองก็จะเป็นจริงขึ้นมา ดังนั้นจึงควรตระหนักว่าข้อบกพร่องเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ เป็นหนทางในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

ยุทธนา ไชยจุล (2545: 193-194) ได้เสนอข้อแนะนำเพื่อใช้ในการเพิ่มความไวต่อการรับทราบถึงอารมณ์และความรู้สึกของตนเองไว้ ดังนี้

1. ทำตารางเพื่อจดบันทึกอารมณ์ของตนเองในแต่ละเหตุการณ์ โดยระบุถึงสถานการณ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความรู้สึกที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น รวมทั้งความคิดที่กำลังคิดอยู่ อารมณ์พื้นฐานที่ควรทราบซึ่งจะต้องระบุได้ เช่น อารมณ์โกรธ เศร้า กลัว แปลกใจ สงบ อิจฉา และความสบายใจหรือมีความสุข เป็นต้น

2. สังเกตความรู้สึกทางสรีระที่เกิดขึ้นด้วยปฏิกิริยาของร่างกาย เป็นส่วนหนึ่งที่จะบอกให้เราทราบว่า เรากำลังมีปฏิกิริยาทางอารมณ์กับเหตุการณ์นั้นๆอย่างไร เช่น ลองสังเกตและจำเหตุการณ์ที่ทำให้ต้นคอของตนเกิดอาการเกร็ง ท้องเกิดอาการผิดปกติ หรือศีรษะเกิดปวดขึ้นมาเอง โดยส่วนใหญ่แล้วอาการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากำลังมีปฏิกิริยาด้านอารมณ์ ขอให้ลองพิจารณาดูว่าแต่ละอาการที่เกิดขึ้นได้แสดงถึงอารมณ์หรือความรู้สึกประเภทใด

3. เขียนบันทึกรายการของเหตุการณ์ที่สำคัญๆที่เกิดขึ้นกับชีวิตของตนเองในช่วงต่างๆ และให้จัดลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญๆ แล้วพิจารณาว่าในแต่ละเหตุการณ์นั้นรู้สึกอย่างไรหรืออยู่ในอารมณ์แบบไหน

นันทนา วงษ์อินทร์ (2545: 136-137) ได้กล่าวถึง แนวทางในการพัฒนาการรู้จักอารมณ์ตนเองไว้ดังนี้

1. ใช้เวลาแก่ตนเองในการทบทวนอารมณ์ของตนเอง พิจารณาว่าเราเป็นคนที่มีความลักษณะอารมณ์เช่นไร มักจะคล้อยตามอารมณ์ของตนเอง คล้อยตามอารมณ์ของผู้อื่นหรือ คล้อยตามสิ่งแวดล้อมภายนอก

1.1 ทบทวนลักษณะการแสดงอารมณ์ว่าเราได้แสดงอาการใดออกไป

1.2 รู้สึกอย่างไรกับผลย้อนกลับ (พอใจ, ไม่พอใจ)

1.3 คิดอย่างไรกับผลย้อนกลับ (เหมาะสม, ไม่เหมาะสม)

1.4 ถ้ารู้สึกที่ไม่พอใจ คิดว่าไม่เหมาะสม หาวิธีการที่ดีกว่าสำหรับใช้ใน

1.5 คราวต่อไปถ้ารู้สึกพอใจเหมาะสมแล้ว ต้องแน่ใจว่าไม่มีการเข้าข้างตนเองหรือหลอกตัวเองแล้วใช้ให้เกิดประโยชน์

2. ฝึกการรู้ตัว อยู่บ่อยๆ มีสติอยู่กับการรู้ตัว

1.1 ขณะที่เรากำลังรู้สึกอย่างไรกับตัวเองหรือกับสิ่งที่เกิดขึ้นรอบๆตัว

1.2 รู้สึกสบายใจ ไม่สบายใจ

1.3 คิดอย่างไรกับความรูสึกนั้น

1.4 ความคิดหรือความรู้สึกมีผลอย่างไรกับการแสดงออกของตนเอง

ทศพร ประเสริฐสุข (2545: 115-116) ได้ให้แนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองไว้ดังนี้

1. ฝึกให้เด็กรู้จักคุณค่าของตนเองตามความเป็นจริง ให้มองตนเองอย่างตระหนักรู้ มองตนเองในแง่ดี รู้สึกดีกับชีวิต สามารถชื่นชมตัวเองได้ เป็นการฝึกให้รู้จักอารมณ์ตนเอง

1.1 ฝึกการตระหนักรู้ (Self-Awareness) สำรวจตัวเองโดยวิธีการต่างๆ เช่น อาจใช้การนั่งสมาธิ และวิธีการอื่นๆ

1.2 ให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าใจตนเอง เข้าใจคนอื่น อาจใช้กิจกรรมกลุ่มและเทคนิคอื่นๆ

2. รู้จักแยกแยะอารมณ์ตนเองว่าชนิดใดดี ชนิดใดไม่ดี และเลือกแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

2.1 ฝึกการแสดงออกที่เหมาะสม (Assertive training)

2.2 มีการสื่อสารที่เหมาะสม อาจเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร

3. รู้จักเข้าใจธรรมชาติของอารมณ์ตนเอง จำแนกแยกแยะได้ว่าอารมณ์ใดที่เป็นคุณแก่ตนเองและอารมณ์ใดที่เป็นโทษแก่ตนเอง

4. รู้จักบริหารจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ เพื่อให้รู้ว่า อารมณ์เกิดได้ทุกอย่าง แต่เราไม่สามารถแสดงอารมณ์ทุกอย่าง “ เราสามารถรู้สึกทุกอย่างได้ แต่เราไม่สามารถแสดงออกได้ทุกอย่าง ”

สำราญ มีแจ้ง (2540: 25-31) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองด้านการประเมินตนเอง ดังนี้

การประเมินตนเองเป็นการมุ่งเน้นไปที่การประเมินภายใน ซึ่งเป็นลักษณะของการตรวจสอบพิจารณาตนตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์เมื่อบรรลุจุดมุ่งหมายแล้วก็ทำให้มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ก็คือมีจิตสำนึกในการศึกษาจะสามารถพัฒนาตนเองได้ นอกจากนี้ยังมีหลักการเกี่ยวกับเรื่องของการเตือนตนเองการพิจารณาตนเอง วิธีการที่จะส่งเสริมเพื่อให้แต่ละคนประเมินตนเอง ควรทำให้แต่ละคนมีจิตสำนึกในการประเมินตนเอง ต้องมีวิธีการหรือเตือนให้เขาคอยหมั่นตรวจสอบตนเองอยู่เสมอ การที่มนุษย์แต่ละคนมีจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง คอยวัดตนเองอยู่ การประเมินตนเองก็เป็นไปได้มาก และมีแนวโน้มที่จะยอมรับการวัดและประเมินจากภายนอกมากขึ้น

การพัฒนาคนให้สามารถประเมินตนเองได้ มีองค์ประกอบหรือปัจจัย 3 ประการ คือ

1) ต้องสร้างต้องทำให้ผู้ประเมินมีจิตสำนึกในการศึกษา มีความพอใจหรือความต้องการที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเอง

2) มีความต้องการจุดมุ่งหมายที่เป็นความจริงมีความถูกต้อง และความดีงาม ต้องการเจริญก้าวหน้า ก็คือการพัฒนาตนนั่นเอง

3) การมองประสบการณ์ทุกอย่างเป็นการเรียนรู้ คนที่มองประสบการณ์ต่างๆ เป็นการเรียนรู้เป็นลักษณะที่มีผลดี ไม่คิดว่าการประเมินเป็นเรื่องของการจับผิดแต่มองกลับกัน ในมุมที่ว่าการประเมินนั้นทำให้ตนเองได้รับความรู้ ทำให้ทราบถึงจุดเด่น จุดบกพร่องของตนเอง เพื่อที่จะได้นำมาปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีผลดีต่อด้านจิตใจของตนเอง

พิชัย ญาณศิริ (2544: 51-55) กล่าวถึงการส่งเสริมบุคคลให้มีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองว่าต้องคอยสังเกตและหมั่นซักถามอยู่เสมอเมื่อเห็นว่าไม่ปกติ กิจกรรมที่ใช้คือ การคิดตรึงตรอง 1 นาที เพราะความเงียบเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุด กิจกรรมสัมพันธ์กับตนให้คิดถึงประสบการณ์ย้อนหลังเพื่อให้รู้จักคิดอย่างพิจารณา และด้านการทำตนเองให้มีพลังต้องยกย่องชื่นชมเมื่อเกิดความสำเร็จในเรื่องต่างๆ พุดส่งเสริมให้มองโลกในแง่ดีใช้คำพูดทางบวก โดยกิจกรรมจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว

วิลาสลักษณ์ ชวัลลล (2542: 37) กล่าวว่าโลกจะไม่มีสี่สรวง หากมนุษย์ไร้อารมณ์ ลองจินตนาการดูว่าถ้ามนุษย์ไม่มีความสุข ความร่าเริง สนุกสนาน ความแจ่มใส ความเศร้า ความกลัว ความโกรธ โลกจะเป็นเช่นไร อารมณ์ คือ สภาวะที่ร่างกายหรือจิตใจถูกกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองหรือการแสดงพฤติกรรม อารมณ์กับความรู้สึก เป็นภาวะการที่เกิดต่อเนื่องกัน จากความรู้สึกที่ธรรมดาไปจนถึงความรู้สึกที่รุนแรง อารมณ์มีปฏิสัมพันธ์กับความคิด มีการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ / ร่างกาย และการแสดงพฤติกรรม ภาวะอารมณ์(Emotional States) แยกได้เป็น 2 ประเภท อารมณ์ดีคืออารมณ์ทางบวก อารมณ์เสียคืออารมณ์ทางลบ อารมณ์เสียมักจะ

เกิดกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาวิธีการจัดการกับอารมณ์ทางลบนี้วิธีหนึ่งคือการลดความรุนแรงของอารมณ์ให้อยู่ในระดับที่สามารถคิดและแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีที่ดีที่สุด หรือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสติปัฏฐานสี่ ฝึกการตามดูจิตของตนโดยทำสมาธิ 5-10 นาที

จากที่ผู้รู้ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองสามารถทำได้โดยการให้เวลาทบทวนอารมณ์ตนเอง ฝึกการรู้ตัวบ่อยๆบอกกับตนเองว่ากำลังรู้สึกอย่างไร ยอมรับความรู้สึกของตนเองตามความเป็นจริง ยอมรับข้อดีและข้อบกพร่องของตนเอง ทำตารางเพื่อจดบันทึกอารมณ์ของตนเองในแต่ละเหตุการณ์ สังเกตความรู้สึกทางสรีระที่เกิดขึ้น และเขียนบันทึกเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตเรา แล้วพิจารณาว่าในแต่ละเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตเราว่าในแต่ละเหตุการณ์เรารู้สึกอย่างไร ในการฝึกการตระหนักรู้ความรู้สึกของตนเองนั้น สามารถทำได้โดยการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวและสังเกตความรู้สึกของตนเอง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกนั้น เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ของเด็ก ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกไม่ดีเนื่องจากการปฏิบัติตนของพ่อแม่ไม่ถูกต้อง ทำให้เด็กไม่อาจปฏิบัติตาม หรือไม่เข้าใจว่าตนเองควรวางตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสม หากพ่อแม่ปฏิบัติต่อเด็กในทางที่ดีก็จะเป็นพื้นฐานให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

2.1.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

ดวงเดือน พันธุมนาวินและคนอื่นๆ (2528: 3) ให้ความหมายว่า การอบรมเลี้ยงดูหมายถึง การที่ผู้ใกล้ชิดเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็กทั้งทางด้านคำพูดและการกระทำ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายต่อเด็กทั้งทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ของผู้กระทำ ตลอดจนเป็นแนวทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถที่จะให้รางวัลและลงโทษเด็กได้ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้เด็กได้ดูแบบอย่างการกระทำของผู้เลี้ยงดูด้วยตนเอง

ยุวดี เทียรชประสิทธิ์ (2536: 72) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การกระทำที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองทั้งด้วยทางกาย วาจา ทำที่ที่มีต่อเด็ก อันมีผลให้เด็กมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางการพัฒนาชีวิต และเป็นที่ยอมรับของผู้แวดล้อม ผู้อบรมจะตั้งใจอบรมสั่งสอนให้เด็กยอมรับการปฏิบัติตามเกณฑ์ หรือแนวทางที่สังคมยอมรับเพื่อจะได้เติบโตขึ้นตามแนวที่ผู้อบรมต้องการ

ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2538: 53) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง ขบวนการที่บุคคลพบตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นขบวนการสำคัญยิ่งในการพัฒนาชีวิตและอิทธิพลต่อพฤติกรรม ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลภายใต้ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมและประเพณีของสังคม

ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูหมายถึง การที่บิดามารดาผู้ปกครองปฏิบัติ ต่อเด็กทั้งทางด้านวาจาและการกระทำ ทำให้เด็กรับรู้ความรู้สึกและอารมณ์ผู้กระทำ ตลอดจนเป็น แนวทางให้เด็กดูแบบอย่างการกระทำของผู้เลี้ยงดูตน

2.1.2 ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู

อีริคสัน (กันตวรรณ มีสมสาร. 2544: 18; อ้างอิงจาก Erikson. 1968) ได้อธิบาย เกี่ยวกับพัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพของมนุษย์ว่า พัฒนาการตามลำดับขั้นของมนุษย์ ว่าพัฒนาการตามลำดับขั้นของมนุษย์ในแต่ละวัยนั้น จะมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนด ซึ่งมนุษย์จะมีอารมณ์และบุคลิกภาพที่ดีหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความสำเร็จหรือความล้มเหลวใน การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในแต่ละช่วงพัฒนาการ ซึ่งวุฒิภาวะของบุคลิกภาพที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้น ก็เป็นพื้นฐานของวุฒิภาวะในขั้นต่อไป และบุคคลจะแก้ไขวิกฤตการณ์ได้ดีเพียงไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับ การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา

อิริฐาน อนุรักติพันธุ์ (2546: 32) ได้กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวนับว่า มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการในทุกๆด้านของเด็ก ตั้งแต่แรกเริ่มและวันต่อๆมา เพราะหน้าที่สำคัญที่สุดของครอบครัว คือ การอบรมเลี้ยงดูให้ลูกหลานของตนมีความสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การที่เด็กจะมีความปกติและเป็นที่ยอมรับของสังคมได้นั้นจะต้องได้รับการ อบรมเลี้ยงดูอย่างไม่ขาดตกบกพร่องจากครอบครัว และอิทธิพลจากครอบครัวย่อมฝังราก ในการสร้างนิสัยและพฤติกรรมแก่เด็กมากกว่าอิทธิพลทางอื่น

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูมีบทบาทอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเด็ก ตั้งแต่ วัยแรกเกิดจนถึงวัยต่อๆมา ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กในทุกๆด้าน ทั้งด้านสติปัญญา บุคลิกภาพ อารมณ์ ทัศนคติ ตลอดจนด้านทักษะทางสังคมของเด็ก ฉะนั้นหากเด็กได้รับการ อบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมแล้ว จะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการในด้านต่างๆติดตามไปด้วย

2.1.3 ประเภทของการอบรมเลี้ยงดู

นักจิตวิทยาหลายท่านได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู โดยได้ทำการแบ่ง ประเภทของการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันออกไป เช่น โรเจอร์ (Roger. 1972: 117) ได้แบ่ง การอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 ประเภท

1. แบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่า ตนเองได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรม ผู้เลี้ยงดูให้ความรัก ความอบอุ่น มีเหตุผล รู้จักยอมรับ นับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก ให้ความร่วมมือตามโอกาสอันสมควร

2. แบบให้ความคุ้มครองมากเกินไปหรือเข้มงวดกวดขัน (Overprotection) หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวเด็กรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ทำอะไรไม่ได้ตามใจปรารถนา ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่พ่อแม่กำหนดไว้ หรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำ ตามที่ตนเองต้องการ และมักคอยคุ้มครองป้องกันให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา

3. แบบทอดทิ้งหรือแบบปล่อยปละละเลย (Rejection) หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเอาใจใส่ การสนับสนุนหรือคำแนะนำ มักถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบ ไม่ได้รับความอบอุ่นเท่าที่ควร

ฟาวและเบลคิน (Faw; & Belkin. 1989: 346) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล หมายถึง วิธีการที่ผู้เลี้ยงดูให้ความสำคัญกับการอธิบาย และให้เหตุผลเพื่อให้เด็กเข้าใจว่าทำไมเขาจึงถูกคาดหวังให้กระทำพฤติกรรมหนึ่งมากกว่าอีกพฤติกรรมหนึ่ง และเมื่อเด็กสามารถทำพฤติกรรมที่ต้องการ หรือแสดงว่าพยายามทำ บิดามารดาอาจจะให้รางวัลด้วยการให้การยอมรับ ส่วนการลงโทษจะใช้ต่อเมื่อเด็กตั้งใจที่จะปฏิเสธ พฤติกรรมที่พึงประสงค์และจะให้การลงโทษที่ไม่รุนแรง

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ หมายถึง การที่ผู้เลี้ยงดูใช้กฎเกณฑ์ หรือระเบียบเข้มงวด เพื่อให้เด็กมีพฤติกรรมตามที่ต้องการ โดยไม่มีการอธิบายเหตุผลใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าเด็กไม่สามารถได้จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง แต่ถ้าเด็กปฏิบัติได้ตามต้องการก็ไม่ได้รับคำชมเชยหรือมีบ้างเพียงเล็กน้อย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ หมายถึง วิธีการที่อาจถือว่าไม่ใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แท้จริง เพราะการเรียนรู้โดยการลองผิดลองถูกด้วยตนเองมากกว่าที่จะเรียนรู้จากคำแนะนำของผู้เลี้ยงดู เมื่อเด็กพบว่าพฤติกรรมใดก็ตามที่ไม่ได้รับการยอมรับ เขาจะเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ซึ่งนอกจากจะทำความพึงพอใจให้ตัวเองแล้ว ยังทำให้เป็นที่ยอมรับกับกลุ่มด้วย

2.1.4 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2528: 8) การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตร ในขณะที่มีการส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำของบุตร หรือลงโทษบุตร นอกจากนั้นบิดามารดา ยังให้รางวัลและลงโทษบุตรอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตรมากกว่าที่ปฏิบัติต่อบุตรตามอารมณ์ของตนเอง

ทัศน ทองภักดี (2539: 6) การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตรในขณะที่มีการส่งเสริม หรือขัดขวางการกระทำของบุตร หรือลงโทษบุตร นอกจากนั้นบิดามารดาที่ใช้วิธีนี้ ยังให้รางวัลและลงโทษบุตรอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตร มากกว่าที่จะปฏิบัติต่อบุตรตามอารมณ์ของตนเอง และการกระทำของบิดามารดา จะเป็นเครื่องช่วยให้บุตรได้เรียนรู้ และรับทราบถึงสิ่งที่ต้องการ และไม่ควรกระทำนอกจากนั้นยังช่วยให้บุตรสามารถทำนายว่าตนจะได้รับรางวัล หรือโดนลงโทษจากบิดามารดา หลังจากที่ทำพฤติกรรมต่างๆ แล้วมาน้อยเพียงใด

ดุขฎิ โยเหลา (2535: 15) การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่ผู้ปกครองให้คำอธิบายประกอบกับสนับสนุนและห้ามปรามเด็กในการทำกิจกรรมต่างๆ มีความสม่ำเสมอและเหมาะสมในการให้รางวัลหรือลงโทษ

สรุปว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาให้การอบรมสั่งสอนเด็กด้วยการใช้เหตุผล มีการอธิบายถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่เด็กได้กระทำพร้อมทั้งสนับสนุนหรือห้ามปรามมิให้เด็กกระทำการสิ่งต่างๆ และรับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งของเด็ก

จากการศึกษาเรื่องการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล สรุปได้ว่า ครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ของเด็ก การที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อเด็กอย่างมีเหตุผล และอธิบายผลที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่เด็กกระทำได้ มีการห้ามปรามในสิ่งที่ไม่สมควร และส่งเสริมสนับสนุนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่ลงโทษเด็กจนเกินเหตุ จะทำให้เด็กเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัวมากขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเด็กสามารถบอกความรู้สึกได้ว่าขณะนี้ตนรู้สึกอย่างไร ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลนั้นสามารถทำให้นักเรียนตระหนักรู้ตนเองได้

2.2 บุคลิกภาพแสดงตัว

2.2.1 ความหมายของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพเป็นลักษณะที่สำคัญส่วนหนึ่งในบุคคลที่สามารถแสดงออกในลักษณะพฤติกรรมส่วนตัวแต่ละบุคคล ซึ่งในการให้ความหมายนั้นได้มีนักวิชาการ และนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้คำจำกัดความไว้ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

เชดสคัตต์ โฆวาลินส์ (2520: 3) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพ ไว้ดังนี้ คือ ลักษณะนิสัยที่รวมกันเป็นแบบฉบับเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล และเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งพิจารณาได้จากรูปแบบพฤติกรรมของบุคคลนั้นที่แสดงออกหรือตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม

นวลละออ สุภาพผล (2527: 3-4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพ คือ การรับรู้พฤติกรรมรวมทั้งหมดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งในสิ่งที่มองเห็นได้ เช่น ลักษณะของพฤติกรรม และสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น ความคิด ความสนใจ ซึ่งจะทำให้บุคคลอื่นสามารถที่จะเข้าใจและแยกแยะความแตกต่างของบุคคลนั้นจากบุคคลอื่นได้

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2531: 5-6) ให้คำนิยามของบุคลิกภาพเอาไว้ว่า ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลในด้านต่างๆ ทั้งส่วนภายนอกและส่วนภายใน ซึ่งส่วนภายนอกจะเป็นส่วนที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น รูปร่าง หน้าตา กริยา มารยาท การแต่งกาย เป็นต้น ส่วนภายในคือส่วนที่มองเห็นได้ยากแต่อาจทราบได้โดยการอนุมาน เช่น สติปัญญา ความถนัด ลักษณะอารมณ์ประจำตัว ค่านิยม ความสนใจ เป็นต้น ซึ่งลักษณะต่างๆ ของบุคลิกภาพ ต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และมีผลกระทบต่อกันเป็นลูกโซ่

จากคำจำกัดความข้างต้น สรุปว่า บุคลิกภาพ คือ ลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่เป็นแบบฉบับของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งในสิ่งที่เห็นลักษณะภายนอก เช่น รูปร่างหน้าตา กริยา มารยาท การแต่งกาย และสิ่งที่เห็นลักษณะภายใน เช่น สติปัญญา ความถนัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลอื่นสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.2.2 ความหมายของบุคลิกภาพเก็บตัว – แสดงตัว

ในปีค.ศ.1923 จุง (ทศวรร มณีศรีข้า; และนิรันดร์ จุลทรัพย์. 2542: 9 – 10; อ้างอิงจาก Hergenharn. 1990: 58 – 85; citing Jung.) ได้ตั้งทฤษฎี “จิตวิทยาเชิงวิเคราะห์” โดยเขียนแนะนำไว้ในหนังสือ “Psychological Type” ได้พิจารณาบุคลิกภาพของคนโดยยึดถือสังคมเป็นหลัก จุงแบ่งบุคลิกภาพของคนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. บุคลิกภาพเก็บตัว (Introvert) บุคคลพวกนี้จะสนใจเรื่องภายในของตนเอง ยึดความรู้สึกและอุดมคติของตนเองเป็นหลัก เป็นคนที่ไม่ชอบสังคมกับผู้อื่น เกรงครัดต่อระเบียบแบบแผน มีมาตรการและกฎเกณฑ์ที่แน่นอนในการควบคุมอุปนิสัยของตนเอง เชื่อฟังและการกระทำทุกอย่างที่เกิดขึ้นจะขึ้นอยู่กับตนเองเป็นส่วนใหญ่ บุคคลประเภทนี้จะผูกพันกับสังคมหรือผูกพันต่อผู้อื่น

2. บุคลิกภาพแสดงตัว (Extravert) เป็นบุคคลที่สนใจโลกภายนอก มีความรู้สึกไวต่อปทัสถานและความต้องการของสังคม เป็นคนเปิดเผย ร่าเริง ปรับตัวได้ดีในสิ่งแวดล้อมต่างๆ มีความเชื่อมั่นในตนเองบนรากฐานและเหตุผลของความจริง

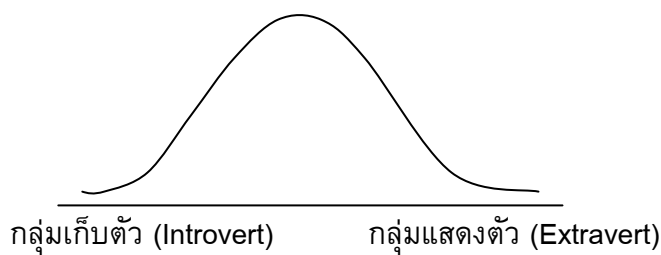
นอกจากนี้ จุง (Jung) ได้อธิบายลักษณะของพวกแสดงตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ไม่ค่อยวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง ทำอะไรขึ้นอยู่กับโลกภายนอก คือ การฝึกหัดและยึดถือความจำเป็นสำคัญ ส่วนพวกเก็บตัวการตัดสินใจขึ้นอยู่กับตนเอง ถือหลักทุกสิ่งทุกอย่างต้องสมบูรณ์เป็นคนไม่ยืดหยุ่น มีความรู้สึกละเอียดอ่อน มีการวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง โดยทั่วไปบุคคลปกติควรมีบุคลิกภาพทั้ง 2 ประเภทก้ำกึ่งกันในระดับที่เหมาะสม โดยประเภทหนึ่งจะเด่นและอยู่ในจิตสำนึก ขณะที่อีกประเภทหนึ่งอยู่ในจิตใต้สำนึก จุง (Jung) เชื่อว่าถ้ามีแรงกดดันจากภายในหรือเหตุการณ์จากภายนอกมาขัดขวาง มิให้บุคคลมีบุคลิกภาพประเภทใดประเภทหนึ่งในจิตสำนึกเป็นประจำแล้ว บุคคลจะมีบุคลิกภาพอีกประเภทหนึ่งจนเป็นนิสัย และกลายเป็นบุคลิกภาพที่ฝังแน่นในที่สุด

สเติกเนอร์ (ทศวรร มณีศรีข้า; และนิรันดร์ จุลทรัพย์. 2542: 10-11; อ้างอิงจาก Stagner. 1961: 586) ได้รวบรวมแนวความคิดของนักจิตวิทยาที่ศึกษาเรื่องการเก็บตัวและการแสดงตัวว่ามี 3 แนวคิด ดังนี้

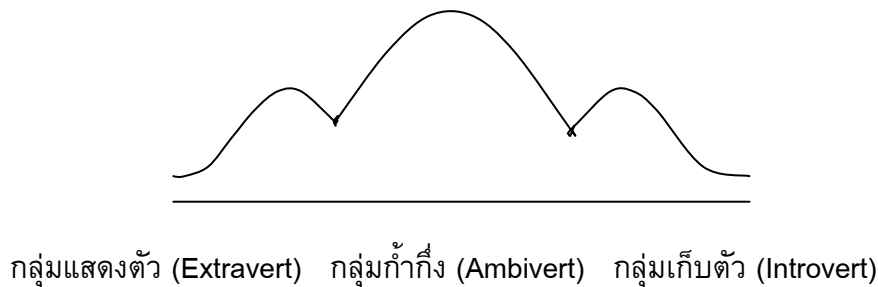
แนวคิดที่ 1 เป็นแนวคิดที่ว่า บุคลิกภาพเก็บตัวและแสดงตัวจะแยกจากกัน อย่างเด็ดขาดและมีลักษณะตรงกันข้าม ดังภาพประกอบ

แนวคิดที่ 2 นักจิตวิทยาเชื่อว่า บุคลิกภาพเก็บตัว และแสดงตัวจะอยู่คนละข้างของเส้นโค้งดังภาพประกอบ

แนวคิดที่ 3 เป็นแนวคิดที่มีผู้นิยมกันมาก โดยแบ่งมนุษย์ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแสดงตัว (Extravert) กลุ่มแอมบิเวิร์ท หรือ กลุ่มก้ำกึ่ง (Ambivert) ซึ่งกลุ่มนี้จะเป็นบุคคลที่ไม่แสดงตัวหรือเก็บตัวมากเกินไป และกลุ่มเก็บตัว (Introvert) ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมแสดงตัวเก็บตัว

ที่มา: ทศพร มณีศรีขำ; และ นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2542). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพแสดงตัว ความวิตกกังวล ความเชื่อมั่นในตนเอง และคุณธรรมแห่งพลเมืองดีของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชาจิตวิทยา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. หน้า 10-11. (อ้างอิงจาก Stagner. (1961). *Psychology of Personality*. p. 586.)

อลพอร์ต (ปิยพร ดวงทอง. 2539: 11-12; อ้างอิงจาก Allport. 1961: 7-8) กล่าวว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัว หมายถึง บุคคลที่พุ่งความสนใจออกนอกตัวเอง สนใจบุคคลอื่น หรือสิ่งแวดล้อม ชอบแสดงออก ชอบสมาคมกับผู้อื่น เป็นคนเปิดเผย กล้าหาญ ชอบผจญภัย และกระทำการต่างๆตามสภาพความเป็นจริง ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆได้ ไม่ค่อยวิจารณ์ตนเอง ทำอะไรขึ้นอยู่กับโลกภายนอก คือ ฝึกหัดปฏิบัติจริงเป็นหลัก

จากการศึกษาความหมายที่นักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของบุคลิกภาพแสดงตัว – เก็บตัว เอาไว้ สรุปว่า บุคลิกภาพแสดงตัว หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่มีความกล้าหาญ ทำอะไรตามสภาพความเป็นจริง มีความสนใจสังคมรอบข้าง สภาพแวดล้อม ชอบการแสดงออก ชอบกิจกรรมที่ให้ความตื่นเต้น ร่าเริงไม่จำเจ มองโลกในแง่ดี สามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้ง่ายปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆได้ดี

ส่วนบุคลิกภาพเก็บตัว หมายถึง บุคคลที่ไม่ชอบสังคมกับผู้อื่น ไม่สนใจสิ่งแวดล้อม เคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน ตัดสินใจโดยยึดตนเองเป็นสำคัญไม่ถามคนอื่น ขาดความยืดหยุ่น ขี้อาย การปรับตัวของบุคคลประเภทนี้มักทำโดยการหลบหลีกเพื่อพ้น

ส่วนบุคลิกภาพก้ำกึ่ง หมายถึง บุคคลที่มีบุคลิกภาพไม่แสดงตัว หรือ เก็บตัวมากเกินไป หรือมีบุคลิกภาพที่เป็นกลางก้ำกึ่งระหว่างบุคลิกภาพเก็บตัวและแสดงตัว

จากข้อความข้างต้น สรุปว่าผู้ที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว มีลักษณะเป็นคนเปิดเผย ชอบสมาคมกับบุคคลอื่น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ น่าจะส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองและสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2.2.3 ความสำคัญของบุคลิกภาพ

กันยา สุวรรณแสง (2533: 4-5) กล่าวว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะพิจารณาได้จากประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ความมั่นใจ ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีจะมีความมั่นใจในการแสดงออกมากขึ้น ทำให้กล้าแสดงออกเพราะคนอื่นๆที่พบเห็นจะให้ความสนใจและความเชื่อมั่น ดังนั้นโอกาสที่จะประสบความสำเร็จจึงมีมากขึ้น
2. การคาดหมายพฤติกรรม ถ้ารู้ว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพอย่างไรจะทำนายได้ว่าในสถานการณ์ใดจะแสดงพฤติกรรมอย่างไร
3. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถบอกได้ว่าบุคคลหนึ่งแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่งได้ก็โดยสังเกตดูพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำสม่ำเสมอแก่ตัวบุคคลนั้น
4. การตระหนักในเอกลักษณ์ของบุคคล บุคลิกภาพทำให้คนมีลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นของตนเองเป็นแบบอย่างแก่เยาวชน
5. การปรับตัวเข้ากับคนอื่น ๆ การที่รู้บุคลิกภาพของบุคคลอื่นทำให้ปรับตัวเข้ากับเขาได้ง่ายขึ้น เอาชนะศัตรูได้ แก้ปัญหาได้ บุคลิกภาพมีส่วนสำคัญช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ได้ดีขึ้น รวดเร็วขึ้น ง่ายขึ้น

6. ความสำเร็จ คนที่มีบุคลิกภาพดีได้เปรียบคนอื่นเสมอเป็นพื้นฐานแห่งความศรัทธา เชื่อถือแก่ผู้พบเห็น ช่วยให้ธุรกิจการงานสำเร็จง่ายขึ้นได้รับความช่วยเหลือและการติดต่อดี ได้รับความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่การงาน

7. การยอมรับ คนที่มีบุคลิกภาพดียอมเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ใครๆก็เรียกร้อง ต้องการ ชอบที่จะให้ร่วมอยู่ในกลุ่มทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ

บุคลิกภาพมีความสำคัญเพราะเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจให้บุคคลในการแสดงออก ทั้งยังช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ดี และเป็นตัวทำนายพฤติกรรมต่างๆของแต่ละบุคคลได้

2.2.4 ทฤษฎีบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ที่ใช้เป็นแนวทางในการปรับตัวและแสดงพฤติกรรม ทฤษฎีบุคลิกภาพมีอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะบุคลิกภาพเป็นเรื่องที่กว้างขวาง ซับซ้อน ไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งที่จะสามารถอธิบายลักษณะบุคลิกภาพได้ครบหมดทุกด้าน ต่างก็เน้นรายละเอียดไปคนละด้าน โดยครั้งนี้ได้นำเสนอการศึกษาของคาร์ล กุสตาฟ จุง (ลักษณะ สรีรวิวัฒน์. 2544: 135-137; Citing Jung) ดังนี้

1. ทฤษฎีบุคลิกภาพของ คาร์ล กุสตาฟ จุง (Carl Gustav Jung's Personality Theory) จุง ได้แบ่งบุคลิกภาพของบุคคลเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ลักษณะของบุคลิกภาพแบบเก็บตัว (Introvert) มีลักษณะไม่สนใจสิ่งแวดล้อม เท่ากับตนเอง ชอบคิด ทำอะไรเงียบๆคนเดียว ไม่ชอบเข้าสังคม อารมณ์อ่อนไหวง่าย เก็บความทุกข์ไว้กับตนเอง ไม่มีความมั่นใจในตนเอง หากบุคคลมีลักษณะดังกล่าวมากจะมีโอกาส ผิดปกติทางจิต ทางอารมณ์ และมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพได้มาก

1.2 ลักษณะของบุคลิกภาพเปิดเผย (Extravert) มีลักษณะตรงข้ามกับพวกเก็บตัว สนใจสิ่งแวดล้อม ชอบเข้าสังคม เปิดเผย มีเพื่อนมาก ไม่ชอบเก็บความทุกข์ แต่จะพูดระบาย ให้คนอื่นฟังจนหมด มักจะสนใจเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในโลกภายนอกมากกว่าสนใจในเรื่องของตน

ลักษณะบุคลิกภาพทั้ง 2 แบบที่กล่าวมานั้นไม่สามารถแยกกันได้อย่างเด็ดขาด เพราะคนส่วนมากมีลักษณะบุคลิกภาพแบบกลางๆ (Ambivert) กำลังระหว่างเก็บตัวและแบบแสดงตัว ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่เหมาะสมสามารถปรับตัวอยู่ได้ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

จุง ยังได้เน้นว่า การพัฒนาบุคลิกภาพมีเป้าหมายสูงสุดก็คือ ให้บุคคลเข้าใจตนเอง เพื่อจะได้พัฒนาตนเองได้โดยไม่หยุดยั้ง และมีเรื่องของพันธุกรรมเป็นตัวที่มีบทบาทสำคัญ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นฐานของสัญชาตญาณและการสืบเผ่าพันธุ์

2.2.5 วิธีการพัฒนาและสร้างเสริมบุคลิกภาพ

การพัฒนาบุคลิกภาพ

การพัฒนาและส่งเสริมบุคลิกภาพของเด็ก เพื่อให้เด็กมีบุคลิกภาพที่พึงปรารถนา ตั้งแต่วัยเยาว์ บิดามารดา ครู อาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรจะตระหนักและร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ดังนี้ (สถิต วงศ์สวรรค์. 2540: 194-199)

1. การพัฒนาบุคลิกภาพทางกายจะต้องเริ่มตั้งแต่มารดาตั้งครรภ์ โดยมารดาจะต้องรับประทานอาหารที่มีประโยชน์แก่ร่างกายอย่างเพียงพอ ระวังอย่าให้เจ็บป่วยทำจิตใจให้ผ่องใสไม่ให้มีอะไรมากระทบกระเทือนทางจิตใจในระหว่างก่อนและหลังคลอด พ่อแม่และครูต้องคอยสังเกตดูความเจริญทางร่างกายของเด็ก โดยจัดทำตารางแสดงความเจริญเติบโตของเด็ก ด้านน้ำหนักตัว ความสูง ความเจริญเติบโตของสัดส่วนของอวัยวะต่างๆ การสังเกตฟัน เล็บ ตลอดจนผิวหนัง ดูแลเรื่องอาหารการกินให้สะอาดและมีประโยชน์เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย ให้เด็กมีการพักผ่อน มีการเล่นและการออกกำลังกายอย่างเพียงพอ ระวังดูแลเรื่องโรคภัยไข้เจ็บซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาร่างกายเป็นไปตามปกติ อันเป็นรากฐานและส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ

2. การพัฒนาบุคลิกภาพทางสมองหรือสติปัญญา ต้องฝึกฝนให้เด็กต้องใช้สมอง เช่น การเล่นเกมส่งเสริมความคิดใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยครูผู้สอนมอบหมายงานที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ให้เด็กได้รู้จักการวางแผนในการทำงานเปิดโอกาสให้เด็กเสนอความคิดเห็นต่างๆ จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เด็กอยากที่จะเรียนรู้เกิดความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา

3. การพัฒนาทางด้านอารมณ์ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนจะต้องพัฒนาอารมณ์ตนเองให้มั่นคงและรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ เพราะคนเราจะมีพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางด้านอารมณ์อย่างเห็นได้ชัดเช่น อารมณ์ดี อารมณ์ร้าย อารมณ์ขัน อารมณ์ดี หมายถึง พฤติกรรมบุคคลที่แสดงออกมาถึงสีหน้าและดวงตาที่เป็นสุขสดชื่นแจ่มใสดูหน้าผ่องใสเปล่งปลั่ง และมีกริยาที่น่าชื่นชม น่าเข้าใกล้และคบค้าสมาคมด้วย ส่วนคนอารมณ์ร้าย หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาถึงสีหน้าและดวงตาที่ไม่เป็นสุข ไม่เป็นมิตร มีความขุ่นมัวในใจ โกรธ ฉุนเฉียว ขี้บ่น บุคคลที่มีความเครียดพูดเสียงดังน่ารำคาญและมีกริยาทำทางไม่น่าคบ ไม่น่าชื่นชม ไม่อยากเข้าใกล้ เป็นผู้ที่ทำให้สังคมวุ่นวาย ไม่มีความสุข ส่วนบุคคลที่อารมณ์ขันคือ ลักษณะหน้าตา การพูดคุยน่าสนใจ สนุกสนาน ตลกจี๋เล่น ทำให้คนฟังหรือบุคคลที่อยู่ใกล้ได้ผ่อนคลายความตึงเครียด และมีความสุขไปด้วย

4. การพัฒนาความสนใจ ขั้นแรกต้องทราบความสนใจของเด็กก่อนว่ามีความสนใจอะไรมากน้อยเพียงใดถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่ โดยการให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบความสนใจแล้วจึงช่วยให้เด็กพัฒนาความสนใจให้เหมาะสมกับตนเอง และควรจัดปัจจัยที่อำนวยความสะดวกให้เด็กด้วย

5. การพัฒนาทางด้านกำลังใจ กำลังใจ หมายถึง กำลังอย่างหนึ่งซึ่งเป็นกำลังใจที่สามารถให้กำลังใจได้อย่างแปลกประหลาดน่าอัศจรรย์ และกำลังนี้แทนที่จะให้เกิดตามบุญตามกรรมหรือเกิดโดยบังเอิญ เราสามารถจะปลูกสร้างขึ้นมาเป็นกำลังใจที่จะนำมาใช้ได้ตามความต้องการและทำประโยชน์แก่เราสม่าเสมอได้ ธรรมชาติได้สร้างมนุษย์ให้เกิดมาอย่างสมบูรณ์เราจะสังเกตได้ว่าเด็กที่มีกำลังใจอย่างแรงกล้าต้องการอะไรจะต้องเอาให้ได้ไม่ว่าจะลำบากอย่างไร โดยธรรมชาติได้สร้างให้มนุษย์มีกำลังใจในการทำงานมีความขยันขันแข็งมาโดยกำเนิด การพัฒนา

ให้เด็กมีกำลังใจทำได้โดยการอบรมสั่งสอนในทางที่ถูก ให้ความรอบรู้และมีความพึงพอใจในสิ่งที่
จะสอนให้เด็กรู้จักคุณค่าของเวลาให้มีความเข้าใจในเนื้อหาของอุปสรรคและความผิดพลาด

6. การพัฒนาด้านอุปนิสัย เช่น ความอดทน สุขุม สงบเสถียร ระเบียบเรียบร้อย เสียสละ
มีน้ำใจ มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น ตรงต่อเวลาเป็นต้น การปลูกฝังพัฒนาควรตระหนักถึง
อุปนิสัยดีทั้งหลายและหมั่นสั่งสอนอบรมแนะนำวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องแนะนำให้อ่านหนังสือ ฝึกให้
ค้นคว้า ดูละคร ภาพยนตร์ ดูสไลด์ตัวอย่างที่ดีๆ เพื่อเด็กจะได้ปฏิบัติตาม เมื่อเด็กและเยาวชน
ฝึกตนเองได้ก็เป็นการพัฒนาบุคลิกภาพด้านนี้ได้ จะสังเกตได้ว่าการฝึกปฏิบัติ และการปลูกฝัง
สั่งสอนแนะแนวทางให้เด็กและเยาวชนนั้นถือเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นผลดีอย่างยิ่งในการพัฒนาตนเอง

7. การพัฒนากับการปรับตัวให้เข้ากับสังคม คนบางคนเคยชินกับสถานการณ์ใด
ก็ประพฤติปฏิบัติแสดงพฤติกรรมตามที่ตนเคยทำ ไม่ยอมปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ๆ ทำให้มีความทุกข์
เกิดขึ้นเพราะเห็นว่าสิ่งใหม่เป็นอุปสรรคไปหมด ฉะนั้นในฐานะผู้ปกครอง ครูอาจารย์จะต้องชี้แนะ
ให้เด็กเข้าใจเกี่ยวกับการปรับตัวและให้รู้จักพัฒนาตนเองโดยวิธีให้เด็กฝึกอบรมและฝึกลงมือปฏิบัติจริง

ดังนั้นการพัฒนากุศลิกภาพนั้นต้องเริ่มตั้งแต่วัยในครรภ์มารดา และพัฒนาต่อมา
ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ ความสนใจ อุปนิสัย การปรับตัว สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดการพัฒนา
พฤติกรรมด้านอื่นๆตามมามากมาย

2.2.6 ประเภทของบุคลิกภาพ

การจัดแบ่งประเภทของบุคลิกภาพที่รู้จักกันแพร่หลายนั้น ได้แก่ การจัดแบ่ง
ประเภทของนักจิตวิทยาชื่อ จุง ซึ่งแบ่งบุคลิกภาพออกเป็น 2 ประเภท คือ Introvert และ Extravert
(สตีต วงศ์สุวรรณ. 2540: 121 – 124; อ้างอิงจาก Jung.)

ลักษณะสำคัญบางประการของพวกที่เรียกว่า Introvert และ Extravert
(Some Characteristics of So-called Introvert and Extravert)

Introvert มีลักษณะบุคลิกภาพ มีความสนใจในตนเอง เชื่อมมั่นในความนึกคิด
ของตนเองมากยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ คิดถึงตนเองเป็นสำคัญ เห็นแก่ตัว
ชอบเลี่ยงจากการที่จะต้องติดต่อกับสังคม ชอบอยู่คนเดียว หลีกเลี่ยงการติดต่อกับคนหมู่มาก
มีอารมณ์คงที่ เก็บความรู้สึกเก่ง ไม่ชอบแสดงอารมณ์ ไตร่ตรองก่อนแล้วจึงลงมือกระทำ
ชอบการคิดพิจารณาถี่ถ้วนละเอียดรอบคอบ ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวค่อนข้างยาก
ปรับตัวในรูปของการกระดกกระถอย ควบคุมความประพฤติของตนด้วยกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

Extravert เป็นพวกที่มีความสนใจสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวมากกว่าตนเอง มีความตื่นตัว
ต่อสิ่งแวดล้อม มีความสุขที่จะติดต่อ เข้าสังคมชอบสมาคมอยู่ในหมู่เพื่อน มีการแสดงออก
ทางอารมณ์ปรากฏเห็นได้ชัดเจน อารมณ์เปลี่ยนแปลงขึ้นลงบ่อยๆเป็นผู้ผสมผสานที่ดี ชอบกระทำ
สิ่งต่างๆโดยไม่มีแผนล่วงหน้า ชอบกิจกรรมการเคลื่อนไหว ชอบการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวได้เร็ว
ทำให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆได้ดี เชื่อในสิ่งที่มีการพิสูจน์แล้ว ปรับตัวในรูปชดเชย

2.2.8 พัฒนาการทางบุคลิกภาพ

นักพฤติกรรมนิยมเน้นบทบาทของการเรียนรู้ในการพัฒนาบุคลิกภาพซึ่งมีปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพดังต่อไปนี้ (ลักษณะ สิริวัฒน์. 2544: 135-137)

1. ศักยภาพที่มีมาแต่กำเนิด (Inborn Potentialities) นับว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดซึ่งอาจจะจะเป็นผลของพันธุกรรมหรืออิทธิพลต่างๆที่มีต่อทารกก่อนคลอด และสิ่งเหล่านี้มีความแตกต่างเบื้องต้นของมนุษย์ที่จะเป็นเงื่อนไขกำหนดทิศทาง และขอบเขตในการพัฒนาบุคลิกภาพในระดับหนึ่ง ส่วนจะพัฒนาไปอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆอีกหลายอย่าง ทารกบางคนเกิดมาแข็งแรง ในขณะที่บางคนอ่อนแอหรือโรค จะเห็นว่าทารกคนแรกอาจจะพัฒนาบุคลิกภาพขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ อาจจะเป็นนักกีฬา เขาจะมีความเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนคนหลังอาจจะพัฒนาไปอีกทางหนึ่ง เช่น เป็นคนที่ต้องพึ่งคนอื่นตลอดเวลาหรืออาจจะเอาดีทางเล่นดนตรี

2. สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ ในช่วงพัฒนาการของทารก ทารกมีประสบการณ์ต่างๆกับสังคม ทารกก็ต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ สิ่งแวดล้อมย่อมเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลว่าเขาจะเป็นคนอย่างไร เขาแสดงพฤติกรรมและมีวิธีการในการปรับตัวอย่างไร ประสบการณ์แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 ประสบการณ์ร่วมทางวัฒนธรรม หมายถึง ประสบการณ์ที่บุคลิกภาพได้รับเหมือนกัน หรือในทำนองเดียวกัน อันเป็นผลจากการที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ

2.2 ประสบการณ์เฉพาะ เป็นประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับในช่วงชีวิตของเขา โดยที่คนอื่นอาจไม่มีและย่อมเกี่ยวข้องกับตัวบุคคลที่เราสัมพันธ์ด้วยอย่างใกล้ชิด สำหรับประสบการณ์เฉพาะจะครอบคลุมไปถึงประสบการณ์ร้ายแรง เช่น ความผิดหวังที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ หรือการที่เจ็บป่วยอย่างหนัก ความคับแค้นใจอันเนื่องมาจากความอยุติธรรมของสังคม สิ่งเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพทั้งสิ้น

พัฒนาการทางบุคลิกภาพนั้นเกิดขึ้นจาก สภาพร่างกาย สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ ประสบการณ์ ผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง มีประสบการณ์ต่างๆในด้านดี ย่อมกล้าที่จะแสดงออกในสิ่งต่างๆทำให้เกิดความมั่นใจ สรุปว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญ

จากการศึกษาเรื่องบุคลิกภาพแสดงตัว สรุปว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว คือ บุคคลที่มีความกล้าหาญ ทำอะไรตามสภาพความเป็นจริง ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆได้ดี ชอบสมาคมกับผู้อื่น ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เพราะในการคาดหมายพฤติกรรมต่างๆของบุคคล ถ้ารู้ว่ามีบุคลิกภาพอย่างไร ก็ทำนายได้ว่า เขาจะแสดงพฤติกรรมอย่างไรในสถานการณ์ต่างๆ ดังนั้นบุคลิกภาพจึงมีความสำคัญในการสร้างความมั่นใจให้กับบุคคลในการแสดงออก ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพมีเป้าหมาย สูงสุด คือ การให้บุคคลเข้าใจตนเอง เพื่อจะได้พัฒนาตนเองโดยไม่หยุดยั้ง ดังนั้นการที่บุคคลมีบุคลิกภาพแสดงตัวส่งผลให้เป็นผู้ที่ตระหนักรู้ตนเอง

2.3 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2.3.1 ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ซิคเกอร์ริง (ชมนุช บุญสิทธิ์. 2541: 21; อ้างอิงจาก Chickering. 1969: 94) กล่าวว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง การที่บุคคลมีความอดทนที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและความเปลี่ยนแปลงจากการที่พึ่งพาตนเองไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งความอดทนที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ได้แก่ การสามารถยอมรับความสามารถของบุคคลอื่นได้และการมีใจกว้าง ส่วนการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาตนเองไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ได้แก่ การไว้วางใจกัน การให้ความช่วยเหลือสนับสนุน การให้ และการรับ

สุนีย์ ตันติพิพัฒนานันท์ (พนิดา ผกานรินทร์. 2544: 11; อ้างอิงจาก สุนีย์ ตันติพิพัฒนานันท์. 2522: 57) สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง การที่บุคคลสองคนหรือมากกว่าสองคนทำความรู้จัก และติดต่อเกี่ยวข้องกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่ง อาจเป็นเดือน เป็นปี หลายปี หรือตลอดชีวิต บุคคลที่สัมพันธ์กันก็จะได้รับผลกระทบซึ่งกันและกัน

สุลักษณ์ มีชูทรัพย์ (2539: 162) ได้ให้ความหมายของคำว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง กระบวนการติดต่อเกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อทำความรู้จักกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันด้วยความเต็มใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน อาศัยการแสดงออกทางกาย วาจา และใจ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ไม่จำกัดแน่นอน

ชัยพร วิชาวุธ (2530: 69) กล่าวว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์โต้ตอบระหว่างบุคคล เนื่องจากมนุษย์อยู่เป็นสังคม การกระทำของมนุษย์แต่ละคนจึงสัมพันธ์กับการกระทำของ คนอื่นๆในสังคมเกิดขึ้นทันทีเมื่อการกระทำของบุคคลหนึ่งมีผลกระทบต่อผลกรรมที่อีกบุคคลหนึ่งได้รับ

จากความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สรุปได้ว่า คือ การแสดงออกของบุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ทำความรู้จักและติดต่อเกี่ยวข้องกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันด้วยความเต็มใจ มีความรู้สึกที่ดี รักใคร่ และมีความเข้าใจอันดีต่อกัน มีการช่วยเหลือและสนับสนุนเมื่อบุคคลอื่นต้องการความช่วยเหลือ เพื่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน

2.3.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

สัมพันธภาพระหว่างบุคคล เป็นผลรวมของการปฏิบัติความประพฤติระหว่างบุคคล ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลได้ร่วมกันทำกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อความหมาย ความร่วมมือ ความเปลี่ยนแปลงการแก้ปัญหาและการจูงใจกันและกัน แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลนั้นมีหลายทฤษฎี สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดทฤษฎีดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสามมิติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (FIRO Fundamental Interpersonal Relation Orientation) โดย วิลเลียม ชูลท์ (พนิดา ผกานรินทร์. 2544: 12-13; อ้างอิงจาก Schultz. 1966: 59) ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึง ความต้องการระหว่างบุคคลทั้งใน

ระดับพฤติกรรมและความรู้สึก ซึ่งจำเป็นและเพียงพอที่จะอธิบายการแสดงออกของบุคคลเมื่อมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในกลุ่มได้ โดยความต้องการระหว่างบุคคลในระดับพฤติกรรมประกอบด้วย 3 มิติ คือ

มิติที่ 1 การเข้ากลุ่ม (Inclusion) เป็นมิติการเข้า-ออก (In - Out) หมายถึง ขอบเขตการติดต่อของมนุษย์บางคนชอบการเข้ากลุ่มมาก ชอบที่จะไปงานเลี้ยงต่างๆและทำสิ่งต่างๆร่วมกับกลุ่มชอบที่จะเป็นผู้เริ่มต้นการสนทนากับคนแปลกหน้าก่อน ในขณะที่บางคนชอบที่จะอยู่คนเดียว ชอบที่จะเป็นตัวของตัวเอง และไม่เริ่มต้นการสนทนากับบุคคลอื่นก่อน ชอบความเป็นส่วนตัว และหลีกเลี่ยงงานต่างๆซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ มีตั้งแต่ระดับ Over Social (สภาพที่บุคคลรู้สึกเป็นทุกข์เมื่ออยู่ตามลำพัง) จนถึง Undersocial (สภาพที่บุคคลรู้สึกเป็นทุกข์เมื่อมีบุคคลอื่นปรากฏอยู่ด้วย)

มิติที่ 2 การควบคุม (Control) เป็นมิติของการอยู่เหนือกว่าหรืออยู่ใต้กว่า (Top - Bottom) หมายถึง ขอบเขตของอำนาจการควบคุม และมีอิทธิพล บางคนมีความสุขเมื่อเขาได้รับมอบหมายให้ดูแลบุคคลอื่น ชอบที่จะเป็นเจ้านายเป็นผู้ให้คำสั่ง หรือเป็นผู้ทำการตัดสินใจสำหรับตนเองและผู้อื่นแต่บางคนชอบที่จะไม่ต้องควบคุมหรืออยู่เหนือบุคคลอื่น พอใจที่ไม่เคยบอกใครให้ทำอะไร และพยายามค้นหาสภาพที่จะไม่ต้องรับผิดชอบอะไร มนุษย์มีความแตกต่างกันในความปรารถนาที่จะควบคุมบุคคลอื่นหรือเป็นอิสระจากการควบคุมบุคคลอื่น ตั้งแต่ Autocratic (สภาพที่บุคคลรู้สึกเป็นผู้ควบคุม) จนถึง Abdicratic (สภาพที่บุคคลรู้สึกเป็นทุกข์ขณะที่ควบคุมบุคคลอื่น)

มิติที่ 3 ความรักใคร่ผูกพัน (Affection) หมายถึง ขอบเขตของการใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลอื่น แต่จากประสบการณ์ที่ผ่านมา การใช้แบบวัดไฟโร - บี แสดงให้เห็นว่า การใช้คำว่า Affection ทำให้ผู้ตอบสับสนแยกไม่ออกระหว่างความชอบพอที่เป็นความรู้สึก และความชอบที่เป็นพฤติกรรม ดังนั้น ซูทส์ จึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า “Openness” เป็นมิติของการเปิด - ปิด (Open - Close) หมายถึงขอบเขตของการเปิดเผยของมนุษย์ บางคนได้รับความพอใจจากการมีสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งเขาสามารถพูดคุยเกี่ยวกับความรู้สึกของเขา ความลับและความคิดภายในตัวเขา ชอบที่จะมีคนที่เขาไว้วางใจได้หนึ่งหรือสองคนหรือมากกว่านั้น แต่บางคนพอใจกับการหลีกเลี่ยงจากการเปิดเผยกับบุคคลอื่นและค่อนข้างที่จะรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นให้อยู่ในระดับที่คุ้นเคยมากกว่าระดับการเป็นเพื่อนสนิท

ส่วนความต้องการระหว่างบุคคลในระดับความรู้สึก ประกอบด้วย 3 มิติ คือ

มิติที่ 1 ความสำคัญ (Significance) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่รู้สึกว่าตนเองนั้นมีความสำคัญกับบุคคลอื่น และรู้สึกว่าบุคคลอื่นนั้นมีความสำคัญมีความหมายกับตนเอง

มิติที่ 2 ความสามารถ (Competence) เป็นความรู้สึกถึงความสามารถของบุคคล เมื่อความสามารถคือการตัดสินใจในสิ่งต่างๆหรือแก้ปัญหาต่างๆด้วยความสามารถของตนเอง

มิติที่ 3 ความน่าคบ (Likability) เป็นความรู้สึกถึงความน่าคบของบุคคลอื่น บุคคลส่วนมากอาจจะมีความสามารถ มีความสำคัญแต่ไม่น่าคบ เช่น อาชญากรที่ประสบความสำเร็จหรือจอมเผด็จการผู้กดขี่

นอกจากนี้ ชุสท์ ยังได้แบ่งความเข้ากันได้ของบุคคล (Compatability) ออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. Atmosphere Compatability เป็นความเข้ากันได้ของบุคคลซึ่งเกิดจากความต้องการที่เหมือนกัน เช่น ชอบสังคมเหมือนกัน
2. Role Compatability เป็นความเข้ากันได้ของบุคคล ซึ่งเกิดจากความต้องการที่ต่างกันหรือตรงข้ามกัน เช่น บุคคลที่ต้องการควบคุมบุคคลอื่น จะเข้ากันได้กับบุคคลที่ต้องการให้บุคคลอื่นควบคุมตนเอง

สัมพันธภาพระหว่างบุคคล คือการบุคคลได้ร่วมกันทำกิจกรรม ติดต่อสื่อสารกัน มีความรักใคร่ผูกพันกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากการเข้ากันได้ของบุคคลที่เหมือนกัน และบุคคลที่ตรงข้ามกัน

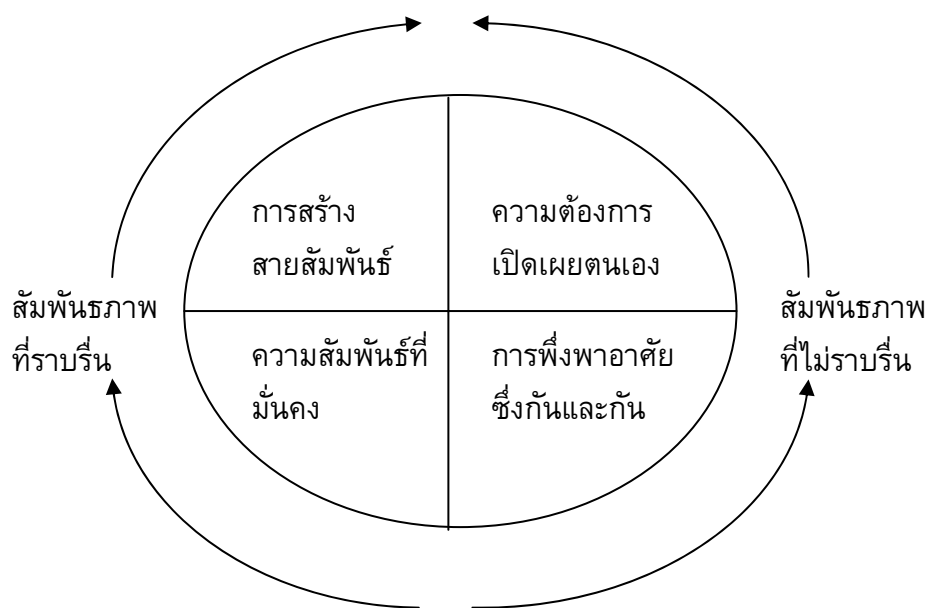
2.3.3 การพัฒนาสัมพันธภาพ

แซสส์ (ชมุช บัญสิทธิ์. 2541: 17-20; อ้างอิงจาก Sasse. 1975: 115-120) กล่าวว่า สัมพันธภาพกับผู้อื่นมิได้เกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติ สัมพันธภาพจะเจริญหรือมีความมั่นคงขึ้นอยู่กับบุคคลหรือความสัมพันธ์ของบุคคล ดังนั้นการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นจึงเป็นฐานของกระบวนการพัฒนาความรู้สึกและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

การพัฒนาสัมพันธภาพ ประกอบด้วย

1. การสร้างสายสัมพันธ์ เป็นความรู้สึกที่ทำให้บุคคลอื่นสบายใจ การสร้างสายสัมพันธ์ที่นำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ในครั้งต่อไป ขณะที่พัฒนาสายสัมพันธ์ บุคคลจะรู้สึกสบายใจ ไม่ป้องกันตนเองแต่จะเปิดเผยตนเองและเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเองมากขึ้น
2. การเล่าเกี่ยวกับตนเอง เมื่อบุคคลมีสายสัมพันธ์ต่อกัน บุคคลมักชอบเล่าความรู้สึก ประสบการณ์ และทัศนคติของตนเอง ทำให้รู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้น
3. การรู้จักฟังพียงซึ่งกันและกัน บุคคลจะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทราบว่าผู้อื่นชอบอะไร ไม่ชอบอะไร เพื่อได้ตอบสนองได้ถูกต้อง และทราบว่าจะช่วยเหลือกันได้อย่างไร
4. ความต้องการสัมพันธ์ที่มั่นคง บุคคลเริ่มมีความเคารพซึ่งกันและกัน มีความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น และมีความรักในสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นเพื่อให้สัมพันธภาพนั้นมั่นคงต่อไป

แซสส์ ยังกล่าวอีกว่า การพัฒนาทั้งสี่ขั้นเปรียบเหมือนซี่ล้อรวมทั้งหมด คือ วงล้อ โดยสามารถหมุนไปข้างหน้าหรือข้างหลังได้ หากความสัมพันธ์เป็นไปในทางบวก วงล้อก็หมุนไปข้างหน้าและจะหมุนไปเรื่อยๆเป็นความสัมพันธ์ที่มั่นคง แต่ถ้าวการสร้างสายสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะการโต้เถียง เอาชนะกัน ในบรรยากาศที่ไม่ดี จะทำให้บุคคลเริ่มลดการเปิดเผยตนเอง และการสร้างสายสัมพันธ์จะลดลง การพบปะกันน้อยลง เปรียบเสมือนวงล้อที่หมุนไปข้างหลังดังภาพ

ภาพประกอบ 3 วงล้อสัมพันธ์ภาพ

ที่มา: ชม軒 บุญสิทธิ์. (2541). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกุหลาบวิทยาลัยราชวชิรวิทยา กรุงเทพมหานคร. หน้า18. (อ้างอิงจาก Sasse. (1975). *Person to Person*. p.117.)

นอกจากนี้ แชสส์ ยังกล่าวว่า การสร้างความคุ้นเคยเป็นสิ่งสำคัญซึ่งเปรียบเสมือนบันไดที่บุคคลต้องก้าวไปที่ละขั้น ดังนี้

1. ความใกล้ชิดทางปัญญา เมื่อบุคคลมาพบกันมักจะเริ่มความสัมพันธ์ด้วยคำพูดและความคิด เช่น การพูดคุยเกี่ยวกับภาพยนตร์ ความเป็นไปของสังคม เป็นต้น ในขั้นนี้ต่างก็รักษาความรู้สึกที่แท้จริงในบางเรื่องของตนไว้ไม่แสดงออกเกินไป
2. ความใกล้ชิดทางร่างกาย บุคคลที่มาถึงขั้นนี้จะมีความสนิทสนมกันมากขึ้น มีการสัมผัสกัน เช่น การจับมือ การแตะไหล่ การโอบกอด เป็นต้น
3. ความใกล้ชิดทางอารมณ์ บุคคลที่มาถึงขั้นนี้จะมีความสนิทสนมกันมากขึ้นได้ อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่เสแสร้ง ไม่ปกป้องตนเอง บุคคลจะสามารถเข้าใจตนเอง มีความรักและสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้สึกหรือความคิดส่วนตัว

เนื่องจากความต้องการของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน บางคนต้องการหรือชอบมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เพราะบุคคลนั้นมีความคิด และความสามารถทางปัญญา ส่วนบางคนอาจมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเพราะมีความใกล้ชิดทางอารมณ์ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ในขณะที่สัมพันธภาพกำลังพัฒนานั้นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาสัมพันธภาพคือลักษณะของบุคคล ได้แก่

1. ความไว้วางใจ ความสามารถในการไว้วางใจผู้อื่น เป็นการแสดงถึงความเชื่อมั่นว่าจะไม่มีใครปฏิเสธ หรือทำให้เราเสียความรู้สึก ความไว้วางใจในที่นี้ หมายถึง การที่เราคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะให้การยอมรับและสนับสนุน ความไว้วางใจจะเริ่มระหว่างสองระยะแรกของวงล้อสัมพันธภาพ กล่าวคือ ขณะสร้างสายสัมพันธภาพและแลกเปลี่ยนความรู้สึก ความไว้วางใจจะมีส่วนสำคัญและเป็นตัวชี้ว่า วงล้อสัมพันธภาพจะเดินไปทางใด

2. ความรัก หรือ ความชอบ ความต้องการความรักความพอใจจะเป็นสิ่งสำคัญของสัมพันธภาพ โดยเฉพาะจำนวนและปริมาณของความรักในสัมพันธภาพเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยในการพัฒนา แต่ไม่จำเป็นว่าสัมพันธภาพที่จะเกิดขึ้นจะต้องมีความรัก เช่น สัมพันธภาพในทางธุรกิจ

3. พลังหรืออำนาจ เป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล พลังหรืออำนาจจะเห็นได้ชัดในบางสัมพันธภาพ เช่น พ่อแม่มีอำนาจลงโทษลูก ตำรวจมีอำนาจยึดใบขับขี่ เป็นต้น พลังหรืออำนาจมีได้มีเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดังตัวอย่าง ลูกก็มีพลังหรืออำนาจที่จะแสดงออกได้หลายทาง เช่น ปัสสาวะรดที่นอน เป็นต้น พลังหรืออำนาจมักเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ อายุ การศึกษา การเงิน เพศ ทักษะ หรือความสามารถ บุคลิกภาพ แต่พลังหรืออำนาจมักเป็นที่มาของความขัดแย้ง บางคนมีความต้องการอำนาจและมีความสุขที่ได้ใช้อำนาจ แต่บางคนต้องการเพียงเล็กน้อย บุคคลที่ต่อสู้เพื่ออำนาจจะมีสัมพันธภาพกับผู้อื่นไม่ยั่งยืน

จากการศึกษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สรุปได้ว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลก็คือ การที่บุคคลมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน ทำความรู้จักกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันด้วยความเต็มใจ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน มีการสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันเมื่อบุคคลมีสายสัมพันธ์บุคคลมักชอบเล่าความรู้สึก ประสบการณ์และทัศนคติของตนเองทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น การสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นจึงเป็นฐานของกระบวนการพัฒนาความรู้สึกต่างๆทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้นสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจึงมีผลต่อเจตคติต่อพุทธศาสนาและการตระหนักรู้ตนเอง

2.4 บทบาททางเพศ

นักจิตวิทยาได้ให้คำจำกัดความของบทบาททางเพศเอาไว้ 2 คำ คือ Sex Role และ Gender Role ซึ่งคำสองคำนี้โดยรวมมีความหมายถึงรูปแบบของพฤติกรรมและการตอบสนองที่เหมาะสมแต่ละเพศตามที่สังคมยอมรับ โดย Sex Role ใช้ในความหมายของบทบาททางเพศที่แบ่งแยกลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงโดยอาศัยพื้นฐานทางชีววิทยาเป็นหลัก ส่วน Gender Role ใช้บทบาททางเพศตามพื้นฐานทางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งบางครั้งคำสองคำนี้สามารถใช้แทนกันได้ โดยมีนักวิจัยหลายท่านได้ให้ความหมายบทบาททางเพศ คือ บุคลิกลักษณะของบุคคลที่แสดงถึงความเป็นชายและความเป็นหญิง ซึ่งบุคคลเรียนรู้จากการสังเกตจากบุคคลที่อยู่รอบข้างโดยแสดงออกมาในลักษณะความเป็นชาย และลักษณะความเป็นหญิง

2.4.1 ความหมายของลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง

แชปลิน (ไวโลวรรณ ศรีสงคราม. 2539: 13; อ้างอิงจาก Chaplin. 1971: 854) ได้ให้ความหมายของ "ความเป็นชาย" และ "ความเป็นหญิง" ไว้ในพจนานุกรมทางจิตวิทยา ดังนี้ ความเป็นชาย หมายถึง สถานภาพหรือเงื่อนไขของร่างกายที่ทำให้ปรากฏคุณลักษณะของเพศชาย ความเป็นหญิง หมายถึง คุณภาพทั่วไปของคุณลักษณะพิเศษที่ทำให้ปรากฏความเป็นหญิงหรือคุณภาพสถานภาพของเพศหญิง

เบม (Bem. 1981: 354) กล่าวว่าลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องมาตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งเด็กจะรวบรวมคุณลักษณะคุณสมบัติและพฤติกรรมต่าง ๆ จากการสังเกตบุคคลที่อยู่รอบข้าง โดยเฉพาะบิดามารดาแล้วนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมกับบทบาทของตนตามที่สังคมกำหนด

เฮอร์ล็อก (ผ่องพักตร์ จีวิมุตติพันธ์. 2541: 14; อ้างอิงจาก Elizabeth B. Hurlock. 1982: 209) กล่าวว่าลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิง เป็นพฤติกรรมของเด็กหญิงหรือเด็กชาย โดยพวกเขาได้หล่อหลอมพฤติกรรมจากหนังสือ ภาพยนตร์ จากบุคคลที่เขาสังเกตเอาบุคลิกมา

มิลเลอร์ และเคม (ผ่องพักตร์ จีวิมุตติพันธ์. 2541: 14; อ้างอิงจาก Miller; & Keame. 1983) กล่าวว่าในสารานุกรมทางการแพทย์ พยาบาล ดังนี้ ความเป็นชาย หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับคุณภาพของเพศชาย ส่วนความเป็นหญิง หมายถึง คุณภาพทั่วไปของคุณลักษณะความเป็นหญิง

แคปแลนและซีดเนย์ (Kaplan; & Sedney.1980: 7) ให้นิยามลักษณะความเป็นชายเป็นหญิง (Androgyny) ว่าเป็นลักษณะร่วมกันของลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชาย (Androgyny is the combination of feminine and masculine attributes)

เบอร์นาร์ด (รัชณี วารินทร์. 2531: 17-20; อ้างอิงจาก Bernard. 1984: 986-991) ให้ความหมายไว้ว่า ลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) หมายถึง ความรู้สึกหรือพฤติกรรมอย่างหนึ่งของบุคคลที่แสดงออกในลักษณะ 3 ด้าน คือ

1. ความมีอำนาจในสังคมและการตัดสินใจด้วยปัญญา (Social Intellectual Ascendency) หมายถึง ความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงการตัดสินใจที่เด็ดขาดโดยไม่หวั่นเกรงกับผลลัพธ์ที่จะทำให้ตนเองเสียใจ การใช้สติปัญญาไตร่ตรองประกอบการตัดสินใจ โดยยอมรับผลการตัดสินใจนั้น ประกอบด้วย ความเป็นผู้นำคือ สามารถดำเนินการให้กลุ่มผ่านพ้นภาวะวิกฤติได้โดยไม่แสดงความอ่อนแอ สามารถรักษาวินัยและกำลังใจของกลุ่มได้ ความมีอำนาจเหนือคือ ชอบข่มเหงเอาความคิดของตนเป็นใหญ่ มีความก้าวร้าวคือ มักตอบโต้สถานการณ์ที่ตนไม่พอใจด้วยอารมณ์รุนแรง และมีบุคลิกภาพเข้มแข็งคือ เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถควบคุมอาการกลัว ไม่ตื่นเต้นกับเหตุการณ์นั้นๆ

2. ความมีอิสระ (Autonomy) หมายถึง ความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่หวั่นไหวไปกับท่าทีหรือคำพูดของคนอื่นเมื่อเห็นว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องสามารถ

ยอมรับได้เมื่อมีเหตุผลพอ ประกอบด้วยความเป็นตัวของตัวเองคือ มีความมั่นคงไม่คล้อยตามกลุ่ม การทำอะไรได้ด้วยตนเองคือ ช่วยตนเองก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ความมั่นใจในตนเอง คือกล้าทำสิ่งต่างๆให้สำเร็จลุล่วงแม้จะเจออุปสรรค และลักษณะเฉพาะตัวคือ มีความหนักแน่น เป็นตัวของตัวเอง ไม่สนใจสังคม

3. เลือดนักสู้ (Physical Boldness) หมายถึง ความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดง ความกล้าเผชิญเหตุการณ์รุนแรงอย่างไม่หวั่นเกรง สามารถพาตนเองเข้าร่วมกับเหตุการณ์รุนแรง ได้โดยไม่หลีกเลี่ยง ประกอบด้วย ความเป็นนักกีฬา คือ การรู้จักการแพ้ รู้จักการชนะ รู้จักการให้อภัยทั้งต่อหน้าและลับหลัง ชอบแข่งขันคือ สนใจกีฬาที่รุนแรง ชอบใช้ความคิด และทุ่มเทกับการแข่งขัน ความอาจหาญคือ กล้ายอมรับผิดอย่างเต็มใจ และชอบการใช้กำลัง คือ ชอบการผจญภัย ชอบการเล่นที่รุนแรง

ลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) หมายถึง ความรู้สึกหรือพฤติกรรมของบุคคล ที่แสดงออกในลักษณะ 3 ด้าน คือ

1. ความผูกพันและการทะนุถนอม (Nurturant Affiliation) คือ มีความห่วงใย กับคนหรือสิ่งรอบตัว มีกิริยานุ่มนวล ประกอบด้วย มีความเมตตากรุณาต่อคนและสัตว์ มีความเห็นอกเห็นใจสนใจปัญหาและความต้องการของคนใกล้ชิด ทั้งยังแสดงความรักใคร่ คำนึงถึงอันตรายที่เกิดต่อเด็กและสัตว์เลี้ยง และมีความเข้าใจผู้อื่นรู้ถึงจิตใจของผู้ที่มีความทุกข์ และสนองตอบได้อย่างถูกต้อง

2. มีลักษณะยอมตาม (Self - Subordinate) หมายถึง ความรู้สึกที่ไม่สนใจ กับความรู้สึกของคนที่ไม่พึงใจ คล้อยตามคำพูดหรือการกระทำของคนที่ไม่พอใจ ประกอบด้วย การคล้อยตามผู้อื่นคือ คล้อยตามคนที่ตนพอใจและต่อต้านคนที่ตนไม่พอใจ ชอบการประจบเอาใจ คือ รู้สึกพอใจคนที่คิดและกระทำคล้ายกับคนที่ตนชอบ และไม่พอใจคนที่คิดและกระทำขัดแย้ง การเป็นพวกเดียวกันกับกลุ่ม อ่อนไหวต่อความต้องการคือ แสดงออกมากกว่าเพศชาย เมื่อได้รับ สิ่งที่ปรารถนาและเมื่อไม่สมปรารถนา

3. ความสนใจตนเอง (Introversion) ประกอบด้วย การชอบความสวยงาม มีความฉลาดกลัวลีลาหนีสถานการณ์ที่รุนแรง ขี้อายไม่ชอบการล้อเลียน มีความอ่อนไหว ต่อการรู้สึกสูง อ่อนไหวกับคำพูดของคนที่วิจารณ์ตน

จากการศึกษาความหมายของลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง สรุปว่า ลักษณะความเป็นชาย เป็นความรู้สึกหรือพฤติกรรมของบุคคลที่นำไปสู่จุดมุ่งหมาย มีการแสดงออกถึงความมีอำนาจ ปกป้องตนเองได้ มีความสันโดษ กล้าแสดงออก และมีร่างกาย แข็งแรง ส่วนลักษณะความเป็นหญิง มีความพฤติกรรมและความรู้สึกที่ต้องพึ่งพาบุคคลอื่น มีการแสดงถึงความผูกพัน เป็นมิตร มีลักษณะยอมตาม ไม่แยกตัวตามลำพัง รักสวยรักงามและ ให้ความสนใจตนเอง

2.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ

ได้มีผู้อธิบายความแตกต่างระหว่างลักษณะทางเพศชายและหญิง ซึ่งมีการกำหนดลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงไว้ โดยใช้แนวคิดหลักที่สำคัญอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. แนวความคิดของพาร์สันและเบลล์ (Kaplan; & Sedney. 1980: 7; citing Parson; & Bales. 1955) ได้เสนอลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) ว่ามีลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่า พฤติกรรมเครื่องมือ (Instrumental Behavior) ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ได้แก่ ลักษณะความเป็นผู้นำ ความมั่นใจตนเอง ความกล้าแสดงออก ส่วนลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) มีลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่าพฤติกรรมการแสดงออก (Expressive Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นการแสดงออกทางอารมณ์ซึ่งเป็นลักษณะที่ช่วยกันสนับสนุนให้เกิดผลดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม

2. แนวความคิดของบาแกน (Kaplan; & Sedney. 1980: 6; citing Bakan. 1966) ซึ่งบาแกนเสนอว่า ลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) ประกอบด้วยลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่า เอเจนซี (Agency) ซึ่งเป็นลักษณะการกระทำที่มีจุดเริ่มต้นจากตนเองแสดงออกถึงความสามารถในการปกป้องตนเอง (Self Protection) กล้าแสดงออก (Self Assertion) มีความเป็นอิสระ และมีอำนาจหรือมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ส่วนลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) ประกอบด้วยพฤติกรรมที่เรียกว่า คอมมิวนิเียน (Communion) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และมักแสดงออกในลักษณะของการยอมรับของผู้อื่น การเป็นมิตร และการช่วยเหลือผู้อื่น

จากแนวความคิดทั้ง 2 แบบที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับแล้วพบว่า มีการแบ่งบทบาททางเพศออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) และลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) โดยเน้นลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถของบุคคลในการที่จะผลักดันตนเองให้ประสบความสำเร็จในชีวิต เช่น บทบาทของผู้นำ การตัดสินใจการแข่งขัน ส่วนลักษณะความเป็นหญิงเน้นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งการแสดงออกทางด้านอารมณ์และความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่

3. แนวความคิดของเบม (Kaplan; & Sedney. 1980: 7-8; citing Bem. 1977: 196) เชื่อว่าลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) และลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) นั้นมีลักษณะที่เป็นอิสระแยกจากกัน ซึ่งคัดค้านแนวความคิดดั้งเดิมที่เชื่อว่าบทบาทของเพศหญิงและชายมีความต่อเนื่องกัน 2 ทิศทาง (Bipolar Continuum) โดยทิศทางทั้งสองจะตรงข้ามกัน บุคคลหนึ่งจะมีลักษณะบทบาททางเพศเพียงแบบเดียวเท่านั้น หากมีลักษณะทางเพศแบบใดแบบหนึ่งสูง ก็จะมีลักษณะบทบาททางเพศอีกแบบหนึ่งต่ำ แต่เบมยืนยันว่าลักษณะของความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิงมิใช่เป็นลักษณะเฉพาะของเพศใดเพศหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นคุณลักษณะที่พบได้พร้อมๆ กันทั้งในชายและหญิง เช่น เมื่อพบว่าบุคคลหนึ่งมีลักษณะของความเป็นชายในระดับสูง มิได้หมายความว่าเขาจะต้องมีลักษณะของความเป็นหญิงในระดับต่ำไปด้วย เพียงแต่ว่าโดยทั่วไป

มักพบว่า ผู้ชายมีลักษณะความเป็นชายสูงกว่าลักษณะความเป็นหญิง และในผู้หญิงจะมีลักษณะความเป็นหญิงสูงกว่าความเป็นชาย นอกจากนี้ยังมีบุคคลประเภทที่มีลักษณะความเป็นหญิงสูงและในขณะเดียวกันก็มีลักษณะความเป็นชายสูงด้วย ซึ่งเรียกลักษณะบทบาททางเพศนี้ว่า แอนโดรจีเนีย (Androgyny) ซึ่งนักเพศศึกษาบางคนคิดว่าเป็นลักษณะที่สังคมต้องการ เพราะคนที่มีลักษณะทั้งชายและหญิงสูง จะเป็นคนที่มีลักษณะเด็ดเดี่ยวกล้าตัดสินใจ มีความเห็นอกเห็นใจ มีเหตุผล และมีพฤติกรรมทางอารมณ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์

จากการศึกษาแนวคิดของเบม กล่าวถึงลักษณะของแอนโดรจีเนียว่า เป็นพฤติกรรมที่มีความยืดหยุ่นเป็นแบบอย่างของบทบาททางเพศในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าบุคคลที่มีสุขภาพจิตที่ดีจะหมายถึงบุคคลที่มีลักษณะแอนโดรจีเนียนั่นเอง เนื่องจากลักษณะแอนโดรจีเนีย ก็คือบุคคลที่มีลักษณะตรงตามเพศ

2.4.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางเพศ

1. ทฤษฎีสกีมาทงเพศ (Gender Schema Theory)

ในทฤษฎีสกีมาทงเพศนั้น เบม (Bem. 1981: 354-364) ทฤษฎีสกีมาทงเพศเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่ได้รับกับโครงสร้างทางเพศของบุคคลที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งจะตีความข้อมูลที่ได้รับว่าคืออะไร ทฤษฎีสกีมาทงเพศประกอบด้วยความคิดและการกระทำของเด็กใน 2 ลักษณะคือ เด็กจะได้รับรางวัลในพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับเพศและถูกลงโทษในพฤติกรรมที่ไม่สัมพันธ์กับเพศ เช่น เด็กผู้หญิงจะได้รับคำชมเชยเมื่อเล่นตุ๊กตาและได้รับการตำหนิเมื่อเล่นปืน และเด็กจะเลียนแบบตามตัวแบบที่เป็นเพศเดียวกับเด็ก เด็กผู้ชายจะเลียนแบบพ่อ เด็กผู้หญิงจะเลียนแบบแม่

เบม ทำการศึกษาโดยให้นักศึกษามหาวิทยาลัยเขียนคำที่อยู่ในความจำ ซึ่งคำเหล่านั้นอาจจะเป็นชื่อคน กริยา สัตว์ และเครื่องแต่งกาย พบว่า มีคำซึ่งใช้ระบุว่ามีบทบาททางเพศแบบมีความเป็นชายสูงลักษณะเดียว (Masculine) คำที่ระบุว่ามีบทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงสูงลักษณะเดียว (Feminine) และคำที่เป็นกลางจากนั้นเบมได้แยกลักษณะเหล่านี้ ออกเป็น 4 กลุ่มตามบทบาททางเพศ โดยทำการแบ่งแยกเป็นบทบาททางเพศแบบมีความเป็นชายสูงลักษณะเดียว (Masculine) บทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงสูงลักษณะเดียว (Feminine) บทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงและความเป็นชายสูงทั้งคู่ (Androgynous) บทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงและความเป็นชายต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated)

นอกจากนี้ยังพบว่า บุคคลที่มีลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงนั้นจะประกอบด้วยพฤติกรรมและคุณลักษณะทางบวกต่าง ๆ รวมกัน ซึ่งจะเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของเพศหญิงและเพศชายที่แตกต่างกัน และเป็นลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับเพศหนึ่งมากกว่าอีกเพศหนึ่ง และการที่จะบอกว่าบุคคลใดมีลักษณะความเป็นหญิง หรือลักษณะความเป็นชายจะดูได้จากพฤติกรรมที่บุคคลนั้นสนองตอบต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในสภาพแวดล้อม โดยสังคมแต่ละสังคมจะมีมาตรฐานที่เหมาะสมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาสำหรับแต่ละเพศซึ่ง บุคคลที่

มีลักษณะตรงตามเพศ จะมีการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมในลักษณะพฤติกรรมที่เพศตนเองพึงกระทำเท่านั้น แต่บุคคลที่มีลักษณะไม่ยึดในบทบาทที่ตรงตามเพศจะมีอิสระในการกระทำพฤติกรรมโดยไม่ต้องอาศัยมาตรฐานบทบาททางเพศของสังคมเพียงอย่างเดียวเป็นหนทางชี้แนะ พฤติกรรมที่พึงปรารถนาของบุคคล จะทำให้บุคคลที่มีลักษณะไม่ยึดติดในบทบาทหน้าที่ตรงตามเพศสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆได้ดี

ดังนั้น เบลล์ เชื่อว่าผู้ชายและผู้หญิงจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากอิทธิพลของวัฒนธรรมและสังคมที่เป็นตัวกำหนดอย่างกว้างๆเกี่ยวกับลักษณะบทบาททางเพศของชายและหญิงแต่แนวคิดใหม่ของเบลล์ ซึ่งกล่าวถึงปรากฏการณ์ของลักษณะที่ตรงตามเพศ ที่เรียกว่าทฤษฎีสกีมาทางเพศ ได้เน้นว่าบุคคลจะมีลักษณะบทบาททางเพศเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับกรอบโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมบทบาททางเพศของตน ซึ่งโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจภายในนี้เรียกว่า สกีมา (Schema) การทำงานของสกีมานั้นเป็นเหมือนโครงสร้างที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งพร้อมที่จะค้นหาและดูดซึม (Assimilate) ข้อมูลที่เข้าไปอยู่ในรูปแบบที่ตรงกับสกีมา โดยที่สกีมาจะมีผลต่อกระบวนการข้อมูลในการรับรู้ การตีความ และการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้รับให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นการรับรู้ของบุคคลจึงมีผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่ได้รับกับสกีมาที่มีอยู่ก่อนแล้วของบุคคลนั้น และเบลล์ได้เน้นสกีมาทางความคิดความเข้าใจจะมีความสัมพันธ์กับมาตรฐานของสังคมโดยที่มาตรฐานของสังคมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

จากทฤษฎีสกีมาทางเพศ เบลล์ ไม่ได้เน้นเกี่ยวกับรายละเอียดที่ใช้แยกออกเป็นลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย แต่เบลล์เน้นที่กระบวนการความคิดและความเข้าใจโดยให้ความสนใจต่อความแตกต่างของกระบวนการทางความคิด และความเข้าใจระหว่างบุคคลที่มีลักษณะตรงตามเพศกับบุคคลที่ไม่มีลักษณะตรงตามเพศ โดยดูจากกระบวนการของสกีมาทางเพศ ซึ่งบุคคลที่มีลักษณะตรงตามเพศจะจัดระเบียบข้อมูลที่ได้รับในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นหญิงและความเป็นชาย โดยมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนด ทำให้มีผลต่อการจำกัดพฤติกรรมและอัตมโนทัศน์ของบุคคล สำหรับกระบวนการในการพัฒนาบทบาททางเพศของบุคคลที่มีลักษณะตรงตามเพศนั้นจะเริ่มจากการที่เด็กเรียนรู้จากสังคมเกี่ยวกับเพศ บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศของเพศหญิงและเพศชายโดยทั่วไป ซึ่งการเรียนรู้นี้จะสอนเด็กถึงขอบเขตของบทบาททางเพศของเพศชาย และเพศหญิงทำให้เด็กเกิดสกีมาทางเพศ ต่อมาเด็กจะอาศัยสกีมาทางเพศที่เด็กเพิ่งพัฒนาขึ้น ซึ่งสกีมาทางเพศจะนำไปสู่มาตรฐานของลักษณะและพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเพศของตนทำให้เกิดอัตมโนทัศน์ เกี่ยวกับลักษณะทางเพศของตนที่มั่นคงขึ้น ซึ่งการปฏิบัติตามบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม กล่าวคือผู้หญิงก็มีพฤติกรรมแบบเพศหญิงและผู้ชายก็มีพฤติกรรมแบบเพศชาย

สกีมาทางเพศจะแสดงออกในสองส่วนที่แตกต่างกัน คือ สกีมาทางเพศที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสกีมาทางเพศที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น กล่าวคือสกีมาทางเพศที่เกี่ยวข้องกับตนเองจะเป็นการสร้างอัตมโนทัศน์ต่อโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศของตน ในส่วนสกีมาทางเพศที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้นเป็นทัศนคติ หรือความรู้สึกเห็นชอบต่อการแสดงพฤติกรรม

เกี่ยวกับบทบาททางเพศของผู้อื่น ซึ่งสก็มาทางเพศทั้งสองส่วนจะมีความแตกต่างกันบทบาททางเพศของตนเองมักใช้กฎเกณฑ์ความเป็นเอกัตบุคคลมากกว่า คือไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างลักษณะบทบาททางเพศของเพศชาย และเพศหญิงเมื่อกล่าวถึงผู้อื่น

2.ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของโคลเบอร์ก (Kohlberg 1966)

โคลเบอร์ก (Brannon. 1999: 144-147; citing Kohlberg. 1966) ได้กล่าวว่าเด็กจะเรียนรู้เอกลักษณ์ทางเพศว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชายเมื่ออายุประมาณ 2 – 3 ปี และสามารถบอกเพศของตนได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สามารถบอกเพศของผู้อื่นได้ และคิดว่าเพศนั้นเปลี่ยนแปลงได้ต้องอาศัยสิ่งต่างเป็นตัวชี้วัดว่าคนๆนั้นเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายโดยใช้ลักษณะของเสื้อผ้า เช่น เด็กเล็กจะเข้าใจว่าทารกเป็นเพศชายเพราะมีผมน้อยหรือไม่มีผมเลย เนื่องจากเข้าใจว่าเด็กผู้หญิงจะต้องมีผมยาว ในขณะที่เดียวกันเด็กเล็กก็จะคิดว่าเด็กผู้ชายที่มีผมยาวเป็นผู้หญิง จนกระทั่งเมื่อเด็กมีอายุ 4 ปี เด็กจะมีความมั่นคงทางเพศ (Gender Stability) คือเด็กสามารถรับรู้ว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิงอย่างมั่นคง แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างภายนอกไปแล้วก็ตาม เช่น การเปลี่ยนเสื้อผ้า ทรงผม ยกตัวอย่างเช่น เด็กผู้ชายจะเชื่อว่าเขาเป็นเด็กทารกผู้ชาย และจะโตขึ้นเป็นพ่อ (มีความมั่นคงทางเพศ) แต่ต้องดูพฤติกรรมและบุคลิกภาพทางกายภาพเท่านั้น (เช่น ทรงผม) เพื่อที่จะบอกว่าเป็นเพศชาย ต่อมาเมื่ออยู่ในวัยเรียนเด็กจะมีวุฒิทางปัญญาเพิ่มขึ้น มีความสามารถในการรับรู้ความคงที่ทางเพศ (Gender Constancy) โดยที่เด็กรับรู้ว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิงอย่างมั่นคงแม้ว่าสภาพร่างกายภายนอกเปลี่ยนแปลงไป เช่น เด็กผู้ชายอาจสวมชุดกระโปรง และเด็กผู้หญิงอาจเล่นตุ๊กตาทหารได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อเด็กโตขึ้น เด็กจะมีการรับรู้และมีการเข้าใจเกี่ยวกับเพศ หรือลักษณะความเป็นหญิงความเป็นชายมากขึ้น เด็กจะเข้าใจความคงที่ทางเพศถึงแม้ว่าลักษณะภายนอกจะเปลี่ยนไป Kohlberg (1966) กล่าวว่า เมื่อเด็กมีการรับรู้ความคงที่ภายในของตนแล้ว เด็กจะสามารถสร้างความชอบ และค่านิยมทางเพศของตนได้โดยเด็กจะเริ่มเลียนแบบบุคคลที่เป็นเพศกับเด็ก เรียนรู้ทัศนคติและทำพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเพศของตน จึงทำให้เด็กสามารถตระหนักถึงบทบาททางเพศได้อย่างเหมาะสมกับเพศของตนได้

2.4.4 ลักษณะของบทบาททางเพศ

เบม (Bem. 1981: 354-364) ได้แบ่งบทบาททางเพศออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. บทบาททางเพศแบบมีความเป็นชายสูงลักษณะเดียว (Masculine) เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง ชอบแข่งขัน ฉลาด มีพลังอำนาจไม่ขึ้นกับใคร บุคคลกลุ่มนี้จะนึกถึงกฎเกณฑ์หรือความคาดหวังของสังคม ซึ่งสังคมมีความคาดหวังว่า ผู้ชายต้องมีลักษณะเป็นผู้นำ ทำงานนอกบ้านหาเลี้ยงครอบครัว

2. บทบาททางเพศที่มีความเป็นหญิงสูงลักษณะเดียว (Feminine) เป็นผู้มีความอ่อนหวานนุ่มนวล บุคคลกลุ่มนี้มักจะนึกถึงกฎเกณฑ์และความคาดหวังของสังคม ซึ่งสังคมมักคาดหวังว่าจะต้องทำงานบ้าน อบรมบุตร ซึ่งผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบนี้จะถูกอบรมมาตั้งแต่เด็กว่าให้เป็นผู้ตาม และเลือกทำพฤติกรรมตามที่สังคมกำหนด

แนวความคิดของบาแกน (Kaplan; & Sedney. 1980: 6; citing Bakan. 1966) กล่าวว่าไว้ว่าลักษณะ agency เป็นลักษณะของผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบมีความเป็นชายสูงลักษณะเดียว เป็นผู้ที่สันโดษ ปกป้องตนเองได้ กล้าแสดงออก พัฒนาตนเอง ฉลาด ส่วนลักษณะ communion เป็นลักษณะของผู้ที่มีความเป็นหญิงสูงลักษณะเดียว จะเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น เปิดเผย ไม่แยกตัวตามลำพัง สรุปว่า agency จะรักสันโดษ ขณะที่ communion จะมีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และเป็นผู้กว้างขวางในชุมชนส่วนแนวความคิดของ พาร์สันและบาลเลส (Kaplan; & Sedney. 1980: 7; citing Parsons; & Bales. 1955.) ที่กล่าวว่า พฤติกรรม instrument เป็นลักษณะของผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบมีความเป็นชายสูงลักษณะเดียว คือเป็นผู้มีเป้าหมายในชีวิตและเน้นการใช้ปัญญาเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ส่วนพฤติกรรม expressive เป็นลักษณะของผู้ที่มีความเป็นหญิงสูงลักษณะเดียวจะมีการสนับสนุนผู้อื่น มีการตอบสนองด้านอารมณ์และสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสมเป็นต้น

3. บทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงและความเป็นชายสูงทั้งคู่ (Androgyny) เป็นบุคคลที่มีทั้งความเป็นเพศหญิงและความเป็นเพศชายสูงทั้งคู่ คำว่า “androgyny” มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำคือ “andro” หมายถึง ผู้ชายและ “gyn” หมายถึง ผู้หญิง ดังนั้น ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงและความเป็นชายสูงทั้งคู่นี้ จึงเป็นผู้ที่สามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ มีความยืดหยุ่นมากกว่า สามารถผสมผสานความเข้มแข็งของชายและความอ่อนโยนของหญิงเอาไว้

นอกจากนี้การศึกษาของ ฟลาเฮอร์ตี้และดิวเซค (Flaherty; & Dusek. 1980: 984-992) พบว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงและความเป็นชายสูงทั้งคู่ มีคะแนนสูงในด้านการปรับตัว มีความสามารถเป็นผู้นำ มีความเป็นกันเองและมีการเข้าสังคม

4. บทบาททางเพศแบบมีความเป็นหญิงและความเป็นชายต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated) เป็นบุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน ไม่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆได้อย่างเหมาะสม โดยอาจแสดงออกในลักษณะที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเฉพาะลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของบทบาททางเพศที่มีความสำคัญ

2.4.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความเป็นชายความเป็นหญิง

ความเป็นชายและความเป็นหญิงเป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลที่เป็นปัจจัยร่วมกัน 2 ประการ คือ ปัจจัยทางชีวภาพและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม

1. ปัจจัยทางชีวภาพ (Biological Factor) เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างชายและหญิงโดยทั่วไป เราจะพบว่ามีความแตกต่างบางอย่างที่เห็นได้ชัดเจนว่ามีความแตกต่างทางชีวภาพ (Biological) หรือทางสรีระ (Physical) โดยตรง เช่น การที่หญิงมีประจำเดือน มีการตั้งครรภ์ด้วยความแตกต่างพื้นฐานทางธรรมชาตินี้เองทำให้เกิดการจัดสรรบทบาทความรับผิดชอบที่สมมติและยอมรับกันว่าเหมาะสมกับสรีระของแต่ละเพศ เพศหญิงและเพศชายนั้นต่างกันทั้งโครงสร้าง

ของกระดูก ในด้านของการทำงานของสมองก็เช่นกัน เพศชายจะใช้สมองทั้งสองซีกพร้อมกันได้ดีกว่าเพศหญิง ส่วนเพศหญิงนั้นสมองทั้งสองซีกทำงานได้ทีละอย่าง ทำให้ผู้หญิงจำหน้าคนได้เก่งกว่าและมีความไวกว่าผู้ชายในเรื่องเดียวกัน

2. ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environment Factor) มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดบทบาทบุคลิกภาพของชายหญิง เด็กจะยอมรับบทบาททางเพศซึ่งถูกกำหนดโดยสังคมและวัฒนธรรม การรับรู้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก โดยการอบรมเลี้ยงดูให้เด็กมีการแสดงออกที่เหมาะสมกับบทบาททางเพศของตนเองและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น โรงเรียน เพื่อน และสื่อมวลชน

นักจิตวิทยาได้ชี้ว่า ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมหลักที่มีส่วนกำหนดบทบาททางเพศของคนเรามีอยู่ด้วยกัน 6 ประการ ได้แก่ พ่อแม่ การขาดพ่อ การมีพี่ชายหรือพี่สาว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน

2.4.6 การวัดและการประเมินลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิง

มีผู้รู้หลายท่านได้พัฒนาการวัดบทบาททางเพศ โดยอาศัยแนวคิดและความเชื่อที่แตกต่างกัน ดังนี้

เทอร์แมนและไมล์ส (ปรีชา อรุณสวัสดิ์. 2531: 23; อ้างอิงจาก Terman; & Miles. 1938) เป็นคนแรกที่ศึกษาลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะความเป็นชายของคนในอเมริกา โดยมี การทดสอบลักษณะความเป็นชายในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นปกติแสดงลักษณะเฉพาะ ซึ่งประกอบด้วย ความสนใจในพฤติกรรมที่กล้าหาญและการผจญภัย ชอบงานกลางแจ้งและกิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหว สำหรับกลุ่มของผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิง แสดงลักษณะเฉพาะที่แสดงความสนใจในงานบ้าน เครื่องประดับตกแต่งและความสวยงามแต่สิ่งสำคัญคือ อารมณ์ซึ่งเป็นตัวกำหนดโดยตรงซึ่งผู้ชายจะแสดงออกทั้งทางตรงและทางอ้อม ลักษณะเด่น คือ ถือความคิดของตนเป็นใหญ่มีความอดทน กล้าหาญ แต่ผู้หญิงจะแสดงความเมตตาสงสาร เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ขี้อาย จู้จี้ มีอารมณ์อ่อนไหวมากกว่า เทอร์แมนและไมล์ส ได้พัฒนาแบบทดสอบ Terman – Miles Attitude Interest Analysis Test เป็นแบบทดสอบวัดลักษณะความเป็นชาย และลักษณะความเป็นหญิงในลักษณะต่างๆไป โดยใช้ความแตกต่างระหว่างเพศของกลุ่มตัวอย่าง แบบทดสอบมีการวัด 7 ลักษณะ

อีกแนวคิดหนึ่ง เบม (ปรีชา อรุณสวัสดิ์. 2531: 25; อ้างอิงจาก Bem. 1974: 155-162) ได้พัฒนาแบบวัดบทบาททางเพศ ในลักษณะของแบบทดสอบวัดลักษณะความเป็นชาย และความเป็นหญิง โดยกล่าวว่า เป็นไปได้ที่บุคคลจะมีลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) และลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) และลักษณะความเป็นชายหญิง (Androgyny) เบม ได้พัฒนาแบบทดสอบที่ชื่อว่า เบม เซ็กซ์ โรล อินเวนทอรี (Bem Sex Role Inventory) เพื่อใช้วัดลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชาย และเพิ่มลักษณะความเป็นชายหญิง (Androgyny) เข้ามาร่วมพิจารณาด้วยโดยการให้มาตรวัดแยกจากกันระหว่างลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะความเป็นชายซึ่งสามารถวัดเป็นระดับมากน้อยได้ เป็นการมองแบบ 2 มิติ ดังภาพประกอบ 4

1. สนใจในความงาม (Aesthetic Interest)
2. สนใจในสิ่งที่ต้องใช้กำลัง (Manual and Physical)
3. มีความอ่อนไหวสูง (Hypersensitivity)
4. ขี้อายและเก็บความรู้สึกในใจ (Timidity and Sentimentality)
5. ความหุนหันพลันแล่น (Temerity)

จากการศึกษาบทบาททางเพศ สรุปว่า ผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายจะมีลักษณะความเป็นผู้นำ มีอำนาจ ตัดสินใจด้วยปัญญา ส่วนผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิงก็จะแสดงพฤติกรรมที่เป็นการแสดงออกทางอารมณ์ มีความเมตตา คล้อยตามผู้อื่น มีความอ่อนไหว ดังนั้นจากพฤติกรรมข้างต้นของผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายและผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิง ถ้าหากบุคคลมีบทบาททางเพศสูงทั้งสองลักษณะส่งผลให้มีการตระหนักรู้ตนเองสูงด้วย

2.7 เจตคติต่อพุทธศาสนา

ศาสนาที่สำคัญในประเทศไทย คือ ศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของไทย มาช้านานแล้ว นอกจากนี้คนไทยยังนับถือศาสนาอื่น ๆ อีก อาทิเช่น ศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาเฉพาะเจตคติต่อพุทธศาสนาเท่านั้น

พุทธศาสนา คือ วิชารวมทั้งระเบียบการปฏิบัติสำหรับให้รู้ว่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงคืออะไร เพราะเมื่อรู้แจ้งเห็นจริงแล้วก็ย่อมบรรลุผลขั้นใดขั้นหนึ่งหรือถึงขีดสุด มนุษย์ส่วนมากมักไม่รู้ว่าชีวิตเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงหลงยึดติดในสิ่งเหล่านั้น ครั้นรู้ปฏิบัติตามวิธีพุทธศาสนาก็จะทำให้จิตหลุดพ้นในทันที (พุทธทาสภิกขุ. 2522: 20) ส่วนเจตคตินั้นเป็นพฤติกรรมหรือความรู้สึกทางด้านจิตใจที่มีต่อสิ่งเราหนึ่งในทางสังคม รวมทั้งเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งเราหรือเกี่ยวกับประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (ธีรวิทย์ เอกะกุล. 2542: 3)

ดังนั้นเจตคติต่อพุทธศาสนาพุทธ หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกหรือมีพฤติกรรมทางจิตใจ ความเชื่อ ความคิดเห็นที่ตัดสินคุณค่าว่าการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาที่สอนให้บุคคลนำไปปฏิบัติเพื่อให้บุคคลเป็นคนดี ละกิเลส

2.7.1 องค์ประกอบของพุทธศาสนา

องค์ประกอบของศาสนา คือ แก่นสารหรือส่วนสำคัญต่างๆ ที่รวมกันเข้าเป็นศาสนาซึ่ง พิน ดอกบัว (2529: 2-3) และเดือน คำดี (2531: 27-28) ได้กล่าวถึงศาสนาไว้ คือ

1. ศาสดา (Founder) คือ ผู้ก่อตั้งหรือผู้ประกาศศาสนาที่มีตัวตนอยู่จริงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือมนุษยวิทยาในพุทธศาสนามีศาสดา คือ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา

2. หลักธรรม (Teaching) คือ หลักคำสอนอันท่องจำกันไว้ในครั้งแรก ต่อมาได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จึงเรียกว่า คัมภีร์ศาสนา ในพุทธศาสนามีคัมภีร์พระไตรปิฎก คำว่า “ไตร” แปลว่า สาม “ปิฎก” แปลว่า คัมภีร์ ตำรา ดังนั้น พระไตรปิฎก หมายถึง คัมภีร์อันเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม โดยแบ่งเป็น 3 หมวด คือ

พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางความเชื่อและการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน และผ่านการสังคายนาหลายครั้งเพื่อให้ถูกต้อง ชัดเจน และครบถ้วนตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนเอาไว้

3. นักบวช (Follower) คือ ผู้สืบทอดหรือสาวกผู้ปฏิบัติศาสนกิจสืบทอดศาสนา หรือผู้ที่รับคำสอนนั้นมาปฏิบัติ ในพุทธศาสนานักบวช คือ พระสงฆ์ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) พระอริยสงฆ์ เป็นพระที่สำเร็จมรรคผล ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์

2) พระสมมติสงฆ์ เป็นพระสงฆ์โดยทั่วไปที่บวชในพุทธศาสนาปฏิบัติตาม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่ยังไม่บรรลุมรรคผล

4. ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ (Holy place and Symbolic) คือ สถานที่เคารพ หรือเป็นที่ตั้ง และสิ่งแทน เช่น วัด โบสถ์ วิหาร พระพุทธรูป

5. ศาสนพิธี คือการประกอบพิธีต่างๆตามแนวปฏิบัติของศาสนา เช่น พิธีกรรม ทางศาสนา เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นแบบอย่างอันดีงามของหมู่คณะ

6. พุทธศาสนิกชน คือ บุคคลที่นับถือศาสนาพุทธ

จากองค์ประกอบข้างต้นสรุปได้ว่า สิ่งที่เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้รวมเป็น ศาสนานั้น แต่ละศาสนามีส่วนประกอบที่คล้ายกัน

2.7.2 การถ่ายทอดศาสนาสู่เยาวชน

ศาสนาเป็นมาตรฐานที่สำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้อยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข จึงทำให้ศาสนาอยู่ในความใส่ใจของมนุษย์ที่มีความประสงค์ที่จะให้การ ถ่ายทอดทางศาสนาเป็นไปอย่างเข้มงวดและมีประสิทธิภาพ เยาวชนก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่จะต้องรับผล การถ่ายทอดทางศาสนา เพราะความรู้ความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนามีได้ติดตัวเยาวชน มาแต่กำเนิดจำเป็นต้องปลูกฝังกันไปตลอดชีวิต การถ่ายทอดทางศาสนาถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการ ถ่ายทอดทางสังคม มีวัตถุประสงค์ชัดเจนและให้ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ สอดคล้องกับบุคคลอื่นของสังคมรวมทั้งพฤติกรรมคล้อยตามสังคมด้วย เพ็ญแข ประจักษ์จันท์ (2528: 9) ในการถ่ายทอดนั้นต้องอาศัยความหนาแน่นของตัวแทนหลักทำหน้าที่ถ่ายทอดทางสังคม โดยบิดา มารดาอาจจะถ่ายทอดโดยการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของเด็ก โดยการสื่อสารแบบจูงใจตามหลักการเปลี่ยนทัศนคติ มีขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 3 ขั้นตอน คือ งามตา วรินทร์านนท์ (2529: 55-59)

1. ขั้นก่อให้เกิดการสนใจรับทราบ เมื่อมีความประสงค์จะเปลี่ยนแปลงความรู้สึกร หรือทัศนคติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ต้องการให้บุคคลนั้นสนใจ หรือรับทราบในเรื่องนั้นก่อน การปลูกฝังความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา ในขั้นแรกบิดามารดาควรชักชวนให้บุตรสนใจ ด้วยการเปิดโอกาสให้ทราบว่าผู้ที่เป็นชาวพุทธควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง บอกถึงโทษของการไม่รักษาศีล ชี้นำให้บุตรหลีกเลี่ยงและไม่ไปเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นๆ

2. ขั้นการเข้าใจเนื้อหาความตามหลักสูตรการเรียนรู้ เมื่อบุคคลเกิดความสนใจเอาใจใส่เนื้อหาความนั้น อย่างไรก็ตามปริมาณความเข้าใจของแต่ละบุคคลอาจจะแตกต่างกันไปได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ลักษณะเนื้อหาความที่มีความเด่นชัดดึงดูดใจมากเพียงใด ผู้รับมีสติปัญญาเหมาะสมหรือไม่ มีประสบการณ์เกี่ยวข้องและทัศนคติที่เอื้ออำนวยหรือขัดขวางการเรียนรู้หรือไม่

3. ขั้นยอมรับหรือเปลี่ยนตาม แม้บุคคลจะแสดงความสนใจ และเข้าใจเนื้อหาความหมายแล้วการเปลี่ยนแปลงให้เด็กมีความเชื่อถือและการปฏิบัติทางศาสนา ต้องให้เด็กยอมรับและปฏิบัติตาม จึงจะถือว่าการอบรมนั้นประสบผลสำเร็จ

2.7.3 ลักษณะบุคคลและสภาพแวดล้อมกับคุณลักษณะทางศาสนา

ศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดพัฒนาการในบุคคลโดยผ่านกระบวนการอบรมเลี้ยงดู และการปฏิสัมพันธ์จากบิดามารดา ญาติพี่น้อง ครู และกลุ่มเพื่อน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพัฒนาการตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรที่มีศาสนาของบิดามารดาเป็นตัวกำหนดวิธีอบรมเลี้ยงดูบุตร ที่สอดคล้องจากระบบสังคมและวัฒนธรรมการนับถือศาสนาของบิดามารดามีส่วนในการเลือกสภาพแวดล้อมให้แก่บุตรสำหรับวัยรุ่นนั้น สถาบันทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มเพื่อน โรงเรียน และศาสนา ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นต่อพัฒนาการของบุคคล ได้มีการศึกษานักเรียนชั้นมัธยมปลายจำนวน 1,207 คน ในประเทศอิสราเอล ที่มีเชื้อสายตะวันตกมาจากสังคมอุตสาหกรรมในทวีปยุโรป และอเมริกากับเชื้อสายตะวันออกมาจากสังคม เกษตรกรรมแถบตะวันออกกลาง แอฟริกาเหนือ และเอเชียใต้ (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 49-50; อ้างอิงจาก Tzurriel. 1984) เป็นนักเรียนในโรงเรียนทางศาสนาและโรงเรียนปกติที่ไม่อยู่ในสังกัดศาสนา พบว่า นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนสังกัดศาสนามีลักษณะทางอีโกด้านการตกลงใจและการวางจุดประสงค์ของชีวิตสูงกว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนปกติ ส่วนนักเรียนที่มีเชื้อสายตะวันตกมีเอกลักษณ์ของอีโกในการตกลงใจ การวางจุดประสงค์ของชีวิต และเอกลักษณ์ของอีโกโดยรวมทุกด้านสูงกว่านักเรียนเชื้อสายตะวันออก เนื่องจากศาสนาและวัฒนธรรมของชาวอิสราเอลเชื้อสายตะวันตกมีการวางแผนและจุดมุ่งหมายของชีวิต ในการตกลงใจด้านอาชีพและอุดมการณ์ทางความคิดของตนเอง จึงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การที่ประชาชนภายในประเทศมีความเคร่งครัดในการนับถือศาสนามีผลทำให้ประเทศนั้นมีความสงบสุขอีกด้วย เพราะบุคคลที่เคร่งครัดในศาสนาให้ผลเสียต่อสังคมน้อยและชอบช่วยเหลือผู้อื่น (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 50; อ้างอิงจาก Gorsuch. 1988) ศึกษาบุคคลที่เคร่งครัดในศาสนาโรมันคาทอลิก 474 คน อายุ 27-34 ปีกับการพัฒนาจิตสังคมพบว่า บุคคลที่มีพัฒนาการทางเอกลักษณ์แห่งอีโกสูงจะมีความเครียดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงชีวิตน้อยกว่าบุคคลที่มีพัฒนาการทางอีโกต่ำกว่า จึงมีความทุกข์มากกว่าเนื่องจากไม่มีความเชื่อมั่น มีความวิตกกังวลในเหตุการณ์ของชีวิตในอนาคต จะมีความล้มเหลวหรือความสำเร็จในหน้าที่การงาน (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 50-51; อ้างอิงจาก Sammon; Reznikoff; & Geeluger. 1985) ศาสนาจึงมีส่วนเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันทั้งทางตรงและทางอ้อม ศาสนาจึงมีอิทธิพลกับทุกคน ซึ่งจะมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับจิตใจของบุคคล สภาพสังคม

วัฒนธรรมที่เกื้อหนุน การยึดมั่นปฏิบัติตามศาสนาช่วยให้บุคคลสามารถตระหนักรู้ตนเองแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดีทำให้สังคมมีความสุขมากยิ่งขึ้น

สำหรับการตกลงใจยอมรับศาสนาใดศาสนาหนึ่งมาเป็นของตนนั้น นอกจากอิทธิพลของบิดามารดาแล้ว ยังมีเหตุผลมาจากความกดดันทางสังคมประสบการณ์ที่ได้รับมา และความใกล้ชิดกับศาสนา

2.7.4 ครอบครัวและการรับรู้คุณค่าทางศาสนาของเยาวชน

ครอบครัวได้รับภาระกำหนดหน้าที่ซึ่งต้องปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ครอบครัวเป็นตัวแทนของสังคมหน่วยแรกที่เด็กเกี่ยวข้องด้วย วัฒนธรรมส่วนใหญ่ โดยเฉพาะความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา เด็กมักจะได้รับการครอบครัวยุติธรรมเป็นอันดับแรกและ อิทธิพลของศาสนาของครอบครัวส่งผลต่อความเชื่อและการปฏิบัติต่อเขาไปกระทั่งเติบโตด้วย

นักวิชาการได้ให้ความสนใจการถ่ายทอดศาสนาจากครอบครัว ซึ่งพบว่าการถ่ายทอดศาสนาให้แก่เด็กนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับเด็กสามารถทำนายลักษณะทางศาสนาของเด็กได้ถึง 40-50% โดยครอบครัวที่บิดามารดามีสัมพันธภาพที่ดี จะมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีด้วย ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่ามีครอบครัวเป็นตัวแทนที่สำคัญที่สุดในการถ่ายทอดศาสนาแก่เด็ก บิดามารดาที่ใกล้ชิดศาสนาจะเป็นผู้ถ่ายทอดศาสนาแก่เด็กมากที่สุด นอกจากนี้เด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่ต่างความเชื่อ คุณธรรม พัฒนาการทางจริยธรรม ความรู้เรื่องขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมต่างกัน คือเด็กหญิงที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยายมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยว

2.7.5 บทบาทและความสำคัญทางพุทธศาสนาต่อบุคคล

สังคมไทยในปัจจุบันสามารถแก้ไขหรือบรรเทาเบาบางลงได้ด้วยศาสนา เนื่องจากปัญหาต่างๆ ในสังคมนั้น มาจากการกระทำของมนุษย์ ศาสนาทุกศาสนาที่ชาวไทยนับถือล้วนเป็นแนว คำสอนที่ส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคลในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น เมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสงบสุข และสามารถนำตนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ในที่สุด

ในสังคมไทยพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่หลักคำสอนในพุทธศาสนา โดยประชาชนส่วนมากขาดการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย ความเลื่อมใสศรัทธาในพระสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นปัจจัยชักนำให้ประชาชนสนใจในการฟังธรรมและปฏิบัติธรรม ส่วนประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนาแล้วก็สามารถพิจารณาได้ลึกซึ้งและปฏิบัติตามอย่างมีเหตุผล หลักธรรมในศาสนามุ่งให้บุคคลพัฒนาตนเองก่อนไปพัฒนาผู้อื่น การพัฒนาตนเองต้องเริ่มต้นที่จิตใจก่อน การพัฒนาวัตถุจึงจะได้ประโยชน์จากการพัฒนาที่แท้จริง หลักธรรมในศาสนา เช่น ไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ในระดับต้น ศีล คือ ระเบียบวินัยที่ต้องทำหรือปฏิบัติ คนที่ไม่มีระเบียบวินัยไม่สามารถปฏิบัติได้ในระดับสูง ศีล คือ ความสามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้สงบ

ระงับกิเลส ตัณหา สมาริ คือ การพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพให้ตั้งมั่นและปลอดโปร่งจนสามารถมองเห็นคำตอบของปัญหาและข้อขัดข้องต่างๆได้ กล่าวคือ เกิดปัญญาในการแก้ไขข้อขัดข้องและเห็นโลกตามความจริง สมาริ คือการทำให้สงบและเกิดปัญญาในการพ้นทุกข์ได้

เมื่อคนเรามีพื้นฐานความคิดที่ถูกต้อง และมีคุณธรรมในจิตใจแล้ว ก็ยอมทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น พุทธทาสภิกขุ (2522: 16-17) กล่าวว่า พุทธศาสนาต้องการให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ ไม่มีศาสนาใดที่ต้องการให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่เลวๆหรือธรรมดาสามัญทุกศาสนาจะแสดงออกมาในลักษณะที่มนุษย์ควรได้รับในประเทศไทย บุคคลที่นับถือศาสนาต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ทั้งนี้เพราะคนที่นับถือศาสนาต่างกันพยายามทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา ในงานพิธีสำคัญของชาติจะมีผู้แทนของศาสนาต่างๆเข้าร่วมในพิธีเสมอ ส่วนหน่วยงานราชการทุกแห่งก็มีนโยบายที่จะบริการให้ทุกศาสนาเท่าเทียมกัน จึงทำให้ชาวไทยนับถือศาสนาแตกต่างกันเกิดความสามัคคีและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

2.7.6 ค่านิยมทางศาสนา

จากการศึกษาด้วยวิธีการทางสังคมวิทยาช่วยให้เรามีความเข้าใจถึงความเชื่อทัศนคติ ค่านิยม และแนวทางการปฏิบัติทางศาสนาของกลุ่มคนในแต่ละศาสนาที่เป็นลักษณะเฉพาะตามสังคมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สืบทอดมา แต่ลักษณะทางจิตใจที่เด่นชัดของแต่ละบุคคลที่นับเป็นผลของการนับถือศาสนานั้น จำเป็นต้องศึกษาโดยใช้วิธีทางจิตวิทยา เนื้อหาการวิจัยด้านจิตวิทยาศาสนาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมเริ่มตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง พอที่จะสรุปจากการรวบรวมผลงานวิจัยแบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ

1. ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จะมีอคติต่อสังคมน้อย ส่วนผู้ที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาจะมีอคติต่อสังคมมาก
2. ผู้ที่มีลักษณะอคติมาก จะให้ความสำคัญต่อศาสนาน้อย ส่วนผู้ที่มีลักษณะอคติน้อย จะให้ความสำคัญต่อศาสนา มาก
3. ค่านิยมภายใน ทางศาสนาสัมพันธ์กับการไม่มีอคติ นอกจากนั้นยังพบว่า ค่านิยมภายใน – ภายนอก ทางศาสนาเป็นลักษณะทางจิตใจที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางศาสนา มากที่สุด (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 51; อ้างอิงจาก Gorsuch. 1998)

ค่านิยมทางศาสนาสัมพันธ์กับการมีอคติ ซึ่งเริ่มแรกศึกษาโดยอลพอร์ตและรอสส์ (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 52; อ้างอิงจาก Allport; & Ross. 1967) ได้ให้ความหมายของค่านิยมภายใน – ภายนอก ทางศาสนาของบุคคลไว้ดังนี้

ค่านิยมภายในศาสนา หมายถึง การมีความมุ่งมั่นที่สำคัญที่สุดในชีวิตทางด้านศาสนา ส่วนความอยากความต้องการอื่นๆ แม้จะรุนแรงแต่ก็มีความสำคัญเป็นรองในที่สุด ความต้องการอื่นๆเหล่านี้ ในที่สุดจะนำมาสู่ความสอดคล้องกับความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา บุคคลประเภทนี้ จะมีการดำเนินการที่จะยอมรับหลักทางศาสนา มาเป็นลักษณะทางจิตของตน และปฏิบัติตามอย่างเต็มที่โดยนับจากนี้บุคคลประเภทนี้จะมีชีวิตอยู่เพื่อศาสนาของตน

ค่านิยมภายนอกศาสนา หมายถึง การใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อบำบัดความต้องการของตน บุคคลจะมีความสนใจในศาสนาเพราะเป็นทางที่เขาจะสำเร็จประโยชน์ด้านอื่น ค่านิยมภายนอกมักเกี่ยวกับประโยชน์และวิถีทางเพื่อสิ่งอื่น บุคคลที่มีค่านิยมภายนอกทางศาสนามักเห็นว่าศาสนามีประโยชน์ต่างๆ เช่น สร้างความมั่นคงทางจิตใจ ปลอดภัยและช่วยให้เข้าถึงสังคม เพิ่มสถานภาพทางสังคมและช่วยให้เกิดความสมเหตุสมผลแก่ตน ส่วนหลักทางศาสนาที่จะยอมรับก็จะบางเบาและบิดเบือน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการเบื้องต้นของตน บุคคลที่ยึดค่านิยม ภายนอกนี้จะหันเข้าหาพระเจ้าโดยมิได้หันออกจากตนเองเลย

ค่านิยมภายในทางศาสนามีไว้เพื่อบุคคลจะได้บรรลุจุดหมายของศาสนา บุคคลประเภทนี้ต้องการค้นหาหลักการทางศาสนาอย่างจริงจังเพื่อจะได้นำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมกับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ส่วนค่านิยมภายนอกมีไว้เพื่อใช้ศาสนาสร้างความมั่นคงความสะดวกสบาย และการสนับสนุนทางสังคมให้กับตนเอง จึงนำศาสนาไปใช้อย่างไม่ถูกต้องเพราะเป็นการเสริมสร้างสิ่งที่เป็นส่วนเกินในชีวิต

โดนาฮิว (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 52-53; อ้างอิงจาก Donahue. 1985) ได้สรุปสิ่งที่เกี่ยวข้องระหว่างค่านิยมภายใน – ภายนอกทางศาสนาไว้ดังนี้

ตาราง 1 เปรียบเทียบค่านิยมภายใน – ภายนอกทางศาสนา

ค่านิยมภายในทางศาสนา	ค่านิยมภายนอกทางศาสนา
1. มีผลเกี่ยวข้องกับทุกส่วนของชีวิต	1. มีผลเกี่ยวข้องกับบางส่วนของชีวิต
2. ใช้เหตุผลไตร่ตรองด้วยความอดทน	2. ขาดเหตุผลไม่ไตร่ตรองแตกแยกกัน
3. มีวุฒิภาวะ	3. ไม่มีวุฒิภาวะ มีการพึ่งพาความสบายและความปลอดภัย
4. บุรณาการ เป็นตัวของตัวเอง	4. เป็นวิถีทางเพื่อช่วยเหลือตนเอง
5. ปฏิบัติเพื่อสุขภาพจิต	5. ใช้เป็นกลไกป้องกันตนเอง

ที่มา: อุษา ศรีจินดารัตน์. (2533). พัฒนาการเอกลักษณ์แห่งอิที่เกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าของการทำงานและการรับรู้คุณค่าของศาสนาในวัยรุ่นไทยภาคใต้. หน้า 53.

ค่านิยมภายใน – ภายนอกศาสนา นอกจากจะเกี่ยวข้องกับการมีอคติแล้ว โดนาฮิวยังพบว่าค่านิยมภายในทางศาสนาสัมพันธ์ทางบวกกับการเชื่ออำนาจภายในตน การวางจุดประสงค์ในชีวิตและการไม่มีความวิตกกังวล และมีความสัมพันธ์ทางลบกับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรสและการใช้ยาเสพติด สำหรับผู้ที่อยู่ในวัยชราที่มีค่านิยมภายในศาสนาจะเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวได้ดี เพราะมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตน และมีความวิตกกังวลต่อความตายน้อย

สรุปว่าเจตคติมีความสัมพันธ์กับค่านิยมทางศาสนา นั่นคือ ผู้ที่มีค่านิยมทางศาสนาจะมีความเชื่อ และสนใจที่จะปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา ซึ่งผู้ที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาก็จะมีความเชื่อและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาเช่นกัน

จากการศึกษาเจตคติต่อพุทธศาสนา สรุปว่า ศาสนาทุกศาสนาล้วนมีแนวคำสอนที่ส่งเสริมพัฒนาบุคคลในการดำเนินชีวิต เมื่อมนุษย์พัฒนาตนเองได้ก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สามารถนำไปสู่การพ้นทุกข์ในที่สุด บุคคลที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนาก็จะเข้าใจหลักธรรมและปฏิบัติตามอย่างมีเหตุผล ซึ่งหลักธรรมในพุทธศาสนานั้นมุ่งให้พัฒนาตนเองก่อนพัฒนาบุคคลอื่น โดยเริ่มต้นที่การพัฒนาจิตใจตนเอง ด้วยการตั้งมั่นและทำจิตใจให้ปลอดโปร่งจนสามารถมองเห็นคำตอบของปัญหาและแก้ข้อขัดข้องต่าง ๆ ได้ การยึดมั่นในปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาช่วยให้บุคคลตระหนักรู้ตนเอง ดังนั้นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนาย่อมเป็นผู้ที่มีการตระหนักรู้ตนเอง

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นคือ โมเดลการวิจัยหรือแบบจำลองที่นักวิจัยสร้างขึ้นตามทฤษฎีแทนปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ เพื่อความเหมาะสมในการศึกษาวิจัย เพราะการศึกษาปรากฏการณ์ธรรมชาติไม่อาจทำได้โดยสะดวกเพราะมีลักษณะที่ซับซ้อน และมีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หลากหลาย วิธีการสร้างโมเดลการวิจัยเป็นการประยุกต์ทฤษฎีเข้ากับสภาพปรากฏการณ์ที่เป็นจริงในธรรมชาติตามระเบียบวิธีนัยให้ได้เป็นโมเดลที่เป็นสมมติฐานการวิจัย จากนั้นนักวิจัยจึงนำโมเดลการวิจัยไปตรวจสอบโดยใช้ระเบียบวิธีอุปนัยว่าโมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากน้อยเพียงใด ควรจะต้องมีการปรับปรุงพัฒนาโมเดลอย่างไร ให้โมเดลสอดคล้องกับสภาพปรากฏการณ์จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีและสร้างองค์ความรู้ใหม่ต่อไป ซึ่งตามหลักการวิจัยนักวิจัยจะต้องตรวจสอบโมเดลการวิจัยแยกออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลการวิจัยกับปรากฏการณ์หรือสภาพการณ์ที่เป็นจริง (Model-Reality Consistency) ส่วนตอนที่สองเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model-Data Consistency) (งลักษณ์ วิรัชชัย (2537: 2-3))

ความหมายของความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น

เพดฮาเซอร์ (Pedhazur, 1982: 580) ได้อธิบายว่าการวิเคราะห์อิทธิพลเป็นวิธีการศึกษาอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรต่างๆ ที่ตั้งสมมติฐานไว้ว่าเป็นตัวแปรเชิงสาเหตุ แต่วิธีการนี้ไม่ใช่เป็นการค้นหาสาเหตุ หากแต่เป็นวิธีหนึ่งของการสร้างแบบจำลองเชิงสาเหตุ โดยต้องอาศัยพื้นฐานความรู้และข้อตกลงตามทฤษฎีที่มีอยู่

งลักษณ์ วิรัชชัย (2537: 172) กล่าวถึง ความหมายของการวิเคราะห์อิทธิพล หมายถึงเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในการวิจัยที่ไม่ใช่การทดลอง โดยนักวิจัยจะต้องใช้วิธีการรวมตัวแปรทุกตัวที่คาดว่าจะจะเป็นสาเหตุและมีอิทธิพล

ต่อตัวแปรตามมาศึกษาในการวิจัย แล้วควบคุมตัวแปรเหล่านั้นโดยการจับคู่ถ้าสามารถทำได้หรือควบคุมโดยการควบคุมทางสถิติ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร ด้วยเหตุนี้ การตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยมีทฤษฎีเป็นพื้นฐานสนับสนุน จึงมีความสำคัญมาก โดยนักวิจัยต้องศึกษาทฤษฎีทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่เป็นสาเหตุของตัวแปรตามและต้องตั้งสมมติฐาน หรือโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรทั้งหมดถ้าในโมเดลขาดตัวแปรที่เป็นสาเหตุสำคัญจะทำให้การทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุไม่ถูกต้องสมบูรณ์

จินตนา ธนวิบูลย์ชัย (2537: 3) ได้อธิบายว่าการวิเคราะห์อิทธิพลเป็นวิธีการวิเคราะห์ทางสถิติอย่างหนึ่งที่อาศัยการประยุกต์วิธีวิเคราะห์การถดถอยมาอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระหลายๆ ตัวที่มีต่อตัวแปรตามทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนสามารถอธิบายทิศทางและปริมาณความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ โดยมีลูกศรชี้ให้เห็นแบบจำลองของความสัมพันธ์ได้ การอธิบายความสัมพันธ์นี้อาศัยพื้นฐานความรู้ในปรากฏการณ์และพื้นฐานความรู้ตามทฤษฎีที่อธิบายในเชิงเหตุและผลเป็นสำคัญ วิธีวิเคราะห์นี้จึงสามารถนำไปใช้ในการตรวจสอบหรือคัดเลือก หรือสร้างทฤษฎีอีกด้วย

สำราญ มีแจ้ง (2544: 65) กล่าวว่า การวิเคราะห์เส้นทางมีลักษณะใหญ่ๆ 3 ประการ คือ

1. เป็นเทคนิคทางสถิติที่อาศัยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ
2. เป็นการศึกษาขนาดและทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหตุที่มีต่อตัวแปรผลทั้งทางตรงและทางอ้อม
3. ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลนี้ สามารถนำมาเขียนอธิบายได้ด้วยรูปแบบจำลองโมเดลและสมการโครงสร้างตามรูปแบบจำลองที่สร้างขึ้น

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การวิเคราะห์อิทธิพลเป็นวิธีการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยอาศัยการประยุกต์ความถดถอยพหุคูณพื้นฐานความรู้ทางทฤษฎีมาอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระหลายๆ ตัวที่มีต่อตัวแปรตาม ทั้งความสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนขนาดและทิศทางเพื่อตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจากปรากฏการณ์จริงสอดคล้องหรือขัดแย้งกับทฤษฎี

ลักษณะของการวิเคราะห์เส้นทาง

บุญชม ศรีสะอาดและมิญช์มนัส วรรณมหินทร์ (2544: 2) ได้กล่าวถึงลักษณะของการวิเคราะห์เส้นทางไว้ 4 ประการดังนี้

1. ไม่ใช่วิธีค้นหาสาเหตุ แต่เป็นเทคนิคที่อธิบายความเป็นสาเหตุในเชิงปริมาณ
2. เป็นเทคนิคในการตรวจสอบทฤษฎี หรือโมเดลตามสมมติฐานว่ามีความเที่ยงตรงหรือไม่ โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ไปเก็บรวบรวมมาจากสภาพจริงว่าได้ผลตรงกับทฤษฎีหรือสมมติฐานหรือไม่

3. ก่อนวิเคราะห์สาเหตุต้องมีโครงสร้างหรือโมเดลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตามในรูปของเหตุและผล ซึ่งสร้างจากความรู้ ทฤษฎี ผลการวิจัย และแบบแผนของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ

4. ก่อนวิเคราะห์สาเหตุ เป็นการยืนยันหรือสนับสนุนว่า โครงสร้างหรือโมเดลความสัมพันธ์ในโมเดลของสาเหตุและผลระหว่างตัวแปรเหล่านั้นมีความเป็นไปได้หรือไม่จากข้อมูลที่สังเกตหรือวัดมาครั้งนั้น

แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล

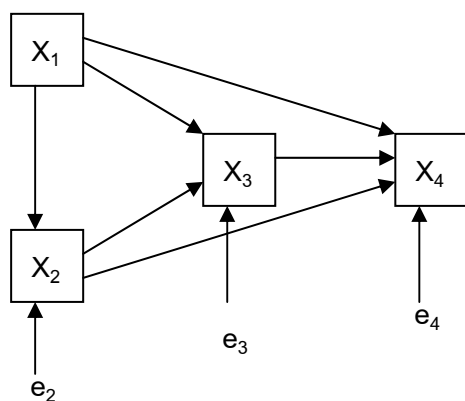
จินตนา ธนวิบูลย์ชัย (2537: 4-8) ได้กล่าวถึง แบบจำลอง (Path Diagram or Theoretical Path Model) เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างตัวแปร นักวิจัยที่จะใช้เทคนิค Path Analysis ต้องเริ่มต้นจากการสร้างแบบจำลองตามทฤษฎีแนวคิดหรือผลการวิจัยต่างๆ ซึ่งมีเหตุผลน่าเชื่อถือว่าตัวแปรอิสระนั้นๆ เป็นสาเหตุต่อตัวแปรตาม นั่นคือ นักวิจัยจะต้องถ้อยทอดกรอบความคิดทางทฤษฎีออกมาเป็นกรอบแนวคิดในระดับปฏิบัติการให้เห็นว่ามีตัวแปรใดบ้างที่อยู่ในความสนใจ และมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างตัวแปรเป็นอย่างไรแบบจำลองนี้จะต้องมีการจัดลำดับเวลาและความสำคัญของตัวแปรแล้วประมวลออกมาเป็นแบบจำลองหรือรูปแบบที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งหมดเข้าด้วยกัน แบบจำลองนี้มีได้ 2 แบบ

1. แบบจำลองที่ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ มีผลไปในทิศทางเดียวกัน ไม่มีผลย้อนกลับ (Recursive Model) หรือตัวแปรตัวหนึ่งเป็นสาเหตุของอีกตัวหนึ่งได้ แต่ตัวแปรหลังจะเป็นสาเหตุของตัวแปรแรกไม่ได้

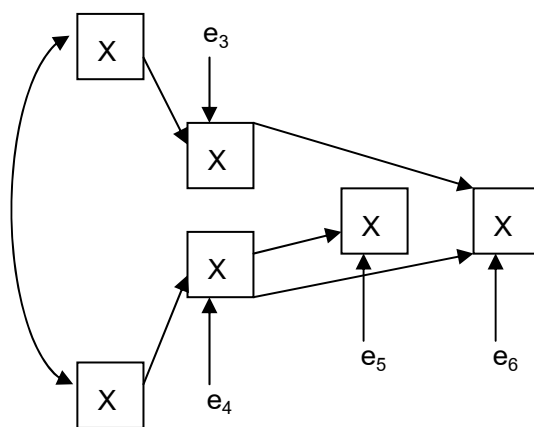
2. แบบจำลองที่ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ มีผลย้อนกลับ (Non - Recursive Model) นั่นคือ ตัวแปรแต่ละตัวอาจเป็นสาเหตุของกันและกันได้

การวิเคราะห์กรณี Non - Recursive Model มีความซับซ้อนมากขึ้นต้องอาศัยความรู้ทางเศรษฐมิติ และสมการโครงสร้างที่ยู่งยาก ส่วนการวิเคราะห์ในกรณี Recursive Model ไม่ค่อยยุ่งยากมากนัก จึงเป็นเทคนิควิธีที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปในการทำการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค Path Analysis แบบจำลองทั้ง 2 แบบ มีลักษณะ ดังนี้

1. แบบ Recursive Model

ภาพ ก

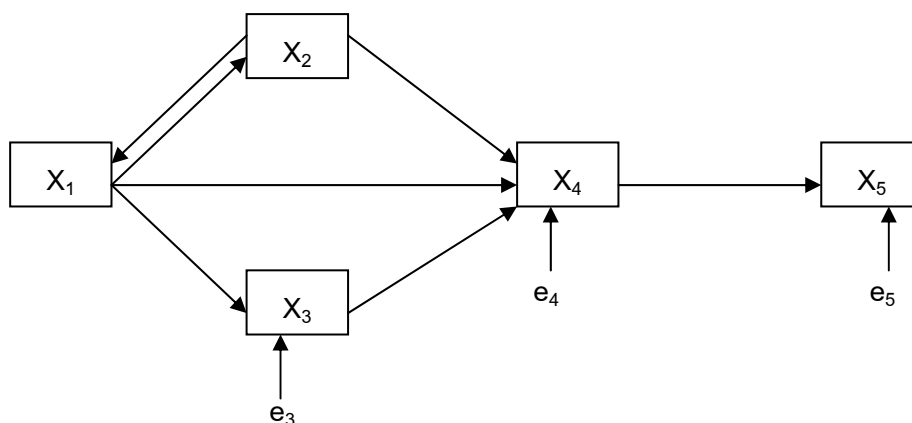
ภาพ ข

ภาพประกอบ 5 ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีผลในทิศทางเดียวกัน

ภาพ ก ตัวแปร 1 (X_1) เป็นสาเหตุผ่าน (Medial Causes) กล่าวคือ ตัวแปรที่ 1 (X_1) ซึ่งเป็นตัวแปรภายนอก (Exogeneous Variables) มีผลโดยตรงต่อตัวแปร 3 (X_3) และ 4 (X_4) นอกจากนี้ตัวแปรที่ 1 (X_1) ยังมีผลโดยตรงต่อตัวแปร 2 (X_2) ซึ่งผลต่อตัวแปร 3 (X_3) ด้วยการที่ตัวแปร 2 (X_2) มีผลต่อตัวแปร 3 (X_3) นั้นเป็นผลทางอ้อมของตัวแปร 1 (X_1) ที่กระทำผ่านตัวแปร 2 (X_2)

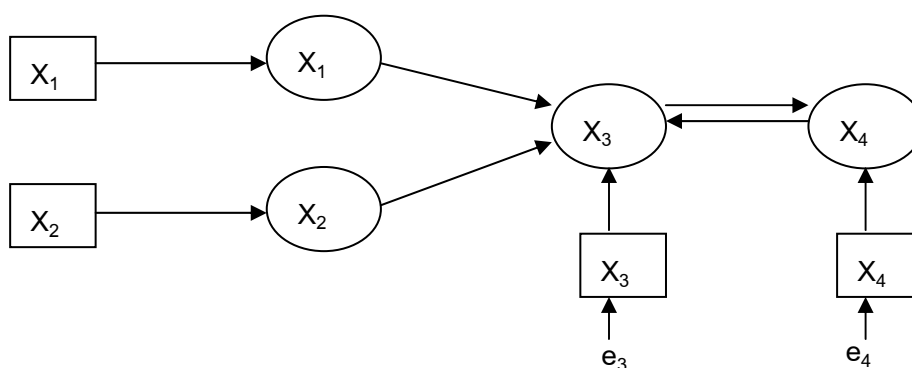
ภาพ ข ตัวแปร 1 (X_1) และ 2 (X_2) เป็นตัวแปรภายนอก (Exogeneous Variables) ที่สัมพันธ์กัน (Correlation Cause) โดยผลของตัวแปร 1 (X_1) ที่มีต่อตัวแปร 3 (X_3) จะประกอบด้วยผลทางตรงและผลทางอ้อม กล่าวคือ ผลทางตรงเกิดจากตัวแปร 1 (X_1) ส่งผลโดยตรงต่อตัวแปร 3 (X_3) และผลทางอ้อมเกิดจากสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 1 (X_1) กับตัวแปร 2 (X_2) ซึ่งเป็นต้นเหตุของตัวแปร 3 (X_3) และตัวแปร 1 (X_1) และ 3 (X_3) ที่สัมพันธ์กันนี้มีผลทางตรงและผลทางอ้อมกับตัวแปร 4 (X_4) อธิบายได้ในทำนองเดียวกัน

2. แบบ Non - Recursive Model

ภาพ ค

ภาพ ค ตัวแปร 1 (X_1) และ 2 (X_2) เป็นตัวแปรภายนอก (Exogeneous Variables) ที่สัมพันธ์เชิงเหตุผลกัน

ภาพ ง

ภาพประกอบ 6 ความสัมพันธ์ของตัวแปรแบบย้อนกลับ

ภาพ ง ตัวแปรที่อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมเป็นตัวแปรที่สามารถวัดได้โดยทันที ส่วนตัวแปรที่อยู่ในวงกลมเป็นตัวแปรที่ไม่สามารถวัดได้โดยทันทีหรือเป็นตัวแปรแฝงเร้น (Latent Variable) ตัวแปร 1 (X_1) และ 2 (X_2) เป็นตัวแปรภายนอก (Exogeneous Variables) ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน (Independent Cause) แต่ก็มีผลโดยตรงต่อตัวแปร 3 (X_3) และผลทางอ้อมเกิดจากสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ 1 (X_1) กับตัวแปร 2 (X_2) ซึ่งเป็นต้นเหตุของตัวแปร 3 (X_3) และตัวแปร 1 (X_1) และ 2 (X_2) ที่สัมพันธ์กันและส่งผลทางตรงและทางอ้อมกับตัวแปร 4 (X_4)

แบบจำลองข้างต้นนี้มีตัวแปรที่สำคัญอยู่ 2 ประเภท คือ

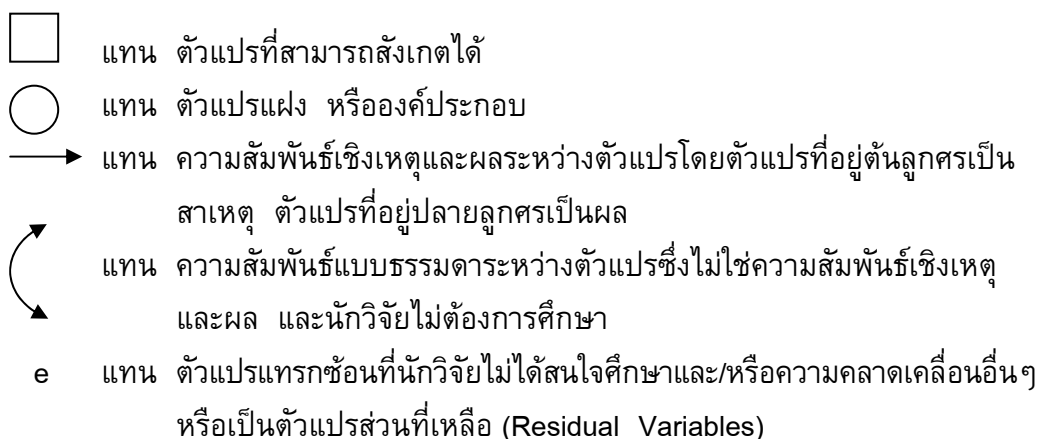
1. ตัวแปรภายนอก (Exogeneous Variable) เป็นตัวแปรที่อยู่ริมสุดของแบบจำลอง ซึ่งเป็นตัวแปรที่เป็นผลมาจากตัวแปรภายนอกแบบจำลองและผู้วิจัยไม่สนใจอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรดังกล่าว จากภาพตัวแปรที่ 1 และ 2 เป็นตัวแปรภายนอก

2. ตัวแปรภายใน (Endogeneous Variable) เป็นตัวแปรที่เป็นผลของตัวแปรในแบบจำลองที่ผู้วิจัยสนใจที่จะอธิบายว่าความแปรปรวนในตัวแปรเหล่านี้ ได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอื่นอย่างไร ตัวแปรภายในสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ตัวแปรตามท้ายสุด (Ultimate Dependent Variable) จากภาพ ก, ข, ค, ง นั้น ตัวแปรที่ 4, 6, 5, 4 เป็นตัวแปรตามท้ายสุดเรียงตามลำดับ

2.2 ตัวแปรคั่นกลาง (Interventing Variable) จากภาพ ก และภาพ ง ตัวแปรที่ 3 เป็นตัวแปรคั่นกลาง ส่วนภาพ ข ตัวแปรที่ 3 และตัวแปรที่ 5 เป็นตัวแปรคั่นกลาง และภาพ ค ตัวแปรที่ 3 และตัวแปรที่ 4 เป็นตัวแปรคั่นกลาง

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆในภาพข้างต้นจะแสดงด้วยลูกศร ดังนี้

การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมลิสเรล

โจเรสคอก; และซอร์บอม (อนันต์ชนก วิจิตรนิเทศ. 2546: 45; อ้างอิงจาก Jöreskog; & Sörbom. 1993) ได้พัฒนาโมเดลลิสเรล หรือ โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (Linear Structural Relationship Model: LISREL) ขึ้น และได้นำโมเดลลิสเรลมาใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปร พบว่าการนำโมเดลลิสเรลมาใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรในโมเดลการวิเคราะห์สาเหตุนั้นมีส่วนที่อยู่หลายประการ ทั้งนี้เพราะโมเดลลิสเรลสามารถประมาณค่าความคลาดเคลื่อนในการวัดได้ ทำให้ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นของโมเดลการวิเคราะห์สาเหตุแบบเดิม จากการศึกษาพบว่าการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยวิธีวิเคราะห์แบบเดิม (Classical Path Analysis) กับการใช้โมเดลลิสเรล (LISREL Model)

มีคุณสมบัติบางประการที่เหมือนและแตกต่างกันดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด; และมิญช์มนัส วรรณมหินทร์. 2544: 2-3)

ตาราง 2 เปรียบเทียบลักษณะของการวิเคราะห์สาเหตุแบบเดิมกับโมเดลลิสเรล

การวิเคราะห์สาเหตุแบบเดิม	การวิเคราะห์สาเหตุด้วยโมเดลลิสเรล
จุดเหมือน - ความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์และมีการกระจายคงที่ - ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรสังเกตได้มีค่าเป็นศูนย์	- ความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์และมีการกระจายคงที่ - ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรตัวแปรสังเกตได้มีค่าเป็นศูนย์
จุดต่าง - ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางเดียว (Causal Relationship) หรือ แบบเส้นเชิงบวก (Linear Additive) - ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์ - ตัวแปรไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด - ในโมเดลมีเฉพาะตัวแปรที่สังเกตได้ - ค่าวัดของตัวแปรอยู่ในระดับอันตรภาค - วิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์สาเหตุ - ต้องแยกคำนวณดัชนีวัดความกลมกลืน (Goodness of Fit) - การประมาณค่าใช้การประมาณค่าพารามิเตอร์กำลังสองน้อยที่สุด	- ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางเดียว (Causal Relationship) หรือสองทางแบบเส้นเชิงบวก (Linear Additive) - ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่เป็นศูนย์ได้ - ตัวแปรมีความคลาดเคลื่อนมีค่าในการวัดได้ - ในโมเดลมีทั้งตัวแปรสังเกตได้และตัวแปรแฝง - ค่าวัดของตัวแปรอยู่ในระดับตั้งแต่นามบัญญัติขึ้นไป - วิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์สาเหตุร่วมกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ - คำนวณดัชนีวัดความกลมกลืนในกระบวนการวิเคราะห์ - การประมาณค่าใช้การประมาณค่าพารามิเตอร์หลายแบบ เช่น วิธีกำลังสองน้อยที่สุด วิธีไลค์ลียูตสูงสุด

ที่มา: บุญชม ศรีสะอาด; และมิญช์มนัส วรรณมหินทร์. (2544). การวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมลิสเรล. หน้า 3.

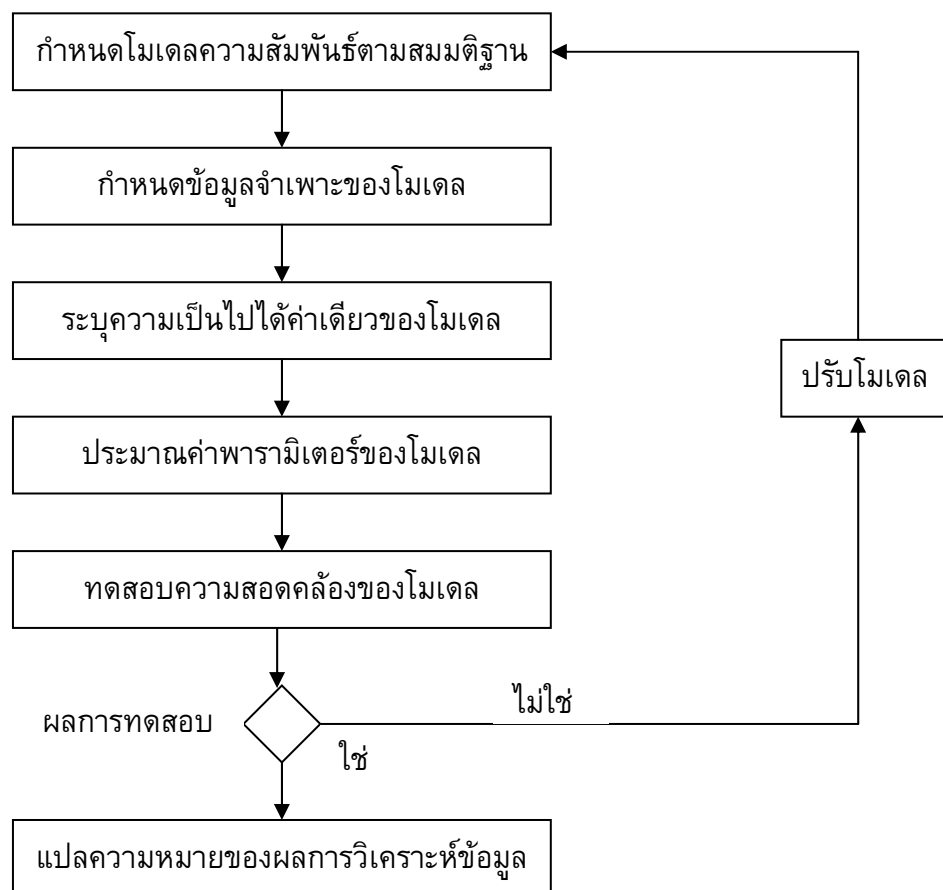
สำหรับกระบวนการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น หรือโมเดลลิสเรล นั้นต้องมีโมเดลลิสเรลเป็นสมมติฐานการวิจัยก่อน แล้วจึงดำเนินงานเพื่อวิเคราะห์โมเดลลิสเรลซึ่ง หลักการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล ได้แก่ การประมาณค่าพารามิเตอร์ในโมเดลโดยวิเคราะห์เป็น ภาพรวมตามหลักการวิเคราะห์องค์ประกอบ และการวิเคราะห์เส้นทางไปพร้อมๆกันและมีการวิเคราะห์ ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์พร้อมทั้งรายงานดัชนีความสอดคล้อง ด้วยและจากลักษณะการวิเคราะห์สาเหตุด้วยโมเดลลิสเรล จึงมีข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

1. ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดในโมเดลเป็นความสัมพันธ์แบบ เส้นตรง (Linear) เชิงบวก (Additive) และเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship)
2. ลักษณะการแจกแจงของตัวแปรทั้งตัวแปรภายนอกทั้งตัวแปรภายนอก (Exogeneous Variable) และตัวแปรภายใน (Endogeneous Variable) และความคลาดเคลื่อน (Error) ต้องเป็นการแจกแจงแบบปกติความคลาดเคลื่อนมีค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์
3. ลักษณะความเป็นอิสระต่อกัน (Independent) ระหว่างตัวแปรกับความคลาดเคลื่อน สามารถแยกได้ คือ ความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน ตัวแปรและความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระ ต่อกัน แต่ค่าความคลาดเคลื่อนของตัวแปรแต่ละกลุ่มอาจสัมพันธ์กันได้
4. สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลา (Time Series Data) ที่มีการวัดข้อมูล มากกว่า 2 ครั้ง การวัดตัวแปรต้องไม่ได้รับผลกระทบจากช่วงเวลาเหลือระหว่างการวัด
5. ข้อมูลอยู่ในมาตราวัดระดับอันตรภาค (Interval) หรืออัตราส่วน (Ratio) หรือ มาตราการวัดอื่นที่สามารถนำมาเทียบเคียงกับมาตราการวัดทั้งสองระดับได้

จากข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลทำให้เห็นข้อดีของโมเดลลิสเรลที่เด่นชัด คือ ความสามารถในการประมาณค่าพารามิเตอร์ทอมความคลาดเคลื่อน (Error Term) ยอมให้ ความแปรปรวนร่วมระหว่างความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่เท่ากับศูนย์ได้ ทำให้ผลการวิเคราะห์ดีขึ้น และการวิเคราะห์ด้วยโมเดลลิสเรลสามารถวิเคราะห์โมเดลลิสเรลที่มีตัวแปรแฝงได้ด้วยขั้นตอนใน การวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมลิสเรล

ขั้นตอนของการวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมลิสเรล

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลแบ่งได้ 6 ขั้นตอน สามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 7 (บุญชม ศรีสะอาด; และมีญช์มนัส วรรณมรินทร์. 2544: 2-3)

ภาพประกอบ 7 ขั้นตอนการวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมลิสเรล

ที่มา : บุญชม ศรีสะอาด; และมีญช์มนัส วรรณมรินทร์. (2544). การวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมลิสเรล. หน้า 4.

จากภาพประกอบ 7 สามารถอธิบายแต่ละขั้นตอนโดยสังเขปดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดโมเดลความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน หมายถึง การกำหนดลักษณะของโมเดลที่จะวิเคราะห์ โดยโมเดลนี้ได้มาจากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแปรต่างๆ ที่กำหนดในโมเดล และนำมาเขียนเป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ซึ่งโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุประกอบด้วยโมเดลที่มีและไม่มีผลคลาดเคลื่อนในการวัด โมเดลที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด

จะมีเฉพาะตัวแปรที่สังเกตได้ ไม่มีตัวแปรแฝง และต้องมีข้อตกลงเบื้องต้นเพิ่มขึ้นว่าตัวแปรสังเกตได้นั้นไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด ในโมเดลวิธีนี้จะประกอบด้วยโมเดล 2 โมเดล คือ

โมเดลการวัด (Measurement Model) เป็นโมเดล ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับตัวแปรแฝง โมเดลการวัดจะประกอบด้วยชุดของตัวแปรที่สังเกตได้คือตัวแปรอิสระสังเกตได้ และชุดของตัวแปรตามสังเกตได้

โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model) เป็นโมเดลที่ระบุความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรแฝง ในการนำข้อมูลในธรรมชาติมาเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุต้องทำด้วยความรอบคอบโดยนักวิจัยต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่สำคัญคือขั้นแรก คัดเลือกตัวแปรตามศึกษาให้ครบถ้วนจากการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการวิเคราะห์เชิงตรรกะของผู้วิจัย ขั้นที่สอง สร้างโมเดลแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและขั้นสุดท้ายนำโครงสร้างความสัมพันธ์มาตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์สามารถเขียนสมการได้ดังนี้

โมเดลสมการโครงสร้าง

$$\eta = \beta\eta + \Gamma\xi + \zeta$$

โมเดลการวัดสำหรับตัวแปรภายนอก (Y)

$$Y = \Delta Y\eta + \varepsilon$$

โมเดลการวัดสำหรับตัวแปรภายใน (X)

$$X = \Delta X\xi + \delta$$

เวกเตอร์ของตัวแปรในโมเดล มีสัญลักษณ์อักษรกรีกและความหมายดังต่อไปนี้

X แทน เวกเตอร์ตัวแปรภายนอกสังเกตได้ X

Y แทน เวกเตอร์ตัวแปรภายในสังเกตได้ Y

ξ แทน เวกเตอร์ตัวแปรภายนอกแฝง K

η แทน เวกเตอร์ตัวแปรภายในแฝง E

δ แทน เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน d ในการวัดตัวแปรภายนอกสังเกตได้ X

ε แทน เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน e ในการวัดตัวแปรภายนอกสังเกตได้ X

ζ แทน เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน z ในการวัดตัวแปรภายในแฝง E

นอกจากนี้สัญลักษณ์ข้างต้น โปรแกรม LISREL ยังประกอบด้วยเมทริกซ์พารามิเตอร์อิทธิพลเชิงสาเหตุหรือสัมประสิทธิ์การถดถอย (Causal Effects or Regression Coefficients) ทั้งหมด 4 เมทริกซ์ และเมทริกซ์พารามิเตอร์ความแปรปรวน – ความแปรปรวนร่วม (Variance Covariance) ทั้งหมด 4 เมทริกซ์ ดังมีสัญลักษณ์และความหมายต่อไปนี้

ΔX แทน เมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ K และ X

ΔY	แทน	เมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ E และ Y
Γ	แทน	เมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุจาก K ไป E
β	แทน	เมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่าง E
ϕ	แทน	เมทริกซ์ความแปรปรวน – ความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรภายนอก แฝง K
φ	แทน	เมทริกซ์ความแปรปรวน – ความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรภายนอก แฝง Z
$\theta\delta$	แทน	เมทริกซ์ความแปรปรวน – ความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรภายนอก แฝง d
$\theta\varepsilon$	แทน	เมทริกซ์ความแปรปรวน – ความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรภายนอก แฝง e

ขั้นที่ 2 กำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (Specification of the Model)

การวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมลิสเรลนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ทั้งโมเดลที่มีตัวแปรแฝงหรือตัวแปรสังเกตได้ วิเคราะห์ได้ทั้งข้อมูลที่เป็นโมเดลความสัมพันธ์ทางเดียวและความสัมพันธ์ย้อนกลับ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีนี้ จึงต้องกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลความสัมพันธ์ของตัวแปรเพื่อแสดงลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปรซึ่งสามารถกำหนดข้อมูลจำเพาะได้ 3 รูปแบบ คือ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2537: 22)

พารามิเตอร์กำหนด (Fixed Parameters: FI) เมื่อโมเดลการวิจัยไม่มีเส้นแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปรพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลตัวนั้นจะกำหนดให้มีค่าเป็นศูนย์ใช้สัญลักษณ์ “0”

พารามิเตอร์บังคับ (Constrained Parameters: ST) เมื่อโมเดลการวิจัยมีเส้นแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปรและพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลตัวนั้นเป็นค่าที่ต้องประมาณ แต่นักวิจัยมีเงื่อนไขที่ต้องกำหนดค่าสมาชิกในเมทริกซ์แทนค่าพารามิเตอร์นั้นเป็นพารามิเตอร์บังคับ ซึ่งถ้าบังคับให้มีค่าเป็น 1 ก็สามารถกำหนดค่าความสัมพันธ์ในเมทริกซ์ด้วยสัญลักษณ์ “1”

พารามิเตอร์อิสระ (Free Parameters: FR) เป็นพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่าและไม่ได้บังคับให้มีค่าอย่างใดอย่างหนึ่งใช้สัญลักษณ์ “*”

ขั้นที่ 3 ระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (Identification of the Model)

คือการระบุว่าสมการโครงสร้างนั้นสามารถนำมาประมาณค่าพารามิเตอร์ได้เป็นค่าเดียวหรือไม่ ถ้าจำนวนสมการโครงสร้างเท่ากับจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าในโมเดล พารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าตัวหนึ่งจะประมาณค่าพารามิเตอร์ตัวนั้นได้เพียงค่าเดียวเท่านั้น เรียกโมเดลนั้นว่าโมเดลระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวได้พอดีหรือโมเดลระบุพอดี (Just Identified Model) ถ้าจำนวนสมการมากกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าในโมเดล เรียกโมเดลนั้นว่า โมเดลระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวเกินพอดีหรือโมเดลระบุเกินพอดี (Over Identified Model) และถ้าจำนวนสมการน้อยกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าในโมเดล เรียกโมเดลนั้นว่า โมเดลระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวไม่พอดี (Under Identified Model) ซึ่งโมเดลที่ระบุเกินพอดี และโมเดลที่ระบุความเป็นไปได้

ค่าเดียวไม่พอดีนี้ไม่สามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ได้ การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวช่วยให้ทราบล่วงหน้าว่าโมเดลนั้นประมาณค่าพารามิเตอร์ได้หรือไม่

ขั้นที่ 4 ประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล (Parameter Estimation from the Model) คือการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยอาศัยการแก้สมการโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อหาพารามิเตอร์ซึ่งเป็นตัวที่ไม่ทราบค่าในสมการ ซึ่งการวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมลิสเรลสามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ได้ 6 วิธีด้วยกัน คือ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2537: 40-44)

1. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดไม่ถ่วงน้ำหนัก (Unweighted Least Squares: ULS) เป็นการประมาณค่าพารามิเตอร์โดยให้ผลรวมกำลังสองของความคลาดเคลื่อนมีค่าน้อยที่สุด ซึ่งค่าความคลาดเคลื่อนก็คือ ผลต่างระหว่างความแปรปรวนที่คำนวณได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์กับค่าความแปรปรวนที่พยากรณ์จากค่าประมาณของพารามิเตอร์

ข้อดีของการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธี ULS คือ ค่าประมาณที่ได้มีความคงเส้นคงวา (Consistency) ง่ายและสะดวกในการประมาณค่าและเป็นวิธีที่เหมาะสมกับข้อมูลที่มีลักษณะการแจกแจงแตกต่างไปจากการแจกแจงแบบปกติพหุคูณ (Multivariate Normal Distribution)

ข้อเสียของการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธี ULS คือ ไม่มีประสิทธิภาพ (Non Efficiency) เนื่องจากค่าที่ประมาณได้ไม่ใช่ค่าความคลาดเคลื่อนที่น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับการใช้วิธีอื่น นอกจากนี้วิธีนี้ยังขาดความเป็นอิสระจากมาตรวัด (Scale Free) คือ หากรูปแบบของตัวแปรมีหน่วยในการวัดที่ต่างกันก็จะมีผลต่อการประมาณค่าด้วยวิธีนี้

2. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนัก (Generalized Least Squares: GLS) เป็นการประมาณค่าพารามิเตอร์เมื่อข้อมูลมีความแปรปรวนของตัวแปรผลไม่เท่ากันทุกค่าของตัวแปรเหตุ หรือมีความสัมพันธ์กันระหว่างความคลาดเคลื่อน จึงต้องใช้วิธี GLS เพื่อปรับแก้ ความแปรปรวนที่ไม่เท่ากันนั้น

ข้อดีของการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธี GLS คือ ค่าประมาณที่ได้มีความคงเส้นคงวามีประสิทธิภาพ และเป็นอิสระจากมาตรวัด

ข้อเสียของการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธี GLS ถ้าตัวแปรที่สังเกตได้มีการแจกแจงที่สูงหรือเตี้ยกว่าโค้งปกติและกลุ่มตัวอย่างมีขนาดเล็ก ค่าที่ประมาณได้ก็อาจไม่ถูกต้อง

3. วิธีความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood: ML) เป็นการประมาณค่าพารามิเตอร์ที่แพร่หลายมากที่สุด วิธีประมาณค่าทำได้โดยการสมมติค่าพารามิเตอร์ไว้ก่อนซึ่งจะต้องใช้การคำนวณทวนซ้ำหลายครั้งจนกว่าค่าพารามิเตอร์ที่ได้จะมีค่าเข้าใกล้ค่าพารามิเตอร์ที่เป็นจริง ดังนั้นการวิเคราะห์ค่าประมาณพารามิเตอร์ส่วนใหญ่จึงมักใช้วิธีนี้

ข้อดีของการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธี ML คือ ค่าประมาณที่ได้มีความคงเส้นคงวามีประสิทธิภาพ และเป็นอิสระจากมาตรวัด

4. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (Generally Weighted Least Squares: WLS) เป็นการประมาณค่าพารามิเตอร์ที่มีการวางนัยทั่วไปโดยมีการถ่วงน้ำหนักกับสมการโครงสร้างที่นำมาคำนวณ

5. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักแนวทแยง (Diagonally Weighted Least Squares: DWLS) เป็นวิธีที่พัฒนามาจากวิธี WLS คือ คำนวณค่าเฉพาะสมาชิกที่อยู่ในแนวทแยงของเมทริกซ์ จึงทำให้ได้ค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ไม่มีประสิทธิภาพ แต่ค่าที่คำนวณได้เป็นค่าที่อยู่ระหว่างที่ได้จากวิธี ULS และ WLS

6. วิธีใช้ตัวแปรเป็นเครื่องมือ (Instrumental Variable : IV) และวิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองขั้น (Two – Stage Least Squares: TSLS) การประมาณค่าพารามิเตอร์ทั้งสองวิธีนี้ใช้เป็นค่าประมาณตั้งต้นสำหรับการประมาณค่าพารามิเตอร์วิธีอื่นๆที่กล่าวมา เพราะหลักการของสองวิธีนี้คือ การกำหนดตัวแปรอ้างอิงสำหรับตัวแปรแฝงในรูปแบบซึ่งโปรแกรมลิสเรลจำนำตัวแปรอ้างอิงและตัวแปรสังเกตได้มาคำนวณค่าประมาณพารามิเตอร์

ขั้นที่ 5 ทดสอบความสอดคล้องของโมเดล (Validation of the Model) คือ การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลที่เป็นสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ข้อมูลที่ไปเก็บรวบรวมมาจริง) การทดสอบด้วยโปรแกรมลิสเรลสามารถตรวจสอบได้หลายวิธีผู้วิจัยนำเสนอเฉพาะวิธีที่นิยมใช้ ดังนี้

1. ใช้ไคสแควร์ (Chi-square Statistic) วิธีนี้โมเดลที่มีความสอดคล้องก็คือโมเดลที่มีค่าไคสแควร์ต่ำหรือเข้าใกล้ศูนย์มากที่สุด

2. ใช้ดัชนีวัดความสอดคล้อง (Goodness of Fit Index: GFI) ดัชนี GFI มีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 ถ้าดัชนี GFI เข้าใกล้ 1 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องหรือกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ใช้ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) ได้จากการนำดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงจำนวนตัวแปร กลุ่มตัวอย่างและความเป็นองศาอิสระ ดัชนี AGFI มีคุณสมบัติเหมือนดัชนี GFI

4. ใช้ดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (Root Mean Squared Residual: RMR) ค่าดัชนี RMR เป็นดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบระดับความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของรูปแบบสองรูปแบบเฉพาะกรณีที่เป็นการเปรียบเทียบโดยใช้ข้อมูลชุดเดียวกัน ในขณะที่ดัชนี GFI และ AGFI สามารถใช้เปรียบเทียบได้ทั้งกรณีข้อมูลชุดเดียวกันและข้อมูลต่างชุดกัน ดัชนี RMR บอกขนาดของเศษที่เหลือโดยเฉลี่ยจากการเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของรูปแบบสองรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าของดัชนี RMR ยิ่งเข้าใกล้ศูนย์แสดงว่ารูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การปรับโมเดล (Model Adjustment) เมื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลแล้วพบว่าโมเดลตามสมมติฐานยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ต้องทำการปรับโมเดลใหม่โดยพิจารณาจากการมีนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (β หรือ P_{ji}) ค่าดัชนีดัดแปรโมเดลซึ่ง

เป็นค่าที่บ่งบอกว่าโมเดลที่กำหนด หรือตั้งตามทฤษฎีนั้นสามารถทำการเปลี่ยนแปลงโมเดลให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้อีกหรือไม่ โดยค่าดัชนีนี้ดัดแปรรูปต้องมีค่าเข้าใกล้ศูนย์ แต่ถ้าค่าที่ได้มากกว่าหรือน้อยกว่าศูนย์ก็อาจต้องทำการปรับโมเดลของการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยการพิจารณาเส้นทางของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตามซึ่งอาจจะเพิ่มหรือลดเส้นทางก็ได้ แล้วทำการวิเคราะห์เส้นทางตั้งแต่แรกอีกครั้งหนึ่ง ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าดัชนีแปรรูปมีค่าเป็นศูนย์หรือเข้าใกล้ศูนย์ จึงจะสามารถนำค่าประมาณขนาดอิทธิพลไปใช้ในการอธิบายโมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลได้

ขั้นที่ 6 การแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Translation of Results Analysis) คือ การนำค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ได้จากการคำนวณที่นำมาใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติมาแทนค่าในโมเดล ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางจะบอกขนาดอิทธิพลและทิศทางของตัวแปรเหตุต่อตัวแปรผล โดยทิศทางของความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลนั้นมี 2 คือ อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในต่างประเทศ

ซุทาร์โซและคณะ (เปรมใจ บุญประสพ. 2545: 18; อ้างอิงจาก Sutarso; et al. 1996) ได้ศึกษาผลของเพศและเกรดเฉลี่ยที่มีต่อความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ โดยใช้แบบสำรวจความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence Inventory) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับอาชีวศึกษา จำนวน 138 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ตัวแปรพหุระดับ มีตัวแปรตามคือความฉลาดทางอารมณ์ 3 องค์ประกอบ คือ การช่วยเหลือผู้อื่น การรับรู้ตนเอง และการจัดการกับอารมณ์ ตัวแปรอิสระ 2 ตัว คือ เพศ และเกรดเฉลี่ย ผลการศึกษาพบว่า เพศมีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และไม่มี ความแตกต่างระหว่างเพศต่อองค์ประกอบด้านการจัดการด้านอารมณ์ ส่วนผลของเกรดเฉลี่ยที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ทั้ง 3 องค์ประกอบแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บาร์ออน (Goleman. 1998: 318; citing Baron. 1997) ได้วิเคราะห์ชาวอเมริกันในหญิงและชายจำนวน 1,500 คน ในประเทศไนจีเรีย ศรีลังกา เยอรมัน อิสราเอล และอเมริกา พบว่า ทั้งชายและหญิงมีความฉลาดทางอารมณ์ไปคนละด้าน ผู้หญิงจะมีค่าเฉลี่ยในด้าน การตระหนักรู้ตนเอง การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นสูงกว่าผู้ชาย ในขณะที่ผู้ชายมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมองโลกในแง่ดี การปรับตัวและการจัดการกับความเครียด ได้ดีกว่าเพศหญิง

โกลแมน (Goleman. 1998: 7) ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ในชายและหญิงจำนวน 1,000 คน พบว่า ผู้หญิงมีความตระหนักรู้ตนเอง ความเห็นอกเห็นใจ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสูงกว่าชาย ส่วนในผู้ชายจะมีความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการเผชิญปัญหา

การควบคุมความเครียดได้ดีกว่าในผู้หญิง แต่พบว่าองค์ประกอบโดยรวมของความฉลาดทางอารมณ์ในหญิงและชายไม่แตกต่างกัน

ทาเปีย (ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์. 2546: 40; อ้างอิงจาก Tapia. 1999) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของความฉลาดทางอารมณ์ที่วัดด้วยแบบสำรวจความฉลาดทางอารมณ์ กับคะแนนความฉลาดทางอารมณ์จากแบบทดสอบและตัวแปร ความสามารถด้านภาษา และด้านจำนวนจากแบบทดสอบวัดความถนัดทางการเรียน เกรดเฉลี่ย ภูมิหลัง เพศ และระดับการศึกษาของบิดา มารดา แบบสำรวจความฉลาดทางอารมณ์ มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและมีความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาที่เท่ากับ .81 ผลการศึกษาพบว่า คะแนนจากการวัดความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับคะแนนจากแบบทดสอบของ ไอทิส-เลนอน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีความสัมพันธ์กับเขาวนปัญญาอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีความสัมพันธ์กับเกรดเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีความสัมพันธ์กับภูมิหลังและระดับการศึกษาของบิดามารดาอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เพศหญิงมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นีลและมารี (Neal; & Marie. 2003: Online) ได้ทำการศึกษาเรื่องการตระหนักรู้ตนเองและความฉลาดทางอารมณ์ โดยทำการศึกษากับนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยยออสเตอร์เลียน อายุระหว่าง 17 – 42 ปี ซึ่งมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 22 ปี จำนวน 144 คน โดยนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้นของการรวมแนวคิดด้านอารมณ์ ในนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เรียนวิชาการเป็นผู้นำในการศึกษาครั้งนี้ได้ให้นักเรียนรายงานตนเองอย่างสมบูรณ์ และทำแบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ แล้วเปรียบเทียบผลการทดสอบของนักเรียนที่มีความสนใจในอารมณ์และนักเรียนที่ปฏิบัติตามการประเมินของหลักสูตรผลที่ได้นี้น่าสนใจมาก คือความรู้เรื่องความฉลาดทางอารมณ์สามารถทำนายการปฏิบัติงานร่วมกันของกลุ่มคนได้ อย่างไรก็ตามความสามารถเฉพาะตัวก็มีความเกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์เช่นกัน

ริชาร์ดสันและชูบ (Richardson; & Shupe. 2003: Online) ได้ทำการศึกษาความสำคัญของการตระหนักรู้ตนเองของครู ในการทำงานกับนักเรียนที่มีอารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่เรียบร้อย โดยพบว่า 5 ยุทธวิธีที่ครูสามารถใช้ในการเพิ่มความตระหนักรู้ตนเองของครูในการทำงานกับนักเรียนที่แสดงอารมณ์และแสดงพฤติกรรมที่ไม่เรียบร้อย ยุทธวิธีที่มีความสัมพันธ์และน่าสนใจ ในขั้นตอนการมีส่วนร่วมและกระตุ้นให้มีความเครียดน้อยลง โดยพิจารณาความสำคัญจากการใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพในการลดความท้อแท้และพัฒนาสุขภาพจิต การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการรับรู้ที่เหมาะสมและสม่ำเสมอ และยอมรับวิธีการที่ครูสนับสนุนการใช้ชีวิตของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

เชลตัน (Shelton. 2003: Online) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การตระหนักรู้ตนเองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ โดยรูปแบบการสอนในปัจจุบันมีองค์ประกอบพิเศษ คือ การสอนที่มีประสิทธิภาพ การโต้ตอบ และการเรียนรู้ในการตระหนักรู้ตนเอง การตระหนักรู้ตนเองมีความสำคัญในชั้นเรียน เพราะความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นลักษณะเฉพาะตัว

การพัฒนาการตระหนักรู้ตนเอง คือ การเชื่อมโยงการดำเนินการของโรงเรียน และความสามารถช่วยให้นักเรียนมีความพยายามสูงเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยการเพิ่มการสอนด้านการตระหนักรู้ตนเองให้มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันครูที่สอนในโรงเรียนมาเป็นเวลานานส่วนใหญ่ไม่ได้พิจารณาการตระหนักรู้ตนเองที่หลักสูตรระบุไว้ ทั้งยังต้องการผู้เชี่ยวชาญมาพัฒนาการเรียนรู้ด้านการตระหนักรู้ตนเองให้เพิ่มขึ้น ในขั้นตอนการสอนนักเรียน ซึ่งในการสอนนักเรียนนั้นต้องพิจารณาข้อมูลส่วนตัวด้านอารมณ์ของพวกเขาให้ดีเท่ากับการเพิ่มความเข้าใจ ประกอบด้วยความรู้สึกและอารมณ์ต่อต้านที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของพวกเขาครูจะต้องใช้รูปแบบการสอนที่มีความก้าวหน้า

4.2 งานวิจัยในประเทศ

บุญชร แก้วส่อง (2522: 58-60) ได้ทำการศึกษาการเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นในสังคมเมืองและชนบท ที่มีการอบรมเลี้ยงดูและมีแบบการคิดแตกต่างกันโดยได้ทำการศึกษากับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีอายุระหว่าง 13-18 ปีจำนวน 300 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูง โดยเด็กนักเรียนจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น

รัชณี วารินทร์ (2531: 55-59) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาลักษณะความเป็นหญิง ความเป็นชายกับการอบรมเลี้ยงดู โดยทำการศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเปรียบเทียบการอบรมทั้ง 3 แบบ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีจำนวนนักเรียนที่มีลักษณะความเป็นชายในชาย และมีลักษณะความเป็นหญิงในหญิงมากที่สุด

เดือนเพ็ญ ทองน่วม (2534: 51) ได้ศึกษาการตระหนักรู้ในตนเองและการรับรู้สาเหตุของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2533 จากโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานครจำนวน 800 คน พบว่า ในกลุ่มที่ตระหนักรู้ในตนเองสูง ผู้ที่ได้รับผลกระทบทางลบรับรู้สาเหตุเข้าสู่ตนเองมากกว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในกลุ่มที่ตระหนักในตนเองต่ำ ผู้ที่ได้รับผลกระทบทางลบรับรู้สาเหตุเข้าสู่ตนเองมากกว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และกลุ่มที่ตระหนักในตนเองสูงรับรู้สาเหตุเข้าสู่ตนเองมากกว่ากลุ่มที่ตระหนักในตนเองต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปิยพร ดวงทอง (2539: 62-65) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับบุคลิกภาพแสดงตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 480 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถามความสำเร็จทางวิชาการ ความสำเร็จทางกิจกรรม การได้รับการยอมรับ การมีอำนาจหรืออิทธิพล การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

และบุคลิกภาพแสดงตัว พบว่า ปัจจัยต่างๆมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพแสดงตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปรีดาวรรณ ตริสาธร (2545: 76-78) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ โดยการวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับเชาวน์อารมณ์ และศึกษาปริมาณการทำนายระหว่างบุคลิกภาพกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 173 คน จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นปีที่ 4 ที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว มีความสัมพันธ์ทางบวกกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่บุคลิกภาพแสดงตัวสามารถพยากรณ์เชาวน์อารมณ์ในด้านดีและด้านเก่งประกอบกัน โดยเฉพาะในเรื่องของการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและมีสัมพันธภาพที่ดี เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงต้องการการอยู่ร่วมกัน

เปรมใจ บุญประสพ (2545: 48-51) ได้ทำการศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านบางกะปิ สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองตั้งแต่ T 45 ลงมา จำนวน 30 คน และทดลองโดยเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองจำนวน 16 ครั้ง และมีกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม โดยข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นผลต่างของคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเอง ก่อนและหลังการทดลอง ซึ่งผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองเพิ่มขึ้น หลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการตระหนักรู้ของตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการค้นคว้าครั้งนี้ยังแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมกลุ่มสามารถนำมาใช้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองได้

จันทราภา พูลสนอง (2546: 84-87) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างที่วิเคราะห์จากนักเรียนชายและหญิงในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 395 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผลการศึกษา พบว่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของปัจจัยด้านพฤติกรรมการสอนของครู สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ของนักเรียนชายและหญิง และทั้งหมดมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า

นพมาศ กองกิม (2546: 60-61) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนระดับประถมศึกษา มีปัจจัยที่ทำการศึกษาคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและตามใจ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านบรรยากาศการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนด้านสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู การสนับสนุนทางสังคม โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวน 416 คน ผลการวิจัยพบว่าสหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างปัจจัยที่ศึกษา

กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมัธยมมีค่า 0.515 และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และการสนับสนุนทางสังคมส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์

มันทนา วิริยะพันธ์ (2546: 71-72) ได้ทำการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์กับปัจจัยบางประการของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับโรงเรียนเซนต์คาเบรียล ผลการวิจัยพบว่า สภาพครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่านักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูงจะมีความฉลาดทางอารมณ์สูง

ภักดี เกตุเรน (2547: 105-108) ได้ทำการศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน ตัวแปรที่เกี่ยวข้องได้แก่ เพศ การวางแผนเป้าหมายในการเรียน บุคลิกภาพ นิสัยทางการเรียน ทักษะคิดต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ตัวแปรด้านครอบครัวได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียน การสนับสนุนของผู้ปกครองต่อการเรียนที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมในการเรียน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 245 คน เป็นนักเรียนชาย 119 คน นักเรียนหญิง 126 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และผลการวิเคราะห์ การถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงจูงใจในการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ เพศหญิง บุคลิกภาพ นิสัยทางการเรียน ทักษะคิดต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียน การสนับสนุนของผู้ปกครองต่อการเรียนที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ลักษณะทางกายภาพของการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน และตัวแปรที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียน นิสัยทางการเรียน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน การสนับสนุนของผู้ปกครองต่อการเรียนที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

มยุรี วิสูตราศัย (2547: 72-73) ได้ทำการศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีการตระหนักรู้ตนเองต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 จำนวน 12 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 6 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อการตระหนักรู้ตนเอง 12 ครั้ง เป็นเวลา 4 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่ได้รับชุดกิจกรรมแนะแนวมีการตระหนักรู้ตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนกลุ่มที่ได้รับ

ชุดกิจกรรมแนะแนวมีการตระหนักรู้ตนเองในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนกลุ่มที่ได้รับชุดกิจกรรมแนะแนวมีการตระหนักรู้ตนเองในระยะหลังการทดลองกับระยะติดตามผลไม่แตกต่างกัน

สุพัตรา ตันประเสริฐ (2547: 55-57) ได้ทำการศึกษาผลการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามโปรแกรมการฝึกของคุณแม่สิริ กรินชัย ที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองของนักศึกษาพยาบาลที่มีลักษณะเก็บตัวหรือแสดงตัว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลจำนวน 60 คน ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับลักษณะเก็บตัวแสดงตัวต่อความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองของนักศึกษาพยาบาล และนักศึกษาพยาบาลที่ได้รับการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองสูงกว่านักศึกษาพยาบาลที่ไม่ได้รับการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังพบว่า นักศึกษาพยาบาลที่มีลักษณะแสดงตัวมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองไม่แตกต่างจากนักศึกษาพยาบาลที่มีลักษณะเก็บตัว

สุวิภา ภาคย์อิต (2547: 34-36) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่มของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กลุ่มตัวอย่างครั้งนี้มีทั้งสิ้น 40 คน หญิง 20 คน ชาย 20 คน โดยกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 9 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที แต่กลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า นิสิตที่ได้รับการพัฒนามีความตระหนักรู้ในตนเองสูงกว่านิสิตที่ไม่ได้รับการพัฒนา เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนิสิตเพศหญิงกลุ่มทดลองมีการตระหนักรู้สูงกว่านิสิตเพศชายกลุ่มทดลอง ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุวารี มงคลศิริ (2547: 77-78) ได้ทำการศึกษาผลการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลแบบพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมต่อการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 12 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 6 คน โดยใช้แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง และโปรแกรมการให้คำปรึกษาและการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม โดยทำการทดลองคนละ 10 ครั้ง ครั้งละ 45 ถึง 50 นาที โดยแบ่งการทดลองออกเป็น 3 ระยะ คือระยะก่อนการทดลอง ระยะทดลอง และระยะติดตามผล ผลการวิจัย พบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การตระหนักรู้ในตนเองของนักเรียนเพิ่มขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การตระหนักรู้ในตนเองของนักเรียนในระยะหลังการทดลอง และติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคะแนนการตระหนักรู้ในตนเองในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผลไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษางานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่ามีผู้ศึกษาเรื่องการตระหนักรู้โดยตรงไม่มากนัก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องและใกล้เคียงกับการตระหนักรู้ตนเอง และความฉลาดทางอารมณ์ซึ่งมีการตระหนักรู้ตนเองเป็นองค์ประกอบด้วย สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู บุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิง เจตคติต่อพุทธศาสนา ต่างก็ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดังนั้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง สรุปได้ว่าการตระหนักรู้ตนเองนั้นเป็นตัวบ่งชี้ว่าบุคคลมีความตระหนักในอารมณ์ตนเอง ประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง และเชื่อมั่นในตนเอง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล บุคลิกภาพแสดงตัวสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิง เจตคติต่อพุทธศาสนา เหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาปัจจัยที่กล่าวมานี้เพราะว่า ในการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองนั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายด้าน ทั้งจากตนเองและสิ่งแวดล้อม

การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเพราะครอบครัวเป็นโรงเรียนแห่งแรกในการอบรมสั่งสอนเด็กในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพแสดงตัวสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิง และเจตคติต่อพุทธศาสนา ดังที่งานวิจัยของจันทราภา พูลสนอง (2546: 87) พบว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และมีสัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนสูง มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งมีการตระหนักรู้ตนเองเป็นองค์ประกอบ ส่วนงานวิจัยของปิยพร ดวงทอง (2539: 65) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพแสดงตัว นอกจากนี้งานวิจัยของบัญญัติ แก้วส่อง (2522: 60) พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูง ผู้วิจัยจึงคิดว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลน่าจะส่งผลต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา และงานวิจัยของวรินทร์ (2531: 59) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลทำให้นักเรียนหญิงมีลักษณะความเป็นหญิงสูง และนักเรียนชายมีลักษณะความเป็นชายสูง สอดคล้องกับเบม (Bem: 1981) ที่กล่าวว่า บุคคลที่ลักษณะความเป็นชายสูงขณะเดียวกันก็มีลักษณะความเป็นหญิงสูงจะเป็นคนที่มีลักษณะเด็ดเดี่ยว กล้าตัดสินใจ มีเหตุผลและมีพฤติกรรมทางอารมณ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่าลักษณะความเป็นชาย และลักษณะความเป็นหญิงน่าจะส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

กัญญา สุวรรณแสง (2533: 4-5) กล่าวว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เพราะเป็นตัวทำนายพฤติกรรมของบุคคลในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาบุคลิกภาพคือ การเข้าใจตนเอง ผู้ที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวจะเปิดเผย มีความสุขเมื่อได้เข้าสังคมสอดคล้องกับ จุง ที่กล่าวว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวจะปรับตัวได้ดี มักเป็นคนเปิดเผย สนใจสิ่งต่างๆ รอบตัว เชื่อในสิ่งที่มีการพิสูจน์แล้ว ดังนั้นผู้ที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวจะเป็นผู้ที่มีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนา และมีการตระหนักรู้ตนเอง ซึ่งงานวิจัยของปรีดาพรรณ ตรีสาทร (2545: 78) พบว่า นักเรียนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมีความสัมพันธ์กับชาวนับปีญญาทางอารมณ์ในด้านดีและด้านเก่งประกอบกัน โดยเฉพาะการเห็นใจผู้อื่นและมีสัมพันธ์ภาพที่ดี สอดคล้องกับแซสส์ (ชนนุช บุญสิทธิ์. 2541: 17-18; อ้างอิงจาก

Sasse. 1975: 115-117) ที่กล่าวว่าเมื่อบุคคลมีสายสัมพันธ์ต่อกันก็มักเล่าความรู้สึก ประสบการณ์ และทัศนคติของตนเอง ทำให้เกิดการตระหนักรู้ตนเองมากขึ้นซึ่งงานวิจัยของภักดี เกตุเรน (2547: 108) พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการเรียนพุทธศาสนา นั้นแสดงว่าสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อพุทธศาสนา เพราะเจตคติเป็นตัวทำให้เกิดแรงจูงใจ นอกจากนี้ นพมาศ กองกิม (2546: 60-61) และจันทราภา พูลสนอง (2546: 84-87) พบว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเอง

ในด้านเจตคติต่อพุทธศาสนาก็มีความสำคัญต่อการตระหนักรู้ตนเอง ดังที่วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี (2542: 37) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเอง โดยใช้วิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพัตรา ต้นประเสริฐ (2547: 57) พบว่า นักศึกษาที่ได้รับการฝึกวิปัสนากรรมฐานมีการตระหนักรู้ตนเองสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึก ดังนั้นผู้ที่ฝึกวิปัสนากรรมฐานน่าจะเป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนา เพราะการฝึกวิปัสนากรรมฐานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา ผู้ที่มีเจตคติดีต่อพุทธศาสนาย่อมสนใจที่ยอมรับและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา ซึ่งจุดมุ่งหมายคือ สอนให้คนเป็นคนดีมีสติ ดังนั้นผู้ที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาก็ส่งผลให้มีความตระหนักรู้ตนเอง

จากการสรุปแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆที่มีผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง จึงสามารถเขียนโมเดลแสดงภาวะสันนิษฐานดังกล่าว ได้ดังภาพประกอบ 1 หน้า 5

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการอธิบายปัจจัยเชิงสาเหตุแต่ละปัจจัยที่ส่งผลไปยังการตระหนักรู้ตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีจำนวน 20 โรงเรียน และมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,775 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประจำภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีจำนวน 512 คน จาก 8 โรงเรียน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two – Stage Random Sampling) โดยมีขั้นตอนการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. สํารวจข้อมูลหน่วยสมาชิกของประชากรจากแหล่งทุติยภูมิ คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 แล้วจัดทำกรอบของการสุ่ม (Sampling Frame) โดยอาศัยการแบ่งตามขนาดของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ และโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ

2. ขั้นตอนการสุ่มกลุ่มตัวอย่างมาโดยการสุ่มแบบสองขั้นตอน(Two-Stage Random Sampling) มีลำดับขั้นตอนดังนี้

- 2.1 ในการสุ่มครั้งแรกผู้วิจัยสุ่มจำนวนโรงเรียน ร้อยละ 40 ของแต่ละขนาดโรงเรียน ได้จำนวนโรงเรียนทั้งหมด 8 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก 3 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง 3 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 1 โรงเรียน

2.2 ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยมีขนาดของโรงเรียนเป็นชั้น (Strata) นักเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อพิจารณาถึงขนาดของโรงเรียนแล้วพบว่า โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันจะมีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน ทั้งยังมีความแตกต่างกันตามชุมชนที่ตั้ง ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีสภาพเศรษฐกิจ สังคม การประกอบอาชีพ และความเจริญทางวัตถุแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยที่ส่งผลให้นักเรียนมีการตระหนักรู้ตนเองแตกต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการแบ่งขนาดของโรงเรียนโดยใช้เกณฑ์ของกรมสามัญศึกษา(เดิม)กระทรวงศึกษาธิการ ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนโรงเรียน จำนวนห้องเรียน และจำนวนนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ขนาดโรงเรียน	โรงเรียน	จำนวนห้องเรียน (ห้อง)	จำนวนนักเรียน (คน)
ใหญ่พิเศษ	ทุ่งสง	12	599
	สตรีทุ่งสง	11	522
	รวม	23	1,121
ใหญ่	ฉวางรัชดาภิเษก	11	418
	รวม	11	418
กลาง	ช้างกลางประชานุกูล	4	123
	นาบอน	7	228
	กำแพงวิทยาคม	5	192
	ทุ่งสงวิทยา	8	315
	ทุ่งใหญ่เฉลิมราชอนุสรณ์		
	รัชมังคลาภิเษก	4	152
	บางขันวิทยา	6	236
	ทุ่งใหญ่วิทยาคม	5	213
	พิปูนสังฆรักษ์ประชาอุทิศ	5	187
	รวม	44	1,646
เล็ก	ละอ่ายพิทยานุสรณ์	2	84
	ประสาธน์ราษฎร์บำรุง	3	88
	นางเอื้อยวิทยา	1	14
	เสม็ดจวนวิทยาคม	3	132

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ขนาดโรงเรียน	โรงเรียน	จำนวนห้องเรียน (ห้อง)	จำนวนนักเรียน (คน)
เล็ก	ทุ่งสังพิทยาคม	1	25
	กรุ๋งหัยันวิทยาการ	3	106
	ทุ่งสงสหประชาสรรค์	2	46
	วังหินพิทยาคม	2	46
	ไม้เรียงประชาสรรค์	2	49
	รวม	19	590
รวมนักเรียนในทุกโรงเรียน		97	3,775

หมายเหตุ	โรงเรียนขนาดที่ 1 : โรงเรียนขนาดเล็ก	จำนวนนักเรียน 1-499 คน
	โรงเรียนขนาดที่ 2 : โรงเรียนขนาดกลาง	จำนวนนักเรียน 500-1,499 คน
	โรงเรียนขนาดที่ 3 : โรงเรียนขนาดใหญ่	จำนวนนักเรียน 1,500 –2,499 คน
	โรงเรียนขนาดที่ 4 : โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	จำนวนนักเรียน 2,500 คนขึ้นไป

3. การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้น แล้วดำเนินการสุ่มตามหลักของการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้หลักของการสุ่มที่อาศัยการกำหนดขนาดของความคลาดเคลื่อน (Limit of Error) และระดับความเชื่อมั่น (Level of Confidence 1: α) ที่ 95% ($\alpha = .05$) ในการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร โดยอาศัยการประมาณค่าของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

3.1 ขนาดความคลาดเคลื่อน ($e = z_{.05/2} s_x -$) เท่ากับ 2 คะแนน จากคะแนนเต็มของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง ซึ่งผู้วิจัยถือว่าขนาดของความคลาดเคลื่อนที่กำหนดนี้เป็นขนาดที่เพียงพอที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ในการตัดสินใจในกรณีต่างๆที่เกี่ยวข้องได้

3.2 ค่าประมาณความแปรปรวนของกลุ่มประชากรของโรงเรียนขนาดต่างๆซึ่งได้มาจากการนำแบบวัดการตระหนักรู้ตนเองไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 สังกัดสำนักงานเขตการศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 182 คน ได้แก่ โรงเรียนทุ่งสง โรงเรียนฉวางรัชดาภิเษก โรงเรียนทุ่งใหญ่เฉลิมราชอนุสรณ์ รัชมังคลาภิเษก โรงเรียนวังหินพิทยาคม โดยแบบสอบถามที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าชนิด 5 ระดับ จำนวน 50 ข้อ ซึ่งพบว่าคะแนนความแปรปรวนที่ได้มีเท่ากับ 195.999, 248.763,

253.274 และ 349.162 ตามลำดับ จากนั้นผู้วิจัยได้นำค่าความแปรปรวนนี้ไปประมาณค่าของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

3.3 จากข้อมูลจำนวนประชากร และข้อมูลที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นในการประมาณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำไปคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้จากสูตรการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) (มยุรี ศรีชัย. 2538: 105) ได้จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 514 คน หลังจากนั้นนำจำนวนกลุ่มตัวอย่างไปเทียบสัดส่วนเพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของจำนวนนักเรียนตามในแต่ละโรงเรียน ดังมีรายละเอียดตามตาราง 4

ตาราง 4 จำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในแต่ละโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

ขนาดโรงเรียน	โรงเรียน	จำนวนนักเรียน (คน)
ใหญ่พิเศษ	สตรีทุ่งสง	169
	รวม	169
ใหญ่	ฉวางรัชดาภิเษก	59
	รวม	59
กลาง	ช้างกลางประชานุกูล	52
	นาบอน	96
	พิปูนสังฆรักษ์ประชาอุทิศ	78
	รวม	226
เล็ก	ละอายพิทยานุสรณ์	23
	ประสาธน์ราษฎร์บำรุง	24
	ไม้เรียงประชาสรรค์	13
	รวม	60
รวมนักเรียนในทุกโรงเรียน		514

4. การตรวจสอบความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลจริงผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อไว้ร้อยละ 20 ซึ่งคิดเป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 616 คน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความผิดพลาดอันเนื่องมาจากความไม่ตั้งใจในการทำแบบสอบถามของนักเรียน ตลอดจนความไม่สมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ การตอบไม่ครบหรือตอบเกิน ดังนั้นหลังจากคัดเลือกฉบับที่มีความสมบูรณ์จึงได้แบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 512 ฉบับ มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งคิดเป็นร้อยละ 99.61 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่วางแผนไว้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 512 ฉบับ ได้ค่าความแปรปรวนของการตระหนักรู้ตนเอง (S^2) ของนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ และโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ มีค่าเท่ากับ 203.044, 205.384, 225.244 และ 273.576 ตามลำดับ ซึ่งพบว่าค่าความแปรปรวนที่ใช้ในการประมาณค่าดังกล่าว มีค่าแตกต่างกันไม่มากนัก กับการประมาณค่าความแปรปรวนที่ใช้ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในขั้นของการวางแผน และเมื่อพิจารณาถึงระดับความคลาดเคลื่อนที่ผู้วิจัยกำหนดไว้เป็นเกณฑ์ในการประมาณค่าที่ยอมรับได้ ด้วยระดับความเชื่อมั่นของการประมาณค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 95 ในขั้นของการวางแผนการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเท่ากับ 2 คะแนนนั้น ปรากฏว่าผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรของตัวแปรการตระหนักรู้ตนเอง พบว่า มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการประมาณค่าเฉลี่ย ($S_{\bar{x}}$) ในภาพรวมเท่ากับ .67 และผู้วิจัยกำหนดระดับความเชื่อมั่นในการประมาณค่าเฉลี่ยการตระหนักรู้ตนเองของประชากรที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีความคลาดเคลื่อน ($Z_{\alpha/2} S_{\bar{x}}$) เท่ากับ 1.31 คะแนน ซึ่งมีค่าน้อยกว่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าที่วางแผนในเบื้องต้น คือ 2

จึงสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีขนาดใหญ่ ทำให้มีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรต่ำกว่าค่าประมาณที่กำหนดไว้ จึงทำให้การประมาณค่ามีความน่าเชื่อถือได้

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ มีแบบสอบถามจำนวน 6 ฉบับ ดังนี้

- ฉบับที่ 1 แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง
- ฉบับที่ 2 แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
- ฉบับที่ 3 แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว
- ฉบับที่ 4 แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- ฉบับที่ 5 แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา
- ฉบับที่ 6 แบบสอบถามบทบาททางเพศ

ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

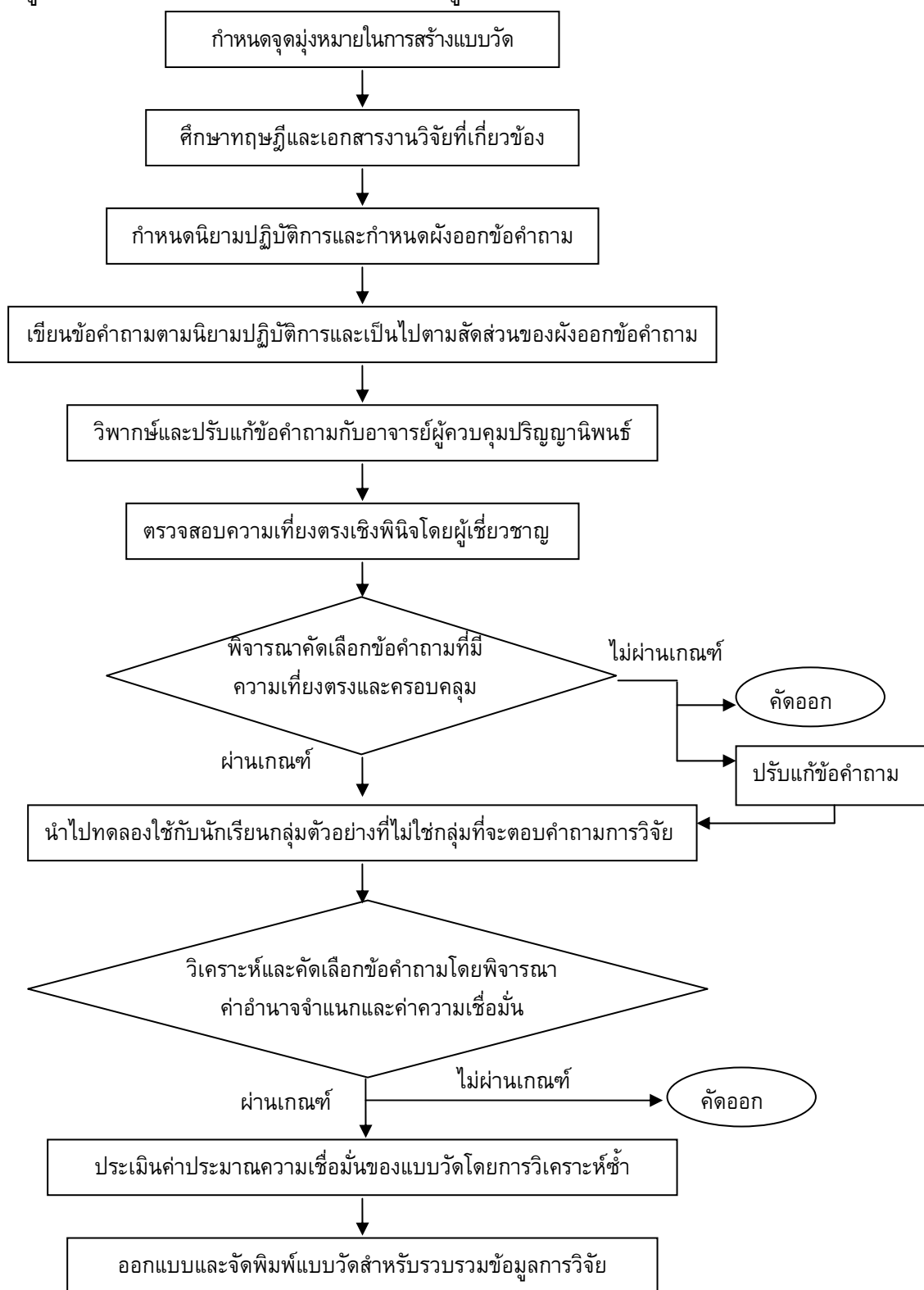
เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมี 1 ฉบับ คือ
แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

เครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

เครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มี 5 ฉบับ คือ
ฉบับที่ 1 แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
ฉบับที่ 2 แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว
ฉบับที่ 3 แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
ฉบับที่ 4 แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา
ฉบับที่ 5 แบบสอบถามบทบาททางเพศ

ขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของแบบวัดการตระหนักรู้ในตนเอง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง ตามขั้นตอน ดังนี้

ภาพประกอบ 8 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง ตามแนวคิดด้านการตระหนักรู้ของ โกลแมน (Goleman. 1998) ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายและลักษณะของการตระหนักรู้ตนเองในแต่ละองค์ประกอบ แบบวัดการตระหนักรู้ตนเองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งครอบคลุมการตระหนักรู้ตนเองทั้ง 3 องค์ประกอบที่ผู้วิจัยต้องการวัด คือ การตระหนักรู้อารมณ์ การประเมินตนเองตามความเป็นจริง มีความเชื่อมั่นในตนเอง โดยมีรายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบวัดการตระหนักรู้ในตนเอง
2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความตระหนักรู้ตนเอง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบวัด
3. เขียนนิยามเชิงปฏิบัติการจากแนวทางการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเขียนนิยามตามลักษณะที่ต้องการวัด และจัดทำผังในการออกข้อคำถาม
4. เขียนข้อคำถามของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง โดยให้ความครอบคลุมตามโครงสร้างของนิยามปฏิบัติการ ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เขียนข้อคำถามการตระหนักรู้ตนเอง จำนวน 60 ข้อ โดยแบ่งย่อยตามองค์ประกอบของการตระหนักรู้ตนเองทั้ง 3 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 20 ข้อ
5. วิพากษ์และปรับข้อคำถามกับอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท เพื่อให้ออกข้อคำถามมีความเที่ยงตรงและครอบคลุมตามโครงสร้างทฤษฎี และคัดเลือกข้อคำถาม
6. นำแบบวัดที่สร้างขึ้นและปรับปรุงแล้ว เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการวัดผล การศึกษา และด้านจิตวิทยา จำนวน 5 ท่าน พิจารณาความถูกต้องเหมาะสมและครอบคลุมของเนื้อหา ตลอดจนการใช้ภาษาในการเขียนข้อคำถาม
7. คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไปโดยข้อที่ผ่านเกณฑ์คัดเลือกไว้ สำหรับข้อที่ไม่ผ่านเกณฑ์พิจารณาร่วมกับอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท ตามคุณลักษณะย่อยที่ครอบคลุมในนิยามศัพท์เฉพาะ โดยส่วนหนึ่งตัดออก อีกส่วนหนึ่งพิจารณาความเหมาะสมและความชัดเจนของภาษาที่ใช้ ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ ในขั้นตอนนี้ได้ข้อคำถาม 50 ข้อ
8. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 182 คน ได้แก่ โรงเรียนทุ่งสง โรงเรียนฉวางรัชดาภิเษก โรงเรียนทุ่งใหญ่เฉลิมราชอนุสรณ์รัชมังคลาภิเษก โรงเรียนวังหินวิทยาคม จำนวน 200 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย เมื่อนำแบบสอบถามมาพิจารณาความถูกต้องและความสมบูรณ์ปรากฏว่าได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 182 ฉบับ นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item – Total Correlation)

โดยใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) และการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ ครอนบัค (Cronbach) ซึ่งพบว่าแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง จำนวน 50 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .0034 ถึง .6254 และมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .9097

9. คัดเลือกข้อคำถามเพื่อนำไปดำเนินการวิจัย โดยพิจารณาจากข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกสูง และรวมทุกข้อแล้วครอบคลุมตามโครงสร้างของนิยามปฏิบัติการ รวมทั้งปรับปรุงข้อคำถามที่บกพร่อง โดยอาศัยผลการวิเคราะห์ข้างต้น ซึ่งแบบสอบถามที่ได้ในขั้นตอนนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 36 ข้อ

10. ประเมินค่าอำนาจจำแนก และประมาณค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่จัดชุดใหม่ ตามข้อ 9 จากผลการรวบรวมข้อมูลตามข้อ 8 โดยการวิเคราะห์ซ้ำ เพื่อพิจารณาแนวโน้มของค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย ผลการวิเคราะห์ซ้ำพบว่า แบบวัดการตระหนักรู้ตนเองมีค่าอำนาจจำแนก .3934 ถึง .6443 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .9379

ผู้วิจัยปรึกษากับอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโทแล้วมีความเห็นว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามดังกล่าวข้างต้น สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้ จึงตัดสินใจนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบคุณภาพ พบว่ามีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .3132 ถึง .5514 และมีความเชื่อมั่น .9145

ผู้วิจัยพิจารณาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยพิจารณาจากค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น แล้วจึงตัดสินใจวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัยต่อไป

ตัวอย่างแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความในแต่ละข้อต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่าข้อความในแต่ละข้อตรงกับนักเรียนมากน้อยเพียงใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือของข้อคำถาม ขอให้นักเรียนตอบให้ตรงกับความรู้สึกของนักเรียนมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ระดับความรู้สึกรู้สึก/พฤติกรรม				
		จริงที่สุด	ส่วนใหญ่จริง	ปานกลาง	ส่วนใหญ่ไม่จริง	ไม่จริง
0	ข้าพเจ้ารู้ตัวทุกครั้งที่ยารมณ์เปลี่ยนแปลง.....					
00	ข้าพเจ้าบอกสาเหตุที่ทำให้ตนเองโกรธได้.....					

เกณฑ์การตรวจให้คะแนนแบบสอบถาม มีดังนี้

ข้อความที่สร้างมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ข้อความทางบวกและข้อความทางลบ เกณฑ์การให้คะแนน มีดังนี้

ข้อความที่มีความหมายทางบวกให้คะแนนดังนี้

จริงที่สุด	ให้คะแนน	5	คะแนน
ส่วนใหญ่จริง	ให้คะแนน	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3	คะแนน
ส่วนใหญ่ไม่จริง	ให้คะแนน	2	คะแนน
ไม่จริง	ให้คะแนน	1	คะแนน

ข้อความที่มีความหมายทางลบให้คะแนนดังนี้

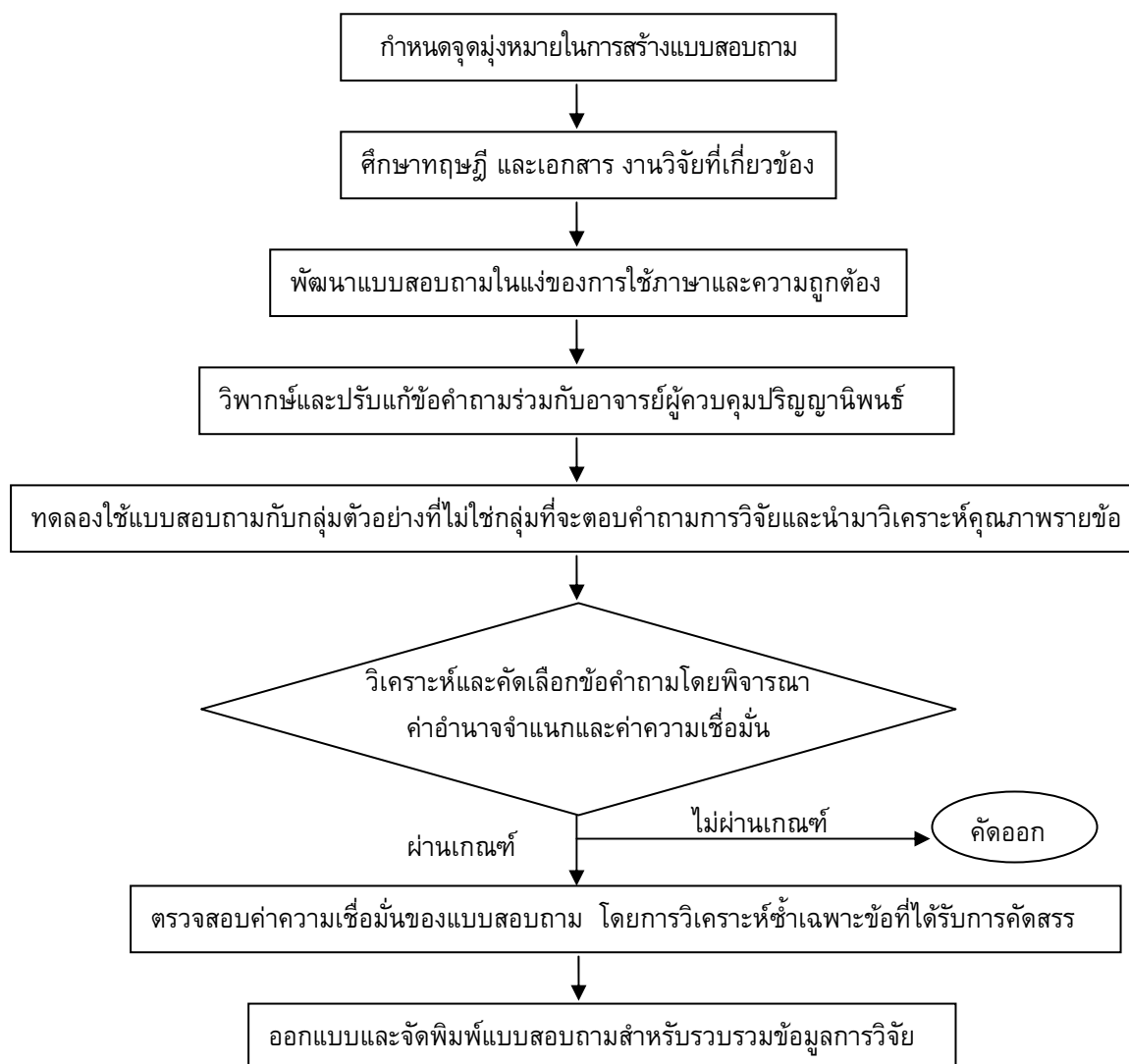
จริงที่สุด	ให้คะแนน	1	คะแนน
ส่วนใหญ่จริง	ให้คะแนน	2	คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3	คะแนน
ส่วนใหญ่ไม่จริง	ให้คะแนน	4	คะแนน
ไม่จริง	ให้คะแนน	5	คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ย

แบบวัดตระหนักรู้ตนเอง จำนวน 36 ข้อ คะแนนเต็ม 180 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
162.00 – 180.00	มีการตระหนักรู้ตนเองในระดับสูง
126.00 – 161.99	มีการตระหนักรู้ตนเองในระดับค่อนข้างสูง
90.00 – 125.99	มีการตระหนักรู้ตนเองในระดับปานกลาง
54.00 – 89.99	มีการตระหนักรู้ตนเองในระดับค่อนข้างต่ำ
36.00 – 53.99	มีการตระหนักรู้ตนเองในระดับต่ำ

การพัฒนาและหาคุณภาพเครื่องมือ มีขั้นตอนตามภาพประกอบ 9 ดังนี้

ภาพประกอบ 9 ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จากภาพประกอบ 9 ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาแบบสอบถามทั้ง 5 ฉบับ มีขั้นตอนในการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายในการสร้างแบบสอบถาม
2. ศึกษาทฤษฎี ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบสอบถาม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาแบบสอบถาม
3. นำแบบสอบถามที่ต้องการนำมาพัฒนา มาปรับแก้ในเรื่องของภาษาให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง

4. วิพากษ์และปรับแก้ข้อความกับอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาณิพนธ์ เพื่อให้ข้อคำถามมีความเที่ยงตรงและครอบคลุมตามโครงสร้างทฤษฎี และคัดเลือกข้อคำถาม

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 182 คน

6. นำแบบสอบถามที่ได้ มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item- Total Correlation) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) และวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach)

7. คัดเลือกข้อคำถามที่มีความเหมาะสมโดยตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามอีกครั้ง โดยการวิเคราะห์ซ้ำเฉพาะข้อที่ได้รับการคัดสรร เพื่อพิจารณาแนวโน้มค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

8. นำแบบสอบถามที่มีคุณภาพไปออกแบบจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อไป

ซึ่งแบบสอบถามแต่ละฉบับที่ผู้วิจัยนำมาพัฒนามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล

ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของ เกตุวดี กัมพลาศิริ (2546) โดยสร้างเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ ทำเป็นประจำ ทำบ่อยๆ ทำบ่อยปานกลาง นานๆทำครั้ง ไม่เคยทำเลย ซึ่งผู้วิจัยนำมาเฉพาะส่วนที่เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลเท่านั้น ซึ่งมีจำนวน 12 ข้อ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีค่าความเชื่อมั่นที่ได้จากการใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 โดยผู้วิจัยยังคงใช้แบบสอบถามจำนวน 12 ข้อ แต่ได้ปรับภาษาให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง

หลังจากที่ผู้วิจัยนำแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลไปทดลองใช้ พบว่าแบบสอบถามมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .3332 ถึง .7167 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8911 ซึ่งผู้วิจัยปรึกษากับผู้ควบคุมปริญญาณิพนธ์แล้วมีความเห็นว่า ค่าความเชื่อมั่นดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

เมื่อผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง และตรวจสอบคุณสมบัติของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ พบว่า มีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .2629 ถึง .6032 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8365

ผู้วิจัยพิจารณาคุณภาพของแบบสอบถามโดยพิจารณาจากค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม แล้วจึงตัดสินใจวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัยต่อไป

ฉบับที่ 2 แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว

ผู้วิจัยได้พัฒนาจากแบบสอบถามบุคลิกภาพแสดงตัวของนักเรียน ของ ธัญญา คนอยู่ (2547) ที่ใช้กับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยสร้างเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ จริงมากที่สุด ค่อนข้างจริง กลางๆ ไม่ค่อยจริง ไม่จริง ซึ่งมีจำนวนข้อคำถามทั้งหมด 22 ข้อ แบบสอบถามฉบับนี้มีค่าอำนาจจำแนกโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) มีค่าสัมประสิทธิ์ระหว่าง .09 - .60 และมีค่าความเชื่อมั่นที่ได้จากการใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8375

หลังจากที่ผู้วิจัยนำแบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัวไปทดลองใช้ พบว่าแบบวัดมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .0961 ถึง .5674 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8650 ซึ่งผู้วิจัยปรึกษากับผู้ควบคุมปริญญาโทแล้วมีความเห็นว่า ค่าความเชื่อมั่นดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้ เมื่อผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง และตรวจสอบคุณสมบัติของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์พบว่า มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .2319 ถึง .6027 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8637

ผู้วิจัยพิจารณาคุณภาพของแบบสอบถามโดยพิจารณาจากค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม แล้วจึงตัดสินใจวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัยต่อไป

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของ ชมนุช บุญสิทธิ์ (2541) ที่ใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยสร้างเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ซึ่งมีข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกโดยใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) อยู่ระหว่าง 2.25 - 6.16 มีค่าความเชื่อมั่นที่ได้จากการใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.8361

หลังจากที่ผู้วิจัยนำแบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคลไปทดลองใช้ พบว่าแบบสอบถามมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .1258 ถึง .4995 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8381 ซึ่ง ผู้วิจัยปรึกษากับผู้ควบคุมปริญญาโทแล้วมีความเห็นว่า ค่าความเชื่อมั่นดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้ เมื่อผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง และตรวจสอบคุณสมบัติของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์พบว่า มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .0904 ถึง .5548 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8772

ผู้วิจัยพิจารณาคุณภาพของแบบสอบถามโดยพิจารณาจากค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม แล้วจึงตัดสินใจวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัยต่อไป

ฉบับที่ 4 แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามเจตคติต่อพุทธศาสนาของ สุวีรรณ พองอินทร์ (2547) ซึ่งสร้างข้อคำถามโดยอิงรูปแบบโครงสร้างข้อคำถามแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนาของเทอร์สโตน และเซฟ โดยสร้างเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ซึ่งแบบสอบถามมีข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ แบบสอบถามฉบับนี้มีค่าอำนาจจำแนกโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) มีค่าสัมประสิทธิ์ระหว่าง 0.15 - 0.53 และมีค่าความเชื่อมั่นที่ได้จากการใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .81

หลังจากที่ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเจตคติต่อพุทธศาสนาไปทดลองใช้ พบว่าแบบสอบถามมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .0991 ถึง .5857 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8322 ซึ่งผู้วิจัยปรึกษากับผู้ควบคุมปริญญาโทแล้วมีความเห็นว่า สมควรตัดข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกต่ำออก ทำให้เหลือข้อคำถามทั้งฉบับจำนวน 20 ข้อ หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น พบว่ามีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .1748 ถึง .6376 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8619 ซึ่งค่าความเชื่อมั่นดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้ เมื่อผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง และตรวจสอบคุณสมบัติของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์พบว่า มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .2349 ถึง .5768 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8499

ผู้วิจัยพิจารณาคูณภาพของแบบสอบถามโดยพิจารณาจากค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม แล้วจึงตัดสินใจวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัยต่อไป

ฉบับที่ 5 แบบสอบถามบทบาททางเพศ

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดบทบาททางเพศของเบม (Robinson; Shaver; & Wrightsman. 1991: 596-597; citing Bem. 1974) ซึ่งเบม ได้สร้างแบบสอบถามการวัดบทบาททางเพศ โดยสร้างเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะข้อคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 7 ระดับ จำนวน 60 ข้อ และได้แบ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับลักษณะความเป็นชายจำนวน 20 ข้อ ข้อคำถามเกี่ยวกับลักษณะความเป็นหญิงจำนวน 20 ข้อ และข้อคำถามที่เป็นกลางจำนวน 20 ข้อ แบบสอบถามลักษณะความเป็นชายมีความเชื่อมั่น .86 แบบสอบถามลักษณะความเป็นหญิงมีความเชื่อมั่น .80 ซึ่งในการนำไปทดลองใช้นั้นได้ใช้ข้อคำถามที่เป็นกลางเพียง 10 ข้อเท่านั้น ทำให้แบบสอบถามบทบาททางเพศมีข้อคำถามทั้งฉบับ 50 ข้อ

หลังจากที่ผู้วิจัยนำแบบวัดบทบาททางเพศไปทดลองใช้ พบว่าแบบสอบถามลักษณะความเป็นหญิงมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .2128 ถึง .6989 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8848 แบบสอบถามลักษณะความเป็นชายมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .1987 ถึง .7428 และ

มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .9157 ซึ่งผู้วิจัยปรึกษากับผู้ควบคุมปริญญาโทแล้วมีความเห็นว่าค่าความเชื่อมั่นดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้ เมื่อผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงและตรวจสอบคุณสมบัติของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบสอบถามลักษณะความเป็นหญิงมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่.3506 ถึง .6511 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .9023 แบบสอบถามลักษณะความเป็นชายมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .3445 ถึง .7104 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .9120

ผู้วิจัยพิจารณาคูณภาพของแบบสอบถามโดยพิจารณาจากค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม แล้วจึงตัดสินใจวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัยต่อไป

ตัวอย่างแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านและพิจารณาข้อความแต่ละข้อว่าตรงกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในระดับความคิดเห็นของนักเรียน ตามความเป็นจริง

ข้อ	ข้อความ	จริงที่สุด	ส่วนใหญ่จริง	ปานกลาง	ส่วนใหญ่ไม่จริง	ไม่จริง
0	แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล					
	เมื่อครอบครัวเกิดปัญหา พ่อแม่จะให้ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมรับรู้และแก้ปัญหาด้วย.....					
00	ถ้าข้าพเจ้าถูกรังแก พ่อแม่จะปลอบใจถามสาเหตุและแนะนำให้แก้ปัญหาโดยสันติวิธี.....					
0	แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว					
	ข้าพเจ้าจะยินดีมากถ้าถูกเลือกเป็นหัวหน้ากลุ่ม.....					
00	ข้าพเจ้าไม่กลัวที่จะเข้าไปพูดคุยกับคนที่ไม่รู้จัก.....					

ตัวอย่างแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	จริง ที่สุด	ส่วน ใหญ่ จริง	ปาน กลาง	ส่วน ใหญ่ ไม่จริง	ไม่จริง
000	แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล					
	ข้าพเจ้าชอบเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น..					
	ข้าพเจ้าสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้					
000	แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา					
	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการศึกษาน่าจะสามารถนำพาบุคคลแต่ละคน ให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีได้....					
	ข้าพเจ้าคิดว่าคำสอนของศาสนา ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข					

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน ดังนี้

ข้อความที่มีความหมายทางบวกให้คะแนนดังนี้

จริงที่สุด	ให้คะแนน	5 คะแนน
ส่วนใหญ่จริง	ให้คะแนน	4 คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน
ส่วนใหญ่ไม่จริง	ให้คะแนน	2 คะแนน
ไม่จริง	ให้คะแนน	1 คะแนน

ข้อความที่มีความหมายทางลบให้คะแนนดังนี้

จริงที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน
ส่วนใหญ่จริง	ให้คะแนน	2 คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน
ส่วนใหญ่ไม่จริง	ให้คะแนน	4 คะแนน
ไม่จริง	ให้คะแนน	5 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ย

1. แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล จำนวน 12 ข้อ คะแนนเต็ม 60 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
54.00 – 60.00	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในระดับสูง
42.00 – 53.99	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในระดับ ค่อนข้างสูง
30.00 – 41.99	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในระดับปานกลาง
18.00 – 29.99	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในระดับ ค่อนข้างต่ำ
12.00 – 17.99	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในระดับต่ำ

2. แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว จำนวน 22 ข้อ คะแนนเต็ม 110 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
88.00 – 110.00	มีบุคลิกภาพแสดงตัวในระดับสูง
77.00 – 87.99	มีบุคลิกภาพแสดงตัวในระดับค่อนข้างสูง
55.00 – 76.99	มีบุคลิกภาพแสดงตัวในระดับปานกลาง
33.00 – 54.99	มีบุคลิกภาพแสดงตัวในระดับค่อนข้างต่ำ
22.00 – 32.99	มีบุคลิกภาพแสดงตัวในระดับต่ำ

3. แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล จำนวน 30 ข้อ คะแนนเต็ม 150 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
135.00 – 150.00	มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในระดับสูง
105.00 – 134.99	มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในระดับค่อนข้างสูง
75.00 – 104.99	มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในระดับปานกลาง
45.00 – 74.99	มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในระดับค่อนข้างต่ำ
30.00 – 44.99	มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในระดับต่ำ

4. แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา จำนวน 20 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
90.00 – 100.00	มีเจตคติต่อพุทธศาสนาในระดับสูง
70.00 – 89.99	มีเจตคติต่อพุทธศาสนาในระดับค่อนข้างสูง
50.00 – 69.99	มีเจตคติต่อพุทธศาสนาในระดับปานกลาง
30.00 – 49.99	มีเจตคติต่อพุทธศาสนาในระดับค่อนข้างต่ำ
20.00 – 29.99	มีเจตคติต่อพุทธศาสนาในระดับต่ำ

ตัวอย่างแบบสอบถามบทบาททางเพศ

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านและพิจารณาข้อความแต่ละข้อว่าตรงกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในระดับความคิดเห็นของนักเรียน ตามความเป็นจริง

ข้อ	คุณลักษณะ	มากที่สุด ←————→ น้อยที่สุด						
		7	6	5	4	3	2	1
0	เป็นผู้นำ (ลักษณะความเป็นชาย)							
00	อ่อนโยน (ลักษณะความเป็นหญิง)							
000	มองการณ์ไกล (ข้อคำถามที่เป็นกลาง)							

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ข้อหมายเลข 7	ให้คะแนน 7 คะแนน
มาก	ข้อหมายเลข 6	ให้คะแนน 6 คะแนน
ค่อนข้างมาก	ข้อหมายเลข 5	ให้คะแนน 5 คะแนน
ปานกลาง	ข้อหมายเลข 4	ให้คะแนน 4 คะแนน
ค่อนข้างน้อย	ข้อหมายเลข 3	ให้คะแนน 3 คะแนน
น้อย	ข้อหมายเลข 2	ให้คะแนน 2 คะแนน
น้อยที่สุด	ข้อหมายเลข 1	ให้คะแนน 1 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยแบบสอบถามบทบาททางเพศ

ลักษณะความเป็นชาย 20 ข้อ คะแนนเต็ม 140 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมายคะแนน
116.00 – 140.00	มีลักษณะความเป็นชายในระดับสูง
92.00 – 115.99	มีลักษณะความเป็นชายในระดับค่อนข้างสูง
68.00 – 91.99	มีลักษณะความเป็นชายในระดับปานกลาง
44.00 – 67.99	มีลักษณะความเป็นชายในระดับค่อนข้างต่ำ
20.00 – 43.99	มีลักษณะความเป็นชายในระดับต่ำ

ลักษณะความเป็นหญิง 20 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมายคะแนน
116.00 – 140.00	มีลักษณะความเป็นหญิงในระดับสูง
92.00 – 115.99	มีลักษณะความเป็นหญิงในระดับค่อนข้างสูง
68.00 – 91.99	มีลักษณะความเป็นหญิงในระดับปานกลาง
44.00 – 67.99	มีลักษณะความเป็นหญิงในระดับค่อนข้างต่ำ
20.00 – 43.99	มีลักษณะความเป็นหญิงในระดับต่ำ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำเครื่องมือการวิจัยทั้ง 6 ฉบับ ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตการศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 มีขั้นตอนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้บริหารสถานศึกษาที่จะทำการเก็บข้อมูล เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลยื่นต่อผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. จัดเตรียมแบบสอบถามให้มีจำนวนมากกว่าจำนวนนักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 20 เพื่อเป็นการป้องกันการไม่ตอบกลับหรือการตอบข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ของกลุ่มตัวอย่าง และผู้วิจัยนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง ในช่วงวันที่ 16 – 26 พฤษภาคม 2549
4. นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบ สามารถคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์ได้ 512 ฉบับ แล้วตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ วิเคราะห์หาค่าทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานและรายงานผลการวิจัยต่อไป

4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for windows version 11.0 และ LISREL for windows version 8.30 ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย ($S_{\bar{X}}$) ของตัวแปรที่จะศึกษา
2. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับตัวแปรตาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product – Moment Correlation Coefficient) และทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าที่ (t – test)
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญต่อการตระหนักรู้ตนเองโดยใช้การวิเคราะห์โมเดลลิสเรล ซึ่งเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ วิเคราะห์น้ำหนักความสำคัญทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงสาเหตุต่อการตระหนักรู้ตนเอง และประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimates หรือ ML) เพื่อวิเคราะห์โมเดลลิสเรลตามสมมติฐานที่กำหนด และมีค่าสถิติสำคัญที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่

3.1 ค่าไค-สแควร์ (Chi-Square: χ^2) เป็นค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความกลมกลืนระหว่างโมเดลอิสระที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้าค่าไค-สแควร์มีค่าสูงมากและมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ รูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานยังไม่กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องดำเนินการปรับรูปแบบความสัมพันธ์ต่อไป จนเมื่อค่าไค-สแควร์มีค่าต่ำและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงแสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว

3.2 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) ค่าดัชนี GFI ควรมีค่าสูงกว่า 0.90 แสดงว่ารูปแบบวิจัยนั้นมีความสอดคล้องหรือกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.3 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้ด้วยค่าระดับชั้นความเป็นอิสระ (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) เมื่อนำค่าดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงขนาดของชั้นความเป็นอิสระ ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จะได้ค่าดัชนี AGFI ซึ่งมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับค่าดัชนี GFI

3.4 ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (Standardized Root Mean Squared Residual: SRMR) แสดงขนาดของส่วนที่เหลือโดยเฉลี่ยจากการเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าดัชนี SRMR ที่มีค่าต่ำกว่า 0.08 แสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.5 ดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (Root Mean Squared Error of Approximation: RMSEA) เป็นค่าสถิติจากข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับค่าไค-สแควร์ว่า รูปแบบความสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นมีความเที่ยงตรงนั้นไม่สอดคล้องกับความจริง และเมื่อเพิ่มจำนวนพารามิเตอร์อิสระแล้ว ค่าสถิติมีค่าลดลงเนื่องจากค่าสถิตินี้ขึ้นอยู่กับประชากรและชั้นความเป็นอิสระ RMSEA ควรมีค่าต่ำกว่า 0.06 หรือไม่เกิน 0.08 ซึ่งแสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากข้อ 3.1 ถึง 3.5 สามารถสรุปค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้ดังตาราง 5

ตาราง 5 สถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์และเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา

สถิติที่ใช้ตรวจสอบความกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์	เกณฑ์ในการพิจารณา
ค่าไค-สแควร์ (χ^2)	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI)	มากกว่า 0.90
ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้ (AGFI)	มากกว่า 0.90
ดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR)	น้อยกว่า 0.08
ดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA)	น้อยกว่า 0.06

สถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังแสดงในตาราง 5 นั้น ใช้พิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานที่ได้ตั้งไว้ หากค่าสถิติที่คำนวณได้ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดก็จะต้องทำการปรับรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่โดยอาศัยเหตุผลเชิงทฤษฎี และค่าดัชนีดัดแปลงโมเดล (Model Modification Indices) ซึ่งเป็นค่าสถิติเฉพาะของพารามิเตอร์แต่ละตัว มีค่าเท่ากับ ค่าไค-สแควร์ ที่ลดลงเมื่อกำหนดให้พารามิเตอร์ตัวนั้นเป็นพารามิเตอร์อิสระ หรือมีการผ่อนคลายข้อกำหนดเงื่อนไขบังคับของพารามิเตอร์นั้น ข้อมูลที่ได้ก็นำไปใช้การปรับรูปแบบความสัมพันธ์จนได้รูปแบบความสัมพันธ์ที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์และได้ค่าสถิติตามเกณฑ์ที่กำหนด

นอกจากสถิติที่แสดงตามตาราง 5 แล้วการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ นั้นควรต้องพิจารณาถึงการวิเคราะห์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อน (Analysis of Residuals) ถ้ารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standard Residual) ไม่ควรเกิน 2.00 ถ้ายังมีค่าเกิน 2.00 จะต้องปรับรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่และแสดงผลในรูปของกราฟ (Q - plot) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคลาดเคลื่อนกับค่าควอไทล์ปกติ (Normal quantiles) ถ้ากราฟที่ได้มีความชันมากกว่าเส้นทแยงมุมแสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานมีความคลาดเคลื่อนกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย ($S_{\bar{x}}$) ของตัวแปรที่จะศึกษา
2. สถิติที่ใช้ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เพื่อใช้ในการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากรโดยใช้สูตรการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ในระดับความเชื่อมั่นที่ .95 (มยุรี ศรีชัย. 2538: 105)

$$n = \frac{\sum_{g=1}^K \frac{N_g^2 S_g^2}{W_g}}{\frac{N^2 e^2}{Z_{\alpha/2}^2} + \sum_{g=1}^K N_g S_g^2}$$

เมื่อ	n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	แทน	จำนวนนักเรียนทั้งหมด
	K	แทน	จำนวนขนาดของโรงเรียน
	S_g^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียน
	e	แทน	ความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า
	N_g	แทน	จำนวนของนักเรียนในแต่ละชั้น
	W_g	แทน	$\frac{N_g}{N}$

3. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

3.1 หาค่าความเที่ยงตรงเชิงพิณิจ (Face Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ดังนี้ (ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. 2538: 248-249; อ้างอิงจาก Rovinelli; & Hambleton. 1977)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

3.2 วิเคราะห์ข้อคำถามเป็นรายข้อ (Item Analysis) เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามในแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson product - Moment Correlation Coefficient) (Pedhazur. 1997: 39)

$$r_{xy} = \frac{S_{xy}}{S_x S_y}$$

เมื่อ	r_{xy}	แทน	ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ
	S_{xy}	แทน	ค่าความแปรปรวนร่วมระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมของข้ออื่นๆที่เหลือ
	S_x	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรายข้อ
	S_y	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรวมของข้ออื่นๆที่เหลือ

3.3 การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538: 200)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
	n	แทน	จำนวนข้อของแบบสอบถาม
	S_i^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนข้อที่ i
	S_t^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งฉบับ
	$\sum$	แทน	ผลรวมทั้งหมด

4. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

4.1 ค่าสหสัมพันธ์อย่างง่าย โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product – Moment Correlation Coefficient) (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2544: 314)

$$r_{xy} = \frac{N \sum XY - (\sum X)(\sum Y)}{\sqrt{\{N \sum X^2 - (\sum X)^2\} \{N \sum Y^2 - (\sum Y)^2\}}}$$

เมื่อ	r_{xy}	แทน	สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนตัวแปร X กับตัวแปร Y
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนน X
	$\sum Y$	แทน	ผลรวมของคะแนน Y
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนน X แต่ละตัวยกกำลังสอง
	$\sum Y^2$	แทน	ผลรวมของคะแนน Y แต่ละตัวยกกำลังสอง
	$\sum XY$	แทน	ผลรวมของผลคูณระหว่างคะแนน X กับ Y ทุกคู่
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

4.2 ทดสอบความมีนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยใช้ t – test (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2544: 317; อ้างอิงจาก Welkowitz. 1971: 158)

$$t = \frac{r\sqrt{N-2}}{\sqrt{1-r^2}}, \quad df = N - 2$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าแจกแจงแบบที
	r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

4.3 สถิติที่ใช้ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ โดยใช้วิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimates: ML) (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2537: 41)

$$F = \text{Log}|\Sigma| + \text{tr}(s \Sigma^{-1}) - \text{Log}|S| + k$$

เมื่อ	F	แทน	ฟังก์ชันความกลมกลืน
-------	---	-----	---------------------

s	แทน เมทริกซ์ความแปรปรวน – ความแปรปรวนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง
Σ	แทน เมทริกซ์ความแปรปรวน – ความแปรปรวนร่วมที่ได้จากค่าพารามิเตอร์
k	แทน จำนวนตัวแปรที่สังเกตได้ทั้งหมดในโมเดลอิสระ
tr	แทน ผลรวมสมาชิกในแนวทแยงของเมทริกซ์

4.4 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) แล้วพิจารณาค่าดัชนีความกลมกลืนระหว่างรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีดัชนีความกลมกลืนที่ใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

4.4.1 การตรวจสอบความเที่ยงตรงของโมเดล โดยการวิเคราะห์น้ำหนักความสำคัญแล้วพิจารณาค่าดัชนีความกลมกลืนระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2537: 48)

$$\chi^2 = (N-1) F[s, \Sigma(\theta)]$$

เมื่อ	df	แทน $[k(k+1)/2] - t$
	χ^2	แทน ค่าสถิติค่าไค-สแควร์
	N	แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	k	แทน จำนวนตัวแปรที่สังเกตได้
	d	แทน จำนวนพารามิเตอร์อิสระ
	$F[s, \Sigma(\theta)]$	แทน ค่าต่ำสุดของฟังก์ชันความกลมกลืนพอดีของโมเดลจากพารามิเตอร์ θ

4.4.2 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) เป็นดัชนีเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของรูปแบบความสัมพันธ์ที่ยังไม่ได้ปรับ โดยรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรับแก้แล้วควรจะมีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป โดยมีสูตรในการคำนวณดังนี้ (Joreskog; & sorbom. 1993: 123)

$$GFI = 1 - \{F[s, \Sigma(\theta)] / F[s, \Sigma(0)]\}$$

เมื่อ	GFI	แทน ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดี(Goodness-of-Fit Index)
	$[s, \Sigma(\theta)]$	แทน ค่าต่ำสุดของฟังก์ชันความเหมาะสมพอดีของโมเดลจากพารามิเตอร์
	$F[s, \Sigma(0)]$	แทน ค่า F ของโมเดลที่ไม่มีพารามิเตอร์ในโมเดล

4.4.3 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) เมื่อนำดัชนีที่ปรับแก้ GFI มาปรับแก้แล้ว ควรจะมีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป เช่นเดียวกันกับค่าดัชนี GFI โดยคำนึงถึงชั้นความเป็นอิสระ ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง จะได้ค่าดัชนี AGFI ดังสูตรต่อไปนี้ (Joreskog; & sorbom. 1993: 123)

$$AGFI = 1 - \left[\left(\frac{1}{2d} \right) (k)(k+1) \right] (1 - GFI)$$

เมื่อ AGFI แทน ค่าดัชนีระดับความเหมาะสมพอดีที่ปรับแก้แล้ว
 K แทน จำนวนตัวแปรที่สังเกตได้
 d แทน ค่าองศาความเป็นอิสระ
 GFI แทน ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดี (Goodness-of-Fit Index)

4.4.4 ดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (Root Mean Squared Error of Approximation: RMSEA) ดังสูตรต่อไปนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2537: 48)

$$RMSEA = \sqrt{FO/d}$$

เมื่อ RMSEA แทน ดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์
 FO แทน $\text{Max} . \{F - (d/n), 0\}$
 F แทน ค่าต่ำสุดของฟังก์ชันความกลมกลืนของโมเดลจากพารามิเตอร์
 n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 d แทน ค่าองศาอิสระ

ในการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้าพบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ยังไม่มี ความสอดคล้อง ให้ดำเนินการปรับรูปแบบความสัมพันธ์จนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงแปลผลค่าน้ำหนักความสำคัญทางตรง น้ำหนักความสำคัญทางอ้อม น้ำหนักความสำคัญโดยรวมและค่าดัชนีความกลมกลืนที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการนำเสนอและการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

X_1	แทน	การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล (Re.Ch)
X_2	แทน	บุคลิกภาพแสดงตัว (Ex.Per)
X_3	แทน	สัมพันธภาพระหว่างบุคคล (In.Rela)
X_4	แทน	ลักษณะความเป็นหญิง (Fem.)
X_5	แทน	ลักษณะความเป็นชาย (Mas.)
X_6	แทน	เจตคติต่อพุทธศาสนา (Att.Bud)
Y	แทน	การตระหนักรู้ตนเอง (Self.AW)
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
$S_{\bar{X}}$	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์
χ^2	แทน	ค่าไค-สแควร์ (Chi-Square)
GFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index)
AGFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้ (Adjusted Goodness of Fit Index)
SRMR	แทน	ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (Standard Root Mean Square Residual)
RMSEA	แทน	ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (Root Mean Squared Error of Approximation)
DE	แทน	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)
IE	แทน	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)
TE	แทน	อิทธิพลโดยรวม (Total Effect)
k	แทน	จำนวนข้อคำถาม
l	แทน	คะแนนเต็มทั้งฉบับของตัวแปรแต่ละตัว
df	แทน	ชั้นความเป็นอิสระ
P	แทน	ค่าความน่าจะเป็นในการปฏิเสธสมมติฐาน

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรที่ใช้ใน

การศึกษา

ตอนที่ 3 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืน และผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ โครงสร้างเชิงเส้นของตัวแปรสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

3.1 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะ สันนิษฐานการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.2 การวิเคราะห์ค่าน้ำหนักความสำคัญทางตรงของตัวแปรเชิงสาเหตุต่อ การตระหนักรู้ตนเอง เพื่อพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์

ตอนที่ 4 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญต่อการตระหนักรู้ตนเอง ของรูปแบบที่สอดคล้องกับ ข้อมูลเชิงประจักษ์

4.1 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานให้มีความสอดคล้องกับ ข้อมูลเชิงประจักษ์

4.2 การวิเคราะห์น้ำหนักความสำคัญของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของ การตระหนักรู้ตนเองที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล บุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย เจตคติต่อพุทธศาสนา และการตระหนักรู้ตนเอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์ปรากฏผลดังตาราง 6

ตาราง 6 ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา และการประมาณค่าเฉลี่ยประชากร
ด้วยระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95

ตัวแปร	k	l	$\bar{X}$	S	$S_{\bar{X}}$	ผลการประมาณค่าเฉลี่ย	การแปล ความหมาย
Re.Ch	12	60	44.50	7.62	.34	43.83 – 45.17	ค่อนข้างสูง
Ex.Per	22	110	70.48	11.23	.50	69.50 – 71.46	ปานกลาง
In.Rela	30	150	110.64	14.07	.62	109.42 – 111.86	ค่อนข้างสูง
Fem.	20	140	97.72	16.28	.72	96.31 – 99.13	ค่อนข้างสูง
Mas.	20	140	96.79	16.71	.74	95.34 – 98.24	ค่อนข้างสูง
Att.Bud	20	100	77.77	9.50	.42	76.95 – 78.59	ค่อนข้างสูง
Self.AW	36	180	134.47	15.22	.67	133.16 – 135.78	ค่อนข้างสูง

ผลการวิเคราะห์ตาราง 6 เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน พบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 มีค่าเฉลี่ยของการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล 44.50 คะแนน อยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 43.83 - 45.17 คะแนน แสดงว่านักเรียนมีการรับรู้ของตนเองได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในระดับค่อนข้างสูง บุคลิกภาพแสดงตัวมีค่าเฉลี่ย 70.48 คะแนน อยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 69.50 - 71.46 คะแนน แสดงว่านักเรียนมีบุคลิกภาพแสดงตัวในระดับปานกลาง สัมพันธภาพระหว่างบุคคลมีค่าเฉลี่ย 110.64 คะแนน อยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 109.42 - 111.86 คะแนน แสดงว่านักเรียนมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในระดับค่อนข้างสูง ลักษณะความเป็นหญิงมีค่าเฉลี่ย 97.72 คะแนน อยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 96.31 - 99.13 คะแนน แสดงว่านักเรียนมีลักษณะความเป็นหญิงในระดับค่อนข้างสูง ลักษณะความเป็นชายมีคะแนนเฉลี่ย 96.79 คะแนน อยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยประชากร 95.34 - 98.24 คะแนน แสดงว่านักเรียนมีลักษณะความเป็นชายในระดับค่อนข้างสูง และเจตคติต่อพุทธศาสนามีค่าเฉลี่ย 77.77 คะแนน อยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยประชากร 76.95 - 78.59 คะแนน แสดงว่านักเรียนมีเจตคติต่อพุทธศาสนาในระดับค่อนข้างสูง และการตระหนักรู้ตนเองมีค่าเฉลี่ย 134.47 คะแนน อยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยประชากร 133.16 - 135.78 คะแนน แสดงว่านักเรียนมีการตระหนักรู้ตนเองในระดับค่อนข้างสูง

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ซึ่งได้แสดงผลการวิเคราะห์ดังตาราง 7

ตาราง 7 ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

ตัวแปร	Re.Ch	Ex.Per	In.Rela	Fem.	Mas.	Att.Bud	Self.AW
Re.Ch	1.000						
Ex.Per	.333**	1.000					
In.Rela	.250**	.072	1.000				
Fem.	.390**	.398**	.270**	1.000			
Mas.	.389**	.487**	.243**	.760**	1.000		
Att.Bud	.322**	.121**	.535**	.290**	.243**	1.000	
Self.AW	.426**	.449**	.384**	.416**	.443**	.385**	1.000

**p < .01

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 7 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล บุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย และเจตคติต่อพุทธศาสนา พบว่ามีค่าอยู่ระหว่าง .072 - .760 และมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า ยกเว้นบุคลิกภาพแสดงตัวที่มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับการตระหนักรู้ตนเอง อยู่ระหว่าง .384 - .449 ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตระหนักรู้ตนเองสูงที่สุดได้แก่ บุคลิกภาพแสดงตัว ลักษณะความเป็นชาย การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ลักษณะความเป็นหญิง เจตคติต่อพุทธศาสนา และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืน และผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของตัวแปรสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

3.1 การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) ค่ามาตรฐานดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองส่วนที่เหลือ (SRMR) ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) การวิเคราะห์ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 ค่าสถิติต่างๆ ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลตามสมมติฐานการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ค่าสถิติที่ตรวจสอบ	ค่าสถิติในโมเดล
ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square: χ^2 ที่ df=7)	494.32 (p= 0.00)
ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI)	0.80
ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI)	0.21
ค่ามาตรฐานดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองส่วนที่เหลือ (SRMR)	0.16
ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA)	0.34

ผลการวิเคราะห์จากตาราง 8 พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานไม่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งพิจารณาได้จากค่า ไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 494.32 ที่ชั้นความอิสระ 7 มีความน่าจะเป็นเท่ากับ 0.00 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.80 ซึ่งต่ำกว่า 0.90 ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้ (AGFI) เท่ากับ 0.21 ซึ่งต่ำกว่า 0.90 ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR) เท่ากับ 0.16 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือจะต้องมีค่าน้อยกว่า 0.08 ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ 0.34 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือจะต้องมีค่าน้อยกว่า 0.06

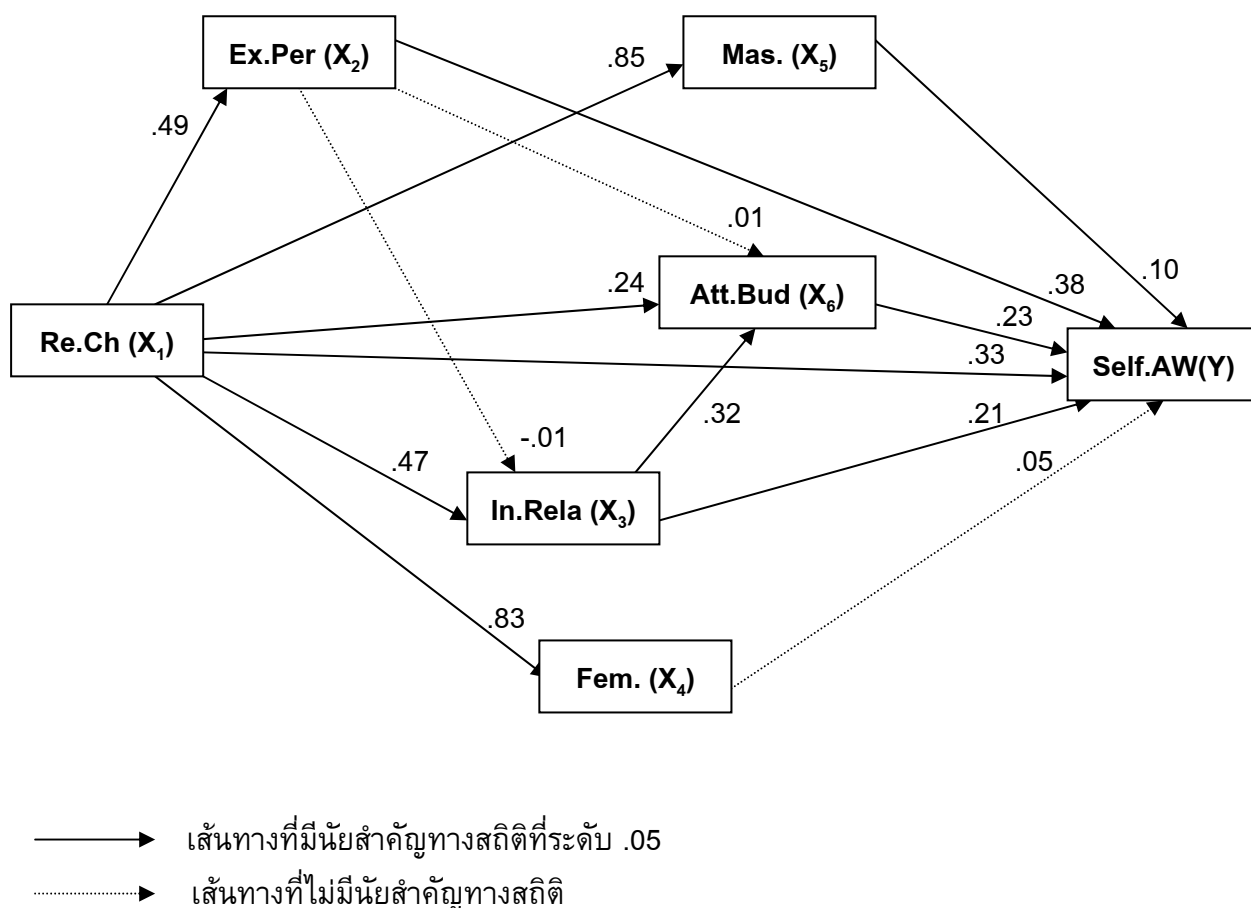
นอกจากนี้ยังพบว่า การวิเคราะห์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อนในรูปของคะแนนมาตรฐาน (Standard Residual) ต่ำสุดเท่ากับ 3.049 มีค่าสูงสุดเท่ากับ 16.194 ซึ่งค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานนั้นไม่ควรเกิน 2 ดังนั้นค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของรูปแบบความสัมพันธ์สูงเกินไป ทำให้

ได้เส้นควิล็อต (Q-plot) ที่มีความชันน้อยกว่าเส้นทแยงมุม แสดงว่าโมเดลยังไม่มีคุณสมบัติสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจำเป็นต้องปรับโมเดลให้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจาก ผลการวิเคราะห์น้ำหนักความสำคัญของตัวแปรที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง และค่าดัชนีปรับโมเดล (Modification Indices)

3.2 การวิเคราะห์ค่าน้ำหนักความสำคัญทางตรงของตัวแปรเชิงสาเหตุต่อ

การตระหนักรู้ตนเอง เพื่อพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์

เมื่อพิจารณาค่าต่างๆที่เป็นสถิติในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้วพบว่ามีความไม่สอดคล้องกลมกลืน ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาค่าน้ำหนักความสำคัญที่ได้จากการประมาณค่าพารามิเตอร์ของโมเดลด้วยวิธีไลค์ลิฮูดสูงสุด (Maximum Likelihood : ML) เพื่อพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์ดังแสดงในภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 แผนภาพแสดงเส้นทางของตัวแปรที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

จากภาพประกอบ 10 พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ บุคลิกภาพแสดงตัว การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เจตคติต่อพุทธศาสนา สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นชาย ตามลำดับ เมื่อพิจารณาน้ำหนักความสำคัญระหว่างตัวแปรเชิงสาเหตุภายในพบว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อเจตคติต่อพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรเชิงสาเหตุภายนอกกับตัวแปรภายใน พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อบุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย และเจตคติต่อพุทธศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเส้นทางแสดงค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติพบว่า มีจำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางที่แสดงค่าน้ำหนักความสำคัญของบุคลิกภาพแสดงตัวต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล 2) เส้นทางที่แสดงค่าน้ำหนักความสำคัญของบุคลิกภาพแสดงตัวต่อเจตคติต่อศาสนาพุทธ 3) เส้นทางที่แสดงค่าน้ำหนักความสำคัญของลักษณะความเป็นหญิงต่อการตระหนักรู้ตนเอง ซึ่งจะนำไปพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์ประกอบกับการพิจารณาค่าดัชนีปรับโมเดล เพื่อให้โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตอนที่ 4 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญต่อการตระหนักรู้ตนเอง ของรูปแบบที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4.1 การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานให้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากตอนที่ 3 พบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานยังไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงดำเนินการปรับรูปแบบความสัมพันธ์โดยการลดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 3 เส้นทาง และเพิ่มเส้นทางจำนวน 5 เส้นทาง หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ใหม่อีกครั้งเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรับใหม่ได้ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 9

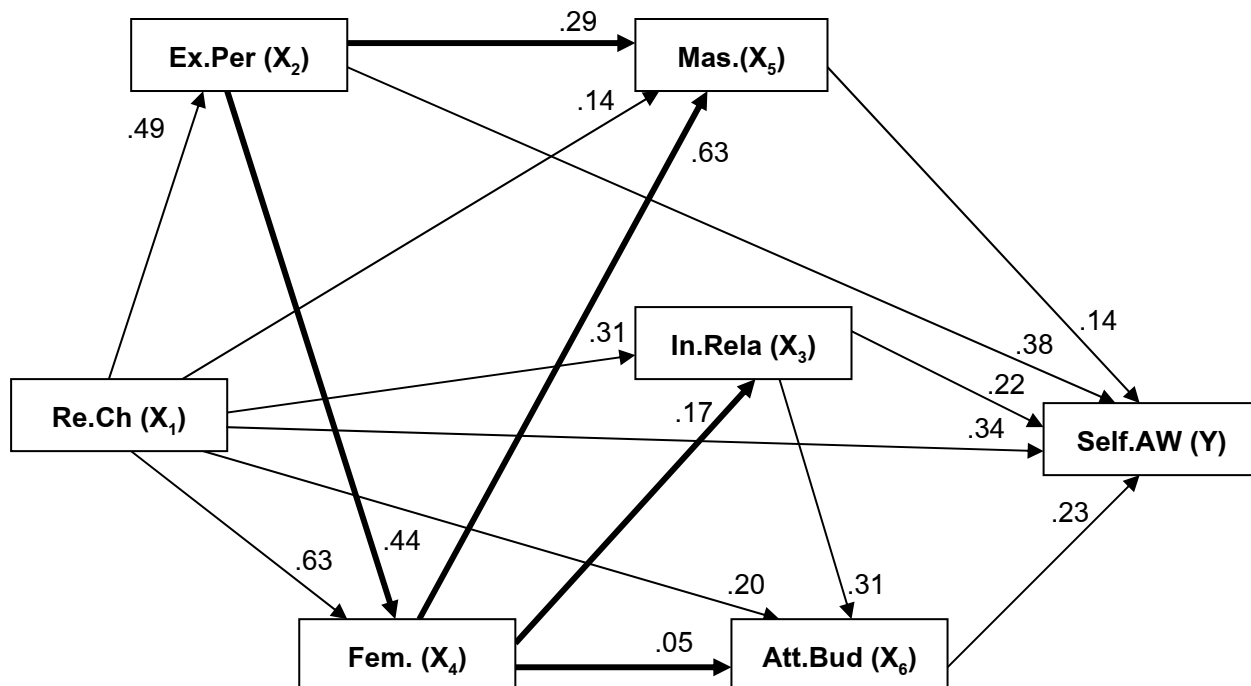
ตาราง 9 การปรับรูปแบบเส้นทางของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญต่อการ
ตระหนักรู้ตนเอง

การ เปลี่ยนแปลง	เส้นทางที่เปลี่ยนแปลง	ค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องกลมกลืน				
		χ^2	GFI	AGFI	SRMR	RMSEA
ลดเส้นทาง	Ex. Per → In.Rela Ex. Per → Att.Bud Fem. → Self-AW	6.19 (P= 0.28) df=5	.99	.98	.01	.02
เพิ่มเส้นทาง	Ex. Per → Fem.					
	Ex. Per → Mas.					
	Fem. → In.Rela					
	Fem. → Mas.					
	Fem. → Att.Bud					

จากตาราง 9 พบว่าการลดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 3 เส้นทาง และเพิ่มเส้นทางจำนวน 5 เส้นทาง โดยผู้วิจัยคำนึงถึงหลักเหตุผลและความเป็นจริงตามทฤษฎี แล้วทำการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรับใหม่อีกครั้งพบว่า รูปแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้องกลมกลืนผ่านเกณฑ์ทุกค่า

จากการพิจารณาเพิ่มเส้นทางอิทธิพลทั้ง 5 เส้น ได้แก่ บุคลิกภาพแสดงตัวมีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นหญิง บุคลิกภาพแสดงตัวมีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิงมีอิทธิพลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิงมีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิงมีอิทธิพลต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา เนื่องจากผู้วิจัยพิจารณาข้อเสนอแนะจากโปรแกรม ประกอบกับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละคู่ว่าความสมเหตุสมผลและมีความสอดคล้องกับเหตุผลตามทฤษฎี จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงพิจารณาเพิ่มเส้นทางทั้ง 5 เส้นทาง โดยการเพิ่มเส้นทางเข้ามาในรูปแบบความสัมพันธ์ถือว่าเป็นข้อค้นพบ ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

จากการพิจารณาปรับรูปแบบเส้นทางของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญต่อการตระหนักรู้ตนเอง สามารถสร้างเป็นแผนภาพแสดงโครงสร้างเชิงเส้น โดยพิจารณาปรับแผนภาพให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักความสำคัญของรูปแบบความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้ดังภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง
ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากภาพประกอบ 11 พบว่า ปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง
สูงที่สุด คือ บุคลิกภาพแสดงตัว รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เจตคติต่อพุทธศาสนา
สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล และลักษณะความเป็นชาย ด้วยน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .38, .34,
.23, .22 และ .14 ตามลำดับ

4.2 การวิเคราะห์น้ำหนักความสำคัญของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการ
ตระหนักรู้ตนเองที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การวิเคราะห์ในส่วนนี้แสดงถึงอิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และ
อิทธิพลโดยรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ของรูปแบบที่สอดคล้องกับ
ข้อมูลเชิงประจักษ์ซึ่งแสดงผลการวิเคราะห์ดังตาราง 10

ตาราง 10 ค่าสถิติของผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลโดยรวม (TE) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองของรูปแบบที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตัวแปร	X ₂			X ₃			X ₄			X ₅			X ₆			Y		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
X ₁	.49*** (.06)		.49*** (.06)	.31*** (.08)	.14*** (.03)	.46*** (.07)	.63*** (.09)	.22*** (.04)	.85*** (.08)	.14* (.06)	.69*** (.07)	.83*** (.09)	.20*** (.05)	.19*** (.03)	.40*** (.05)	.34*** (.07)	.50*** (.05)	.85*** (.08)
X ₂					.07*** (.02)	.07*** (.02)	.44*** (.06)		.44*** (.06)	.29*** (.04)	.28*** (.04)	.58*** (.05)		.04*** (.01)	.04*** (.01)	.38*** (.05)	.11*** (.02)	.49*** (.05)
X ₃													.31*** (.02)		.31*** (.02)	.22*** (.04)	.07*** (.02)	.29*** (.03)
X ₄				.17*** (.03)		.17*** (.03)				.63*** (.03)		.63*** (.03)	.05* (.02)	.05*** (.01)	.11*** (.02)		.15*** (.02)	.15*** (.02)
X ₅																.14*** (.03)		.14*** (.03)
X ₆																.23*** (.06)		.23*** (.06)

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

สมการโครงสร้างตัวแปร	Ex.Per	In.Rela	Fem.	Mas.	Att.Bud	Self-AW
R - S Q U A R E (R ²)	0.11	0.09	0.23	0.62	0.33	0.41

จากตาราง 10 พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุทุกตัวมีน้ำหนักความสำคัญทางตรง น้ำหนักความสำคัญทางอ้อม และน้ำหนักความสำคัญรวมในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, .01 และ .001 โดยปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญรวมต่อการตระหนักรู้ตนเองสูงที่สุด คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล รองลงมาคือบุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล เจตคติต่อพุทธศาสนา ลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะความเป็นชาย ด้วยน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .85, .49, .29, .23, .15 และ .14 ตามลำดับ และปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง คือ บุคลิกภาพแสดงตัว การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เจตคติต่อพุทธศาสนา สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และลักษณะความเป็นชาย ด้วยน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .38, .34, .23, .22 และ .14 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมต่อการตระหนักรู้ตนเอง คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมโดยผ่านบุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย เจตคติต่อพุทธศาสนา ด้วยน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .50 ลักษณะความเป็นหญิงมีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นชาย เจตคติต่อพุทธศาสนาด้วยน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .15 บุคลิกภาพแสดงตัวมีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมโดยผ่านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย เจตคติต่อพุทธศาสนา ด้วยน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .11 สัมพันธภาพระหว่างบุคคลมีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมโดยผ่านเจตคติต่อพุทธศาสนา ด้วยน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .07

เมื่อพิจารณาน้ำหนักความสำคัญทางตรงของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญต่อปัจจัยภายในแต่ละตัว พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อบุคลิกภาพแสดงตัว คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ด้วยขนาดน้ำหนักความสำคัญ .49 ปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล คือการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และลักษณะความเป็นหญิง ด้วยขนาดน้ำหนักความสำคัญ .31 และ .17 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อลักษณะความเป็นหญิง คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และบุคลิกภาพแสดงตัว ด้วยขนาดน้ำหนักความสำคัญ .63 และ .44 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อลักษณะความเป็นชาย คือ ลักษณะความเป็นหญิง บุคลิกภาพแสดงตัว และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ด้วยขนาดน้ำหนักความสำคัญ .63, .29 และ .14 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา คือ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และลักษณะความเป็นหญิงด้วยขนาดน้ำหนักความสำคัญ .31, .20 และ .05 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของการตระหนักรู้ตนเอง พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.41 แสดงว่าตัวแปรเชิงสาเหตุในรูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบายความแปรปรวนของการตระหนักรู้ตนเองได้ร้อยละ 41 ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุที่จัดเป็นตัวแปรภายในรูปแบบความสัมพันธ์นั้นได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล บุคลิกภาพแสดงตัว ลักษณะความเป็นหญิง เจตคติต่อพุทธศาสนา และลักษณะความเป็นชาย ปัจจัยเชิงสาเหตุในรูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบายความแปรปรวนได้เท่ากับ ร้อยละ 9, 11, 23, 33 และ 62 ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship Model) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล บุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย และเจตคติต่อพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับการตระหนักรู้ตนเอง เพื่อศึกษาคำแนะนำของปัจจัยเชิงสาเหตุทั้งทางตรง ทางอ้อม และโดยรวมที่มีต่อการตระหนักรู้ตนเอง และตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งศึกษาจากประชากรที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตการศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 20 โรงเรียน มีประชากรทั้งสิ้น 3,775 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 512 คน จาก 8 โรงเรียน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-Stage Random Sampling) โดยใช้แบบวัด 6 ฉบับ ได้แก่ แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง จำนวน 36 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .914 แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล จำนวน 12 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .836 แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว จำนวน 22 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .863 แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล จำนวน 30 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .877 แบบสอบถามบทบาททางเพศจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะความเป็นหญิง จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .902 ลักษณะความเป็นชาย จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .912 แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .849

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบวัดทั้ง 6 ฉบับ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 616 คน หลังจากนั้นผู้วิจัยคัดเลือกแบบวัดฉบับที่สมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 512 คน โดยวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และวิเคราะห์หาคำแนะนำความสำคัญทางตรง ทางอ้อม และน้ำหนักความสำคัญรวมของตัวแปรเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

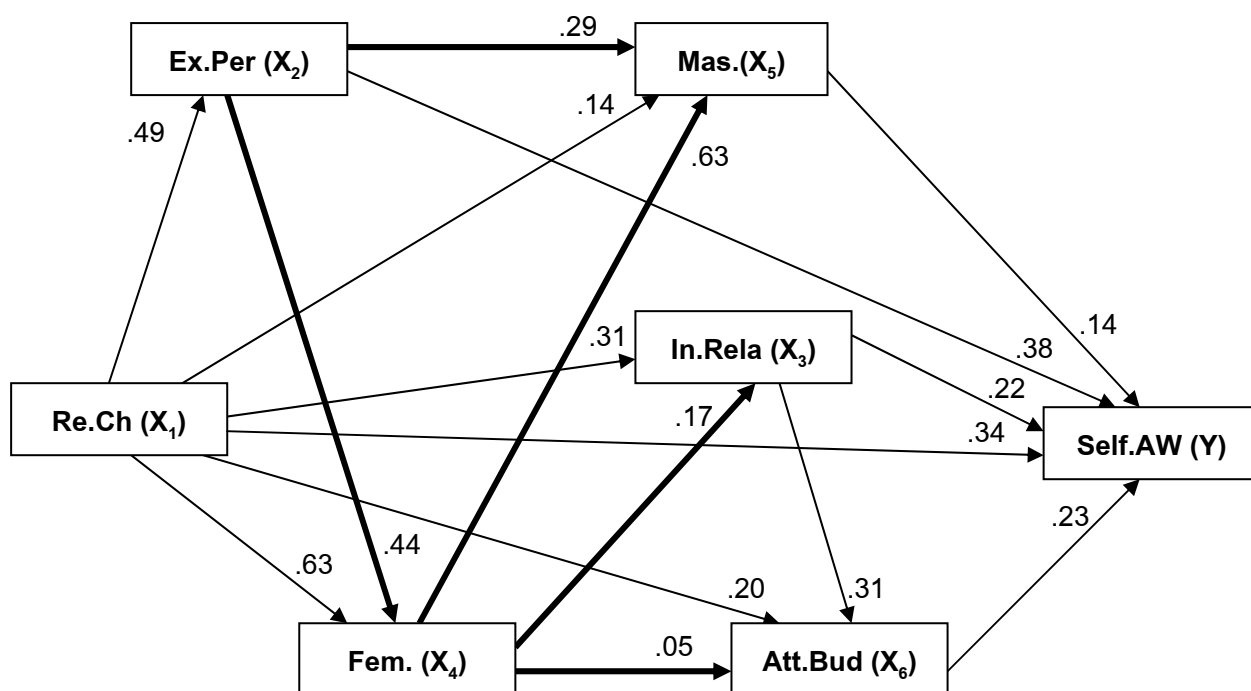
สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 512 คน ของนักเรียนจากโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 เพื่อตอบคำถามการวิจัย ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยเชิงสาเหตุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตระหนักรู้ตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตระหนักรู้ตนเองสูงที่สุด ได้แก่ บุคลิกภาพแสดงตัว รองลงมาคือ ลักษณะความเป็นชาย การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ลักษณะความเป็นหญิง เจตคติต่อพุทธศาสนา และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .449, .443, .426, .416, .385 และ .384 ตามลำดับ

2. จากการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า ในการวิเคราะห์ครั้งแรกรูปแบบความสัมพันธ์ยังไม่มี ความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการปรับรูปแบบโดยการลดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และพิจารณาเพิ่มเส้นทางโดยพิจารณาจากเหตุผลเชิงทฤษฎี ประกอบกับค่าดัชนีปรับโมเดล แล้วทำการวิเคราะห์ซ้ำ จึงได้รูปแบบความสัมพันธ์ที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนทุกค่าอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด และมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของการตระหนักรู้ตนเองมีค่าเท่ากับ 0.41 แสดงว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุในรูปแบบความสัมพันธ์สามารถอธิบายความแปรปรวนของการตระหนักรู้ตนเองได้ประมาณร้อยละ 41

3. รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่ามีรูปแบบดังภาพประกอบ 11 (แสดงในบทที่ 4) ดังนี้

จากรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเองสามารถสรุปได้ว่าปัจจัยเชิงสาเหตุทั้ง 6 ตัว มีน้ำหนักความสำคัญต่อการตระหนักรู้ตนเองทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า โดยปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง มีจำนวน 5 ปัจจัย มีค่าน้ำหนักความสำคัญสูงที่สุด คือ บุคลิกภาพแสดงตัว ปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักความสำคัญรองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เจตคติต่อพุทธศาสนา สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และลักษณะความเป็นชาย มีค่าน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .38, .34, .23, .22 และ .14 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุภายในที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อปัจจัยภายใน คือ ลักษณะความเป็นหญิงมีค่าน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อลักษณะความเป็นชาย สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และเจตคติต่อพุทธศาสนา มีค่าน้ำหนักความสำคัญ .63, .17 และ .05 ตามลำดับ บุคลิกภาพแสดงตัวมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย ด้วยค่าน้ำหนักความสำคัญ .44 และ .29 ตามลำดับ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อเจตคติต่อพุทธศาสนาด้วยน้ำหนักความสำคัญ .31 นอกจากนี้ปัจจัยเชิงสาเหตุภายนอกที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อปัจจัยภายในสูงที่สุด คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อลักษณะความเป็นหญิง รองลงมาคือ บุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล เจตคติต่อพุทธศาสนา และลักษณะความเป็นชาย ด้วยค่าน้ำหนักความสำคัญ .63, .49, .31, .20 และ .14 ตามลำดับ และปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมต่อการตระหนักรู้ตนเอง คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ลักษณะความเป็นหญิง บุคลิกภาพแสดงตัว และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีน้ำหนักความสำคัญ .50, .15, .11 และ .07 ตามลำดับ

การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการตระหนักรู้ตนเอง ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานนั้น สร้างจากทฤษฎีที่สรุปเป็นสากล(ทั่วไป) และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นมีบริบทของการวิจัยที่หลากหลาย แต่การวิจัยครั้งนี้เป็นการกำหนดขอบเขตของการศึกษาในกลุ่มประชากร ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามบริบทที่เกี่ยวข้อง อาทิ สภาพสังคม วัฒนธรรม อาจมีความแตกต่างจากที่อื่นๆ จึงเป็นไปได้ที่ข้อมูลเชิงประจักษ์จะมีความเบี่ยงเบนไปจากโครงสร้างทฤษฎีทั่วไปได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาค่าความแตกต่าง พบว่ามีค่าความแตกต่างเพียงเล็กน้อย ดังนั้นเพื่อให้ได้โครงสร้างทฤษฎีที่สามารถอธิบายลักษณะของประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาปรับรูปแบบความสัมพันธ์ให้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการลดเส้นทางที่ค่าน้ำหนักไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำนวน 3 เส้นทาง และเพิ่มเส้นทางที่มีเหตุผลตามทฤษฎีจำนวน 5 เส้นทาง หลังจากปรับรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ แล้วจึงวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนอีกครั้ง พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาทุกค่า นอกจากนี้ปัจจัยเชิงสาเหตุสามารถอธิบายความแปรปรวนของการตระหนักรู้ตนเองได้ร้อยละ 41 และจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าปัจจัยที่นำมาศึกษาในรูปแบบความสัมพันธ์มีน้ำหนักความสำคัญทางตรง น้ำหนักความสำคัญทางอ้อม และค่าน้ำหนักความสำคัญรวมต่อการตระหนักรู้ตนเอง ซึ่งสามารถอภิปรายถึงรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. ผลจากการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งพบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยได้พิจารณาปรับแก้รูปแบบความสัมพันธ์โดยลดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 3 เส้นทาง และจากการวิเคราะห์ข้อมูลค่าดัชนีปรับโมเดลผู้วิจัยจึงตัดสินใจพิจารณาเพิ่มเส้นทางจำนวน 5 เส้นทาง ซึ่งสามารถอภิปรายแต่ละประเด็นของการปรับรูปแบบความสัมพันธ์ได้ดังนี้

1.1 ปัจจัยเชิงสาเหตุด้านบุคลิกภาพแสดงตัว ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า บุคลิกภาพแสดงตัวมีอิทธิพลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล และเจตคติต่อพุทธศาสนา แต่ผลจากการวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่าง พบว่าค่าน้ำหนักความสำคัญของบุคลิกภาพแสดงตัวต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล และเจตคติต่อพุทธศาสนาไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งประเด็นย่อยในการอภิปราย ดังนี้

1.1.1 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล สาเหตุที่ไม่พบน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล อาจเนื่องมาจากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนจากวัยเด็กเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ และกำลังค้นหาตนเองว่าตัวตนจริงๆมีบุคลิกภาพเป็นอย่างไร ทำให้เกิดการสับสนทางอารมณ์ ความรู้สึกทั้งต่อตนเองและผู้อื่น จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ไม่พบอิทธิพลของบุคลิกภาพแสดงตัวต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

1.1.2 เจตคติต่อพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าผู้วิจัยได้ศึกษามาแล้วว่าบุคลิกภาพแสดงตัวมีอิทธิพลต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา แต่ในการวิจัยครั้งนี้ไม่พบน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา อาจเนื่องมาจากข้อจำกัด หรือปัจจัยแทรกซ้อนอื่น เช่น นักเรียนในวัยนี้ยังไม่มีวุฒิภาวะที่เกื้อหนุนให้เกิดความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา นอกจากนี้อาจเกิดจากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างขาดการส่งเสริมจากพ่อแม่ผู้ปกครอง และครู ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาจากที่กล่าวมาข้างต้นอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้ ไม่พบว่าบุคลิกภาพแสดงตัวมีอิทธิพลต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา

1.2 ปัจจัยด้านลักษณะความเป็นหญิง ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าลักษณะความเป็นหญิงมีอิทธิพลต่อการตระหนักรู้ตนเอง แต่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ค่าน้ำหนักความสำคัญของลักษณะความเป็นหญิงต่อการตระหนักรู้ตนเองไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อาจมีสาเหตุมาจากข้อจำกัด และปัจจัยแทรกซ้อนอื่นๆ เช่น วิถีชีวิตของคนในชุมชน และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการด้านอารมณ์ นอกจากนี้อาจเนื่องมาจากการที่นักเรียนขาดการส่งเสริมในด้านความฉลาดทางอารมณ์จากครอบครัวและโรงเรียน หรืออาจเป็นเพราะว่าผู้ที่มีการตระหนักรู้ตนเองสูงนั้นเป็นผลมาจากการมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ จึงเป็นสาเหตุทำให้ในการวิจัยครั้งนี้ไม่พบว่า ลักษณะความเป็นหญิงมีอิทธิพลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

1.3 ปัจจัยด้านบุคลิกภาพแสดงตัว มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อลักษณะความเป็นชาย ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาเพิ่มเส้นทางดังกล่าวเข้ามาในรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ซึ่งจากการพิจารณาเหตุผลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวเป็นบุคคลที่สร้างความเชื่อมั่นอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ได้อย่างเหมาะสม กล้าหาญชอบการผจญภัย (ปิยพร ดวงทอง. 2539: 11-12; อ้างอิงจาก Allport. 1961: 7-8) ดังนั้นบุคลิกภาพแสดงตัวจึงส่งผลให้บุคคลมีลักษณะความเป็นชายสูง

1.4 ปัจจัยด้านบุคลิกภาพแสดงตัว มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อลักษณะความเป็นหญิง ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาเพิ่มเส้นทางดังกล่าวเข้ามาในรูปแบบความสัมพันธ์ ซึ่งจากการพิจารณาเหตุผลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวเป็นคนที่มีมองโลกในแง่ดี ชอบการแสดงออก เปิดเผย ร่าเริง สามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้ง่าย (ทศพร มณีศรีขำ; และนิรันดร์ จุลทรัพย์. 2542: 9 – 10; อ้างอิงจาก Hergenharn. 1990: 58 – 85; citing Jung.) ดังนั้น บุคลิกภาพแสดงตัวจึงส่งผลให้บุคคลมีลักษณะความเป็นหญิงสูง

1.5 ลักษณะความเป็นหญิงมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาเพิ่มเส้นทางดังกล่าวเข้ามาในรูปแบบความสัมพันธ์ ซึ่งจากการพิจารณาเหตุผลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า บุคคลที่มีลักษณะความเป็นหญิงเป็นผู้ที่มีความกรุณา มีความเข้าใจผู้อื่น รู้ถึงจิตใจผู้อื่นที่มีความทุกข์และตอบสนองได้อย่างถูกต้อง มีพฤติกรรมที่พึงพาผู้อื่น มีการแสดงถึงความผูกพัน มีลักษณะยอมตามไม่แยกตัวตามลำพัง สอดคล้องกับบาเคน (Kaplan; & Sedney. 1980: 6; citing Baken. 1966) ที่กล่าวว่า ผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิงมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้น ลักษณะความเป็นหญิงมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

1.6 ลักษณะความเป็นหญิงมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อลักษณะความเป็นชาย ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาเพิ่มเส้นทางดังกล่าวเข้ามาในรูปแบบความสัมพันธ์ ซึ่งจากการพิจารณาเหตุผลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า ผู้หญิงมีความยืดหยุ่นต่อบทบาททางเพศสูงกว่าเพศชาย นั่นคือผู้หญิงคือผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิงสูงนั้นสามารถปรับตัว และมีความยืดหยุ่นต่อบทบาททางเพศมากกว่าเพศชาย โดยเด็กผู้หญิงส่วนใหญ่คิดว่าตนเองมีคุณค่าน้อยกว่าเด็กผู้ชาย ดังนั้นจึงเลือกปรับบทบาทของตนให้เข้มแข็งแบบเด็กผู้ชาย สอดคล้องกับบราวน์ (พลินี อากาศ. 2543: 106; อ้างอิงจาก Huston. 1985 : 12 ; citing Brown .1956) ที่พบว่าผู้หญิงจะแสดงพฤติกรรมที่เป็นเพศหญิงอย่างสม่ำเสมอและของเพศชายด้วย งานวิจัยของพลินี อากาศ (2543 : 106) พบว่า เพศหญิงจะมีคะแนนบทบาททางเพศแบบยืดหยุ่นสูงกว่าเพศชาย เบม (Bem. 1981: 354-364) กล่าวว่าบุคคลที่มีลักษณะความเป็นชายและหญิงสูงเป็นผู้ที่สามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ มีความยืดหยุ่นมากกว่าสามารถผสานความเข้มแข็งของชายและความอ่อนโยนของหญิงไว้ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงว่านักเรียนที่มีลักษณะความเป็นหญิงสูงจะมีลักษณะความเป็นชายสูงด้วย ดังนั้นเป็นไปได้ว่าลักษณะความเป็นหญิงมีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นชาย

1.7 ลักษณะความเป็นหญิงมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ถึงแม้ว่าลักษณะความเป็นหญิงมีน้ำหนักความสำคัญต่อเจตคติต่อพุทธศาสนาเท่ากับ.05 ซึ่งมีค่าน้อย แต่ผู้วิจัยได้พิจารณาเพิ่มเส้นทางดังกล่าวเข้ามาในรูปแบบความสัมพันธ์ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีปรับโมเดลและพิจารณาเหตุผลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า ผู้ที่มีลักษณะความเป็นหญิงมีจิตใจอ่อนโยน สอดคล้องกับเบม (Bem.1981:354-364) กล่าวว่า ผู้ที่ลักษณะความเป็นหญิงจะยึดถือกฎเกณฑ์ทางสังคม มักถูกอบรมให้มีพฤติกรรมตามที่สังคมกำหนด ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างอาจได้รับการอบรมสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนา ทำให้ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าลักษณะความเป็นหญิงมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง ซึ่งหมายความว่า นักเรียนที่รับรู้ว่าคุณได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลสูง ส่งผลให้มีการตระหนักรู้ตนเองสูง กล่าวคือ นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมักจะเป็นเด็กที่เข้าใจ

สิ่งต่างๆ รอบตัวมากขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเด็กสามารถบอกความรู้สึกได้ว่าขณะนี้ตนเองรู้สึกอย่างไร ดังที่ทัศนาก ทองภักดี (2539: 6) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือ การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตร ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยให้บุตรได้เรียนรู้และรับทราบว่าจะสิ่งใดควรทำไม่ควรทำ ดังนั้นเมื่อนักเรียนได้รับทราบเหตุผลในการกระทำของบิดามารดา ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ และรับทราบว่าจะสิ่งใดควรทำไม่ควรทำ ดังนั้นเมื่อนักเรียนทราบเหตุผล นักเรียนก็สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาในการกระทำสิ่งต่างๆ ของตน ซึ่งนำไปสู่การตระหนักรู้ตนเองต่อไป และจากงานวิจัยของจันทราภา พูลสนอง (2546: 84-87) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ของนักเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของนพมาศ กองกิม (2546: 60-61) ที่ได้ทำการเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งการตระหนักรู้ตนเองเป็นองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง

นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมต่อการตระหนักรู้ตนเอง โดยผ่านทางบุคลิกภาพแสดงตัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย และเจตคติต่อพุทธศาสนา นั่นคือ นักเรียนที่รับรู้ว่าจะตนเองได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในระดับสูงส่งผลทำให้มีบุคลิกภาพแสดงตัว มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย และมีเจตคติต่อศาสนาในระดับสูงเช่นเดียวกัน เหตุผลเพราะ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเพราะครอบคลุมเป็นโรงเรียนแห่งแรกในการอบรมสั่งสอนบุตร ในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ดังที่งานวิจัยของ จันทราภา พูลสนอง (2546: 87) พบว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพระหว่างเพื่อน และปิยพร ดวงทอง (2539: 65) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับบุคลิกภาพแสดงตัว พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพแสดงตัว นอกจากนี้งานวิจัยของ บัญชร แก้วส่อง (2522: 60) พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูง ผู้วิจัยจึงคิดว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลน่าจะส่งผลต่อเจตคติต่อพุทธศาสนาและงานวิจัยของวรินทร์ วารินทร์ (2531: 59) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลทำให้นักเรียนหญิง มีลักษณะความเป็นหญิงสูง และนักเรียนชายมีลักษณะความเป็นชายสูง

3. บุคลิกภาพแสดงตัวมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง

ซึ่งหมายความว่านักเรียนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวในระดับสูงจะมีการตระหนักรู้ตนเองในระดับสูงด้วย กล่าวคือ นักเรียนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวนั้นสามารถทำอะไรได้ตามสภาพจริง สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี ชอบสมาคมกับผู้อื่น ซึ่งเป้าหมายในการพัฒนาบุคลิกภาพมีเป้าหมายในการให้บุคคลได้เข้าใจตนเองด้วย ดังที่กัญญา สุวรรณแสง (2533: 4-5) กล่าวว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เพราะเป็นตัวทำนายพฤติกรรมต่างๆ ดังนั้นผู้ที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว

ในระดับสูงก็จะส่งผลให้มีการตระหนักรู้ตนเองสูงด้วย ในงานวิจัยของปรีดาพรรณ ตรีสาธร (2545: 78) พบว่า นักเรียนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมีความสัมพันธ์กับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ ซึ่งการตระหนักรู้ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ ดังนั้น บุคลิกภาพแสดงตัวมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง

4. สัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง นั่นคือ ผู้ที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในระดับสูงจะเป็นผู้มีการตระหนักรู้ตนเองสูงด้วย เนื่องจากผู้ที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล คือการที่บุคคลติดต่อกันเกี่ยวข้องกัน ทำความรู้จักกัน มีการสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับ แซสส์ (ชมนุช บุญสิทธิ์. 2541: 17-18; อ้างอิงจาก Sasse. 1975: 115-117) กล่าวว่าเมื่อบุคคลมีสายสัมพันธ์ต่อกันก็มักเล่าความรู้สึก ประสบการณ์ และทัศนคติของตนเองทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น ดังที่งานวิจัยของ จันทราภา พูลสนอง (2546: 87) ที่ทำการศึกษพบว่า นักเรียนที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนสูง มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ซึ่งมีการตระหนักรู้ตนเองเป็นองค์ประกอบ นพมาศ กองกิม (2546: 60-61) ที่ได้ทำการเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ซึ่งมีการตระหนักรู้ตนเองเป็นองค์ประกอบ ดังนั้นสัมพันธภาพระหว่างบุคคลมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง

นอกจากนี้ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลยังมีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมต่อการตระหนักรู้ตนเองโดยผ่านทางเจตคติต่อพุทธศาสนา นั่นคือนักเรียนที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในระดับสูงส่งผลให้มีเจตคติต่อพุทธศาสนาสูงด้วย สาเหตุเพราะว่าการที่บุคคลติดต่อกันเกี่ยวข้องกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการสนับสนุนช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดการยอมรับ และมักจะเล่าประสบการณ์และทัศนคติของตนเองทำให้เกิดการรู้จักกันมากขึ้น ดังที่ ภักดี เกตุเรน (2547: 105-108) ได้ทำการศึกษาดูตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการเรียนพุทธศาสนา นั้นแสดงว่าสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อพุทธศาสนา เพราะเจตคติเป็นตัวทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน ดังนั้นจากข้อค้นในงานวิจัยครั้งนี้สามารถยืนยันได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลส่งผลต่อเจตคติต่อพุทธศาสนา

5. ลักษณะความเป็นชาย มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง นั่นคือ ผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายสูง ส่งผลให้มีการตระหนักรู้ตนเองสูงด้วย สาเหตุเกิดจากผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายมักจะมีลักษณะความเป็นผู้นำ มีอำนาจ ใช้ปัญญาในการตัดสินใจ นั่นคือ ใช้การคิดในการตัดสินใจก่อนที่จะลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นผู้ที่สามารถปรับตัวได้ดี ดังที่ เบม (Bem. 1981: 354-364) กล่าวว่า ผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายสูงจะมีความกล้าหาญ เข้มแข็ง ฉลาด บุคคลเหล่านี้จะยึดถือกฎเกณฑ์ บทบาททางสังคมทำให้ต้องใช้ความคิดในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ดังนั้นลักษณะความเป็นชายมีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง

6. เจตคติต่อพุทธศาสนา มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง นั่นคือ ผู้ที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาสูงส่งผลให้มีการตระหนักรู้ตนเองในระดับสูงด้วย สาเหตุเพราะผู้ที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนา มักจะสนใจศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา ทำให้เข้าถึงแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งหลักธรรมของศาสนาพุทธนั้นมุ่งเน้นพัฒนาให้คนได้รับการพัฒนาตนเอง ก่อนที่จะพัฒนาผู้อื่น โดยการเริ่มต้นที่จิตใจของตนเองในการแก้ปัญหาต่างๆก็สอนให้ทำจิตใจให้สงบแล้วจะมองเห็นทางออกของปัญหา และสามารถแก้ไขข้อขัดข้องต่างๆได้ ดังที่ วิลสลัซ (2542: 37) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเอง โดยวิธีการวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพัตรา ตันประเสริฐ (2547: 57) ได้ทำการศึกษา พบว่า นักศึกษาที่ได้รับการฝึกวิปัสสนากรรมฐานมีการตระหนักรู้ตนเองสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึก เพราะผู้ที่ฝึกวิปัสสนากรรมฐานย่อมเป็นผู้ที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาในระดับสูง จึงจะยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งสอน แชมมอนและคณะ (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 50-51; อ้างอิงจาก Sammon; Reznikoff; & Geeluger. 1985) กล่าวว่า ศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันทั้งทางตรงและทางอ้อมศาสนาจึงมีอิทธิพลกับทุกคน ซึ่งจะมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับจิตใจของบุคคล สภาพสังคมวัฒนธรรมที่เกื้อหนุน การยึดมั่นปฏิบัติตามศาสนาช่วยให้บุคคลสามารถตระหนักรู้ตนเองแก้ไขปัญหามากขึ้นได้ดีทำให้สังคมมีความสุขมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเจตคติต่อ พุทธศาสนามีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเอง

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเชื่อว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ยังไม่สามารถยืนยันความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุนี้ซ้ำหลายครั้งกับกลุ่มตัวอย่างโดยนำรูปแบบความสัมพันธ์จากการวิจัยในครั้งนี้ไปเป็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามภาวะสันนิษฐานต่อไป เพื่อตรวจสอบทฤษฎี ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งจะช่วยให้ได้รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่สามารถอธิบายการตระหนักรู้ตนเองได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีน้ำหนักความสำคัญทางตรงต่อการตระหนักรู้ตนเองสูงสุด คือ บุคลิกภาพแสดงตัว รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล เจตคติต่อพุทธศาสนา สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และลักษณะความเป็นชาย ตามลำดับ ส่วนลักษณะความเป็นหญิงมีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมต่อการตระหนักรู้ตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการพิจารณานำเหตุผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ ดังนี้

1.1 ในการทำวิจัยครั้งนี้ ประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ในเขตพื้นที่ การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ซึ่งหากผู้สนใจต้องการนำผลการวิจัยไปใช้ต้องคำนึงถึง ความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง เพราะหากกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกับกลุ่มประชากรในครั้งนี้ อาจทำให้การอ้างอิงขาดความแม่นยำ

1.2 จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีความสำคัญ ดังนั้นหากพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง ต้องการให้บุตรหลานมีการตระหนักรู้ตนเองควรให้เด็กได้รับการ อบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล โดยพ่อแม่ให้การอบรมสั่งสอนเด็กโดยใช้เหตุผล มีการอธิบายถึงผลที่ จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่เด็กได้กระทำ พร้อมทั้งสนับสนุนหรือห้ามปรามมิให้เด็กกระทำในสิ่งต่างๆ และรับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งของเด็ก ซึ่งหากบุตรหลานได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล จะเป็นพื้นฐานในการเปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำการที่ตนเองถนัดและสนใจ

1.3 ครูผู้สอน ควรศึกษาวิธีการต่างๆหลากหลายรูปแบบที่พัฒนาให้เด็กได้มีการ ตระหนักรู้ตนเองในระดับสูง เช่น ส่งเสริมให้เด็กมีบุคลิกภาพแสดงตัว และมีสัมพันธภาพระหว่าง บุคคล เพราะเป็นคุณลักษณะที่เกื้อหนุนให้นักเรียนมีลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย เจตคติต่อพุทธศาสนา ซึ่งครูผู้สอนอาจส่งเสริมให้นักเรียนมีบุคลิกภาพแสดงตัวได้โดย ในการจัดการเรียนการสอนของครู ควรมีกิจกรรมที่สนุกสนานในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆซึ่งผู้เรียนได้ลงมือกระทำ ให้นักเรียนกล้าแสดงออก และมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล กล้าแสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำรูปแบบความสัมพันธ์ตามภาวะสันนิษฐานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ไปศึกษา ตรวจสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันออกไป เช่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนผลการวิจัยและตรวจสอบทฤษฎีว่า รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผล ต่อการตระหนักรู้ตนเองมีรูปแบบที่สอดคล้องกับนักเรียนมากที่สุด และสามารถอธิบายความแปรปรวน ของการตระหนักรู้ตนเองได้มากที่สุดด้วย

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการของการตระหนักรู้ตนเองของนักเรียนที่มี ช่วงห่างของอายุที่แตกต่างกัน เช่น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 หรือ นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1-6 เพราะอายุเป็นตัวสะท้อนวุฒิภาวะ และพัฒนาการต่างๆ เพื่อตรวจสอบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่นำมาศึกษา นั้นจะมีรูปแบบความสัมพันธ์ส่งผลต่อการตระหนักรู้ตนเอง ในลักษณะเดียวกับผลการศึกษาครั้งนี้หรือไม่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต, กระทรวงสาธารณสุข. (2541). รายงานผลการประชุมวิชาการ เรื่อง
ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมครั้งที่ 1 ระหว่าง 25 – 26 มีนาคม พ.ศ. 2541.
นนทบุรี: สำนักพัฒนาสุขภาพจิต.
- กันตวรรณ มีสมสาร. (2544). การเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กวัยย่างเข้าสู่
วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกันตามการรับรู้ของตนเอง.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- กันยา สุวรรณแสง. (2533). การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.
- กฤษณ์ จิรียาปัญญกุลเลิศ; และคณะ. (2540). รายงานผลการวิจัยการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์
เพื่อพัฒนามโนภาพแห่งตน ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. ชลบุรี:
คณะพยาบาลศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เกตุวดี กัมพลศิริ. (2546). การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการตอบสนองระหว่างบุคคล
และความเกรงใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่3ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู
ต่างแบบกัน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คัคณางค์ มณีศรี. (2546). กิจกรรมพัฒนา EQ สำหรับระดับอนุบาล – มัธยมต้น. กรุงเทพฯ:
เอ็กซ์เปอร์เน็ทบุคส์.
- งามตา วณิชานนท์. (2529). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมของ
นักเรียนระดับประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จอม ชุ่มช่วย. (2540, กรกฎาคม). ความฉลาดทางอารมณ์: Emotional Intelligence.
วารสารปฐมวัย.1(3): 56-61.
- จันทราภา พูลสนอง. (2546). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเชาวน์
ปัญญาทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
(การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. (2537). การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค Path analysis.
- ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์. (2546). การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของเชาว์อารมณ์สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (วัดผลการศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ฉันทนา ภาคบงกช. (2544). ความสร้างสรรค์สัมพันธ์กับ EQ อย่างไร. ใน *รวมบทความวิชาการ เล่ม 2 เรื่อง อีคิว: จากแนวคิด...สู่การปฏิบัติ*. อัจฉรา สุขารมณ; วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี; และอรพินทร์ ชุชม. 19 – 28. กรุงเทพฯ: เดสท็อป.
- ชนนุช บุญสิทธิ์. (2541). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกุหลาบวิทยาลัยราชวดีวิทยา กรุงเทพมหานคร. *ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยพร วิชชาวุธ. (2530). *เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยศาสตร์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2544). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: เทพเนรมิตการพิมพ์.
- เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์. (2520). *การวัดทัศนคติและบุคลิกภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ญาดา หลาวเพชร. (2544). *บทบาทของบิดา บทบาทของมารดา กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร*. *ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; อรพินทร์ ชุชม; และงามตา วนันทานนท์. (2528). *ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดุษฎี โยเหลา. (2535). *รายงานการวิจัย เรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์เมตา*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2545). *เอกสารคำสอนวิชา วป712 สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทางพฤติกรรมศาสตร์ IV*. กรุงเทพฯ: สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เดือน คำดี. (2531). *ศาสนาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เดือนเพ็ญ ทองน่วม. (2534). *การตระหนักในตนเองและการรับรู้สาเหตุ*. *วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาสังคม)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทรงพล ภูมิพัฒน์. (2538). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ทศพร ประเสริฐสุข. (2542). *ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา*. ใน *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*. 5(1) 19 -34.
- (2545). *ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา*. ใน *รวมบทความทางวิชาการ EQ*. อัจฉรา สุขารมณ; วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี; และอรพินทร์ ชุชม. 89 - 120. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: เดสท็อป.

- ทศพร มณีศรีขำ; และนิรันดร์ จุลทรัพย์. (2542). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ
แสดงตัว ความวิตกกังวล ความเชื่อมั่นในตนเอง และคุณธรรมแห่งพลเมืองดีของ
นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา:
มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ทัศนาก ทอภักดี. (2539). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่ออำนาจ
ภายในตนและความคิดเกี่ยวกับตนของเด็กในเมืองและชนบท. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เทอดศักดิ์ เดชคง. (2543). จากความฉลาดทางอารมณ์สู่สติและปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ธัญญา คนอยู่. (2547). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3. ปรินิพนธ์
กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธีรภูมิ เอกะกุล. (2542). เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการวัดเจตคติ. อุบลราชธานี:
ภาควิชาทดสอบและการวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2537). ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น(LISREL) สถิติวิเคราะห์สำหรับ
การวิจัยทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- นพมาศ กองกิม. (2546). การเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของ
นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาและสังกัด
กรมสามัญศึกษาในจังหวัดปทุมธานี. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการ
ศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นวลละออ สุภาพล. (2527). ทฤษฎีบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- นันทนา ธรรมบุศย์. (2540). การเข้าใจตนเองและผู้อื่น. วารสารแนะแนว. 13(168): 19– 13.
- นันทนา วงษ์อินทร์. (2545). การพัฒนาอารมณ์. ใน รวมบทความทางวิชาการ EQ เรื่อง
อีคิว. พิมพ์ครั้งที่ 4. หน้า 131-148.
- บัญญัติ แก้วส่อง. (2522). การเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นในสังคมเมือง
และชนบทที่มีการอบรมเลี้ยงดูและแบบการคิดแตกต่างกัน. ปรินิพนธ์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญชม ศรีสะอาด; และ มิญช์มณฑิ วรณมรินทร์. (2544, กรกฎาคม). การวิเคราะห์เส้นทาง
ด้วยโปรแกรมลิสเรล. การวัดผลการศึกษา. 7: 1-20.

- ปิยพร ดวงทอง. (2539). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับบุคลิกภาพ
แสดงตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา อรุณสวัสดิ์. (2531). การสร้างแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพความเป็นชายและความเป็นหญิง
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีดาพรรณ ตรีสาทร. (2545). ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์
ของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปรินิพนธ์
ศษ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
ถ่ายเอกสาร.
- เปรมใจ บุญประสพ. (2545). ผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์
ด้านการตระหนักรู้ตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านบางกะปิ
สังกัดกรุงเทพมหานคร. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2542, สิงหาคม). คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับ EQ. พฤติกรรมศาสตร์.
5 (1): 15-18.
- (2545). คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับ EQ. ใน รวมบทความทางวิชาการ EQ เรื่อง
อีคิว, อัจฉรา สุขารมณ; วิลาสลักษณ์ ชวัลลสี; และอรพินท์ ชูชม. 13 -19. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ: เดสท็อป.
- ผ่องพักรัตน์ จีระวิมุติพันธ์. (2541). องค์ประกอบบางประการที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นชาย
และลักษณะความเป็นหญิง. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พนิดา ผกานรินทร์. (2544). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในการ
ปฏิบัติงานพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลตากสิน กรุงเทพมหานคร.
ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พลินี อากาศ. (2543). บทบาททางเพศแบบยืดหยุ่นในวัยเด็กตอนปลาย ถึงวัยรุ่นตอนต้น.
ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณพิมล หล่อตระกูล. (2544). ความฉลาดทางอารมณ์กับครอบครัว. ใน รวมบทความวิชาการ
เล่ม 2 เรื่อง อีคิว: จากแนวคิด...สู่การปฏิบัติ. อัจฉรา สุขารมณ;
วิลาสลักษณ์ ชวัลลสี; และอรพินท์ ชูชม. 1 - 8. กรุงเทพฯ: เดสท็อป.
- พิชัย ญาณศิริ. (2544, มีนาคม). การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน ด้านคุณลักษณะทางอารมณ์.
วิชาการ. 4 (3): 50 – 55.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). *ธรรมานุญชีวิต ฉบับสองภาคย์*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต). (2545). *อีคิวในแนวทางพุทธศาสนา. ใน รวมบทความทางวิชาการ EQ เรื่อง อีคิว. อัจฉรา สุขารมณ; วิลาสลักษณ์ ชวัลลสี; และอรพินท์ ชูชม. 21-34. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เดสท็อป.*
- พุทธทาสภิกขุ. (2522). *คู่มือมนุษย์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- พวงรัตน์ เกษรแพทย. (2542). *การสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดทางอารมณ์*.
กรุงเทพฯ:สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เพ็ญแข ประจณปัจจนิก. (2528). *การพัฒนาทักษะการถ่ายทอดศาสนา : ความสำคัญและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- พิน ดอกบัว. (2542). *พระพุทธศาสนากันคนไทย*. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- ภักดี เกตุเรน. (2547). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดช้างให้อำเภอโคกโพธิ์*.
ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มนัส บุญประกอบ; และ สาลิกา เมธนาวัน. (2544). *พยาบาลไทยกับความฉลาดทางอารมณ์. ใน รวมบทความวิชาการ เล่ม 2 เรื่อง อีคิว: จากแนวคิด...สู่การปฏิบัติ. อัจฉรา สุขารมณ; วิลาสลักษณ์ ชวัลลสี; และอรพินท์ ชูชม. 41-56. กรุงเทพฯ: เดสท็อป.*
- มยุรี วิสุทราศัย. (2547) *ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการตระหนักรู้ในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว) ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.*
- มยุรี ศรีชัย. (2538). *เทคนิคการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling Techniques)*. กรุงเทพฯ: วี. เจ. พรินติ้ง.
- มณฑนา วิริยพันธุ์. (2546). *ความฉลาดทางอารมณ์กับปัจจัยบางประการของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับโรงเรียนเขมสิริอนุสรณ์. สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- ยุดา รักไทย. (2542). *คนเก่งงาน - Start at Work.. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เน็ทจำกัด.*
- ยุธนา ไชยจุล. (2545). *การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์. ใน รวมบทความทางวิชาการ อีคิว. อัจฉรา สุขารมณ; วิลาสลักษณ์ ชวัลลสี; และอรพินท์ ชูชม. 179-210. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เดสท็อป.*
- ยุพร ศุทธรัตน์. (2542). *ภาวะอารมณ์ต่อการเป็นผู้นำ. ดอกเบี๋ย. 17(218): 116-117*
- ยุวดี เทียรฆประสิทธิ์. (2536). *เอกสารประกอบการสอน จต 323: จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*

- รัชนี้ วารินทร์. (2531). การศึกษาลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิงกับ
การอบรมเลี้ยงดู. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2544). EQ กับภาวะผู้นำในการทำงาน. ใน รวมบทความ
วิชาการ เล่ม 2 เรื่อง อีคิว : จากแนวคิด...สู่การปฏิบัติ. หน้า 85 – 112.
- ริเรืองรอง รัตนวิไลสกุล. (2540). มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ : สายวิชาสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- เรียบ ศรีทอง. (2542). พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. กรุงเทพฯ: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
ลักษณ์ สิริวัฒน์. (2544). จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วรรณ พรหมบุรณย์. (2540). การพัฒนามนุษย์ที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี. (2542, สิงหาคม). การพัฒนาสติปัญญาทางอารมณ์เพื่อความสำเร็จใน
การทำงาน. พฤติกรรมศาสตร์. 5(1): 37 – 52.
- วิไลวรรณ ศรีสงคราม. (2539). การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความ
เป็นหญิง และความสามารถในการปรับตัวต่อเพื่อนต่างเพศของนักศึกษาวัยรุ่นที่เรียน
ในสาขาวิชาชีพต่างกันของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.
(จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2545). เซาว์อารมณ์ (EQ) : ดัชนีวัดความสุขและความสำเร็จของชีวิต.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ทจำกัด.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2531). รู้เขา รู้เรา : ด้วยจิตวิทยาบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540). การพัฒนาบุคลิกภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น(1997).
- สำราญ มีแจ้ง. (2540, พฤษภาคม-สิงหาคม). การประเมินตนเอง. วารสารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร 2(1): 25-31.
- (2544). สถิติขั้นสูงสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพฯ: นิธิแอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป.
- สุพัตรา ตันประเสริฐ. (2547). ผลการฝึกปฏิบัติวิปัสณากรรมฐานตามโปรแกรมการฝึกของ
คุณแม่สิริ กรินชัย ที่มีต่อคามฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองของนักศึกษา
พยาบาลที่มีลักษณะเก็บตัวและแสดงตัว. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุชา จันทน์เอม. (2541). จิตวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุลักษณ์ มีชูทรัพย์. (2539). การบริหารพยาบาล. คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวารี มงคลศิริ. (2547). ผลของการให้คำปรึกษารายบุคคลแบบพิจารณาเหตุผล อารมณ์
และพฤติกรรมต่อการตระหนักรู้ในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์
กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.

- สุวิภา ภาคย์อัท. (2547). การพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่มของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปรินูญานิพนธ์ วท.ม. (วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุริวรรณ ฟองอินทร์. (2548). การศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีการอบรมเลี้ยงดูและระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน ในเขตพื้นที่การศึกษา เชียงรายเขต 4. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- แสงอุษา โลจนานนท์; และกฤษณ์ รุยาพร (2543). การบริหารอารมณ์ด้วยรอยยิ้มแบบไทยๆ = EQ with Thai smile. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เอเชียแปซิฟิกอินโนเวชั่นเซ็นเตอร์.
- อริฐาน อนรรักติพันธ์. (2546). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับมารยาทไทย ของนักเรียนไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนานาชาติกับโรงเรียนไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อนันต์ชนก วิจิตรนิเทศ. (2546). การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรที่มีอิทธิพล ต่อความวิตกกังวลในการสอบวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสระบุรี. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2544). สร้าง EQ ให้ลูกคุณ. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวจำกัด.
- อุษา ศรีจินดารัตน์. (2533). พัฒนาการเอกลักษณ์แห่งอีโก้ที่เกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าของ การทำงานและการรับรู้คุณค่าของศาสนาในวัยรุ่นไทยภาคใต้. ปรินูญานิพนธ์ วท.ม. (วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- Ashkanasy, Neal M.; & Dasborough, Marie T. (2003). Emotional Awareness and Emotional intelligence in Leadership Teaching. *Journal of Education for Business*.79(1). Retrieved May 25, 2005 from <http://vnweb.hwwilsonweb.com>
- Bem, Sandra L. (1981). *Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing*. *Psychological Review*. 88(4): 354-364.
- Bloom, B.S.; et al. (1971). *Handbook on formative and summative evaluation of student learning*. New York: McGraw-Hill.
- Brannon, L. (1999). *Gender: psychological perspective*. Boston: Allyn and Bacon.
- Faw, T.; & Belkin, G.S. (1989). *Child Psychology*. New York: McGraw-Hill.

- Flaherty, John F.; & Dusek, Jerome B. (1980). *An Investigation of the Relationship Between Psychological Androgyny and Components of Self – Concept*. Journal of Personality and Social Psychology. 38(6): 984-992.
- Fledman, R.S.(1992). *Elements of psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Goleman, Daniel. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Jöreskog, K.G.; & Sörbom, D. (1993). *LISREL VII : Structural Modeling with the SIMPLISTM Command Language*. Chicago: Scientific Software, Inc.
- Kaplan, A.G.; & Sedney, M.A. (1980). *Psychology and Sex Roles: An Androgynous Perspective*. Boston: Brown and Company.
- Koffka, K. (1978). *Encyclopedia of the social science*. New York: Macmillan.
- Maryer, J. D.; & Salovey, P. (1997) . “ *What ’ s your emotional intelligence quotient?*” In P.Salovey, and D.Sluyter (Eds). *Emotional Development and Emotional Intelligence*. New York: Basic Books.
- Pedhazur, E.J. (1997). *Multiple Regression in Behavioral Research*. New York: CBS College.
- (1982). *Multiple Regression in Behavioral Research*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Richardson, Brent G.; & Shupe, Margery J. (2003) *The Importance of Teacher Self – Awareness in Working With Students With Emotional and Behavioral Disorders. Teaching Exceptional Children*. 36(2). Retrieved May 25, 2005, from <http://vnweb.hwwilsonweb.com>
- Robinson, John.; Shaver, Phillip R.; & Wrightsman, Lawrence S. (1991). *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. New York: Academic
- Roger, D. (1972). *Issue in Adolescent Psychology*. New York: Meredith Corporation.
- Ross, A.O. (1992). *The sense of Self : Research and theory*. New York: Springer.
- Shelton, Claudia Marshall. (Spring, 2003). *Emotional Awareness : Fundamental to Effective Teaching*. Independent School. 62(3). Retrieved May 25, 2005, from <http://vnweb.hwwilsonweb.com>.
- Weisinger, Hendrie. (1998). *Emotional intelligence at work : the untapped edge for success*. San Francisco: Jossey – Bass.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบวัด

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบวัด

รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์	ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ดร.เสกสรรค์ ทองคำบรรจง	ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา	ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์มณฑิรา จารุเพ็ง	ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ดร.เรวดี กระโหมวงศ์	ภาควิชาการประเมินผลและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ภาคผนวก ข

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

ตาราง 11 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

ข้อ	IOC	ผลการ คัดเลือก	ข้อ	IOC	ผลการ คัดเลือก	ข้อ	IOC	ผลการ คัดเลือก
1	1	คัดเลือกไว้	21	1	คัดเลือกไว้	41	1	คัดเลือกไว้
2	0.8	คัดเลือกไว้	22	0.8	คัดเลือกไว้	42	1	คัดเลือกไว้
3	0.6	คัดเลือกไว้	23	1	คัดเลือกไว้	43	1	คัดเลือกไว้
4	0.6	ตัดทิ้ง	24	1	คัดเลือกไว้	44	1	คัดเลือกไว้
5	1	คัดเลือกไว้	25	0.8	คัดเลือกไว้	45	1	คัดเลือกไว้
6	0.8	คัดเลือกไว้	26	1	คัดเลือกไว้	46	1	คัดเลือกไว้
7	0.6	คัดเลือกไว้	27	0.8	คัดเลือกไว้	47	1	คัดเลือกไว้
8	1	คัดเลือกไว้	28	0.8	คัดเลือกไว้	48	0.2	ตัดทิ้ง
9	1	คัดเลือกไว้	29	1	คัดเลือกไว้	49	1	คัดเลือกไว้
10	0.8	คัดเลือกไว้	30	1	คัดเลือกไว้	50	0.8	คัดเลือกไว้
11	1	คัดเลือกไว้	31	0.8	คัดเลือกไว้	51	1	คัดเลือกไว้
12	1	คัดเลือกไว้	32	0.4	ตัดทิ้ง	52	0.8	ตัดทิ้ง
13	1	คัดเลือกไว้	33	1	คัดเลือกไว้	53	0.6	ตัดทิ้ง
14	0.6	ตัดทิ้ง	34	0.8	คัดเลือกไว้	54	1	คัดเลือกไว้
15	1	คัดเลือกไว้	35	0.8	คัดเลือกไว้	55	1	คัดเลือกไว้
16	0.6	ตัดทิ้ง	36	1	คัดเลือกไว้	56	1	คัดเลือกไว้
17	0.6	คัดเลือกไว้	37	0.8	คัดเลือกไว้	57	0.6	คัดเลือกไว้
18	1	คัดเลือกไว้	38	0.8	คัดเลือกไว้	58	0.6	ตัดทิ้ง
19	0.8	คัดเลือกไว้	39	0.8	คัดเลือกไว้	59	1	คัดเลือกไว้
20	1	คัดเลือกไว้	40	0.4	ตัดทิ้ง	60	0.6	ตัดทิ้ง

ภาคผนวก ค

ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

ตาราง 12 ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก(r)	ผลการคัดเลือก	ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก(r)	ผลการคัดเลือก
1	.3646	คัดเลือกไว้	26	.5717	คัดเลือกไว้
2	.0034	ตัดทิ้ง	27	.6222	คัดเลือกไว้
3	.4255	คัดเลือกไว้	28	.5577	คัดเลือกไว้
4	.3952	คัดเลือกไว้	29	.5214	คัดเลือกไว้
5	.4697	คัดเลือกไว้	30	.4370	ตัดทิ้ง
6	.4224	คัดเลือกไว้	31	.2500	ตัดทิ้ง
7	.5999	คัดเลือกไว้	32	.5604	คัดเลือกไว้
8	.5413	คัดเลือกไว้	33	.4278	ตัดทิ้ง
9	.4981	คัดเลือกไว้	34	.4569	คัดเลือกไว้
10	.4810	คัดเลือกไว้	35	.5220	คัดเลือกไว้
11	.4089	คัดเลือกไว้	36	.0489	ตัดทิ้ง
12	.5678	คัดเลือกไว้	37	.6016	คัดเลือกไว้
13	.2506	ตัดทิ้ง	38	.5642	คัดเลือกไว้
14	.5909	คัดเลือกไว้	39	.4644	คัดเลือกไว้
15	.2983	ตัดทิ้ง	40	.6059	คัดเลือกไว้
16	.1990	ตัดทิ้ง	41	.6254	คัดเลือกไว้
17	-.1705	ตัดทิ้ง	42	.4266	ตัดทิ้ง
18	.4481	ตัดทิ้ง	43	.5295	คัดเลือกไว้
19	.3326	ตัดทิ้ง	44	.5776	คัดเลือกไว้
20	.4291	ตัดทิ้ง	45	.4557	ตัดทิ้ง
21	.5017	คัดเลือกไว้	46	.5620	คัดเลือกไว้
22	.4831	คัดเลือกไว้	47	.5547	คัดเลือกไว้
23	.4550	คัดเลือกไว้	48	.4885	คัดเลือกไว้
24	.5779	คัดเลือกไว้	49	.5324	คัดเลือกไว้
25	.5925	คัดเลือกไว้	50	.4995	คัดเลือกไว้

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามมีทั้งหมด 6 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง มี 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง จำนวน 36 ข้อ

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล จำนวน 12 ข้อ

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล จำนวน 30 ข้อ

ฉบับที่ 4 แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว จำนวน 22 ข้อ

ฉบับที่ 5 แบบสอบถามบทบาททางเพศ จำนวน 50 ข้อ

ฉบับที่ 6 แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา จำนวน 20 ข้อ

2. ให้นักเรียนอ่านข้อความแต่ละข้อ และทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องขวามือของข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นหรือระดับการกระทำของนักเรียนมากที่สุดเพียงช่องเดียวเท่านั้นในแต่ละข้อ โดยมีเกณฑ์การเลือกดังนี้

จริงที่สุด	หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นทุกครั้ง
ส่วนใหญ่จริง	หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นเกือบทุกครั้ง
ปานกลาง	หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นบางครั้ง
ส่วนใหญ่ไม่จริง	หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกที่เกือบไม่เกิดขึ้นเลย
ไม่จริง	หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกที่ไม่เกิดขึ้นเลย

3. แบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับความรู้สึกและความคิดเห็นของนักเรียน ซึ่งนักเรียนสามารถแสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นได้อย่างอิสระ โดยที่คำตอบของนักเรียนไม่มีข้อใดถูกข้อใดผิด และคำตอบทั้งหมดจะถูกรักษาไว้เป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใดๆต่อนักเรียน แต่คำตอบที่ได้นั้นจะนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมต่อไป จึงขอความกรุณานักเรียนให้ตอบให้ตรงกับความรู้สึกของนักเรียนให้มากที่สุด และโปรดตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ

ขอขอบคุณนักเรียนที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

นางสาวปิยนฎ สิริฤทธิ์
สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ฉบับที่ 1 แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

ตอนที่

1

ข้อมูลทั่วไป

ให้นักเรียนกรอกข้อมูลในกรอบด้านล่างนี้ตามความเป็นจริง

โรงเรียน.....

เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

นับถือศาสนา ☐ พุทธ ☐ อิสลาม ☐ อื่นๆ

ตอนที่

2

แบบวัดการตระหนักรู้ตนเอง

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความ แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของนักเรียนในระดับใด แล้วทำเครื่องหมาย 3 ลงในช่องให้ตรงกับความรู้สึกของตนเองมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	จริงที่สุด	ส่วนใหญ่จริง	ปานกลาง	ส่วนใหญ่ไม่จริง	ไม่จริง
1	ข้าพเจ้าสามารถบอกลักษณะอารมณ์ของตนเองในทุกขณะได้					
2	ข้าพเจ้าทราบว่าตนเองแสดงพฤติกรรมตรงกับความรู้สึกหรือไม่					
3	ทุกครั้งที่มีรู้สึกโกรธข้าพเจ้ารับรู้ได้ว่าจะเกิดขึ้นกับตนเอง					
4	ข้าพเจ้ารู้ตัวทุกครั้งที่มีอารมณ์เปลี่ยนแปลง					
5	เมื่อเกิดความกลัว ข้าพเจ้าบอกได้ว่าเกิดจากสาเหตุอะไร					
6	ข้าพเจ้ารู้สาเหตุที่ทำให้ตนเองรู้สึกดีใจ					
7	ข้าพเจ้าบอกสาเหตุที่ทำให้ตนเองโกรธได้					
8	เมื่ออารมณ์ของข้าพเจ้าเกิดเปลี่ยนแปลง ข้าพเจ้าสามารถบอกสาเหตุได้					
9	ข้าพเจ้าทราบสาเหตุของสิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกกลัว					
10	ข้าพเจ้าทราบสาเหตุที่ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในการทำสิ่งต่างๆ					
11	ข้าพเจ้าเข้าใจสาเหตุที่ทำให้ข้าพเจ้าเสียใจ					
12	ข้าพเจ้ารู้อารมณ์ของตนเองตลอดเวลา ที่เผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ					

(ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	จริง ที่สุด	ส่วน ใหญ่ จริง	ปาน กลาง	ส่วน ใหญ่ ไม่จริง	ไม่จริง
13	ข้าพเจ้ารู้ว่าสามารถยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับตนเองได้หรือไม่					
14	ข้าพเจ้าทราบว่ามีจุดอ่อนเรื่องใดบ้างที่ตนเองควรปรับปรุง					
15	ข้าพเจ้าทราบว่ามีเรื่องใดบ้างที่ข้าพเจ้าควรขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น					
16	ข้าพเจ้ารู้ว่าสามารถยอมรับได้ว่า ผู้อื่นย่อมมีเหตุผลที่จะไม่พอใจในการกระทำของข้าพเจ้าหรือไม่					
17	ในการตัดสินใจเรื่องที่สำคัญ ข้าพเจ้าทราบว่าจะต้องทำอะไร					
18	ข้าพเจ้ารู้ตนเองที่สามารถหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาโดยไม่คิดเอาเองตามใจชอบ					
19	เมื่อเกิดปัญหา ข้าพเจ้าจะพิจารณาสาเหตุก่อน แล้วจึงเลือกวิธีการเหมาะสมในการแก้ปัญหา					
20	เมื่อรู้ว่ตนเองทำผิด ข้าพเจ้าทราบว่าจะควรทำอะไร					
21	เมื่อทำผิดพลาด ข้าพเจ้ารู้สึกหดหู่ แต่ก็สามารถยอมรับอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้					
22	ในสถานการณ์แปลกใหม่ แม้ข้าพเจ้าจะรู้สึกกลัวแต่ก็ทราบว่าจะสามารถควบคุมอารมณ์นั้นได้เพียงใด					
23	เมื่อข้าพเจ้าแสดงอารมณ์เศร้าออกไป ข้าพเจ้าบอกได้ว่าจะมีผลดีหรือผลเสียอย่างไร					
24	เมื่อข้าพเจ้าแสดงอารมณ์มีความสุขออกไป ข้าพเจ้าบอกได้ว่าจะมีผลดีหรือผลเสียอย่างไร					
25	ข้าพเจ้ามีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง					
26	ข้าพเจ้ามั่นใจว่าตนเองมีความสามารถไม่น้อยไปกว่าผู้อื่น					
27	ข้าพเจ้ารู้สึกว่ตนเองมีส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มเพื่อนประสบความสำเร็จ					
28	เมื่อพบอุปสรรค ข้าพเจ้ามั่นใจว่าต้องผ่านพ้นอุปสรรคนั้นไปได้					
29	เมื่อได้รับมอบหมายงาน ข้าพเจ้ามั่นใจว่าสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มความสามารถ					
30	ข้าพเจ้าสามารถตัดสินใจทำสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง					

(ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	จริง ที่สุด	ส่วน ใหญ่ จริง	ปาน กลาง	ส่วน ใหญ่ ไม่จริง	ไม่จริง
31	ข้าพเจ้ามักทำในสิ่งที่ต้องการ โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน					
32	เมื่อข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับผู้อื่น ข้าพเจ้ากล้าที่จะแสดงความคิดเห็นของตนเองได้					
33	ข้าพเจ้าเชื่อว่าสามารถแก้ปัญหาต่างๆในท่ามกลางสถานการณ์ ที่กดดันได้					
34	ในสถานการณ์ที่คับขัน ข้าพเจ้าสามารถหาวิธีการแก้ไขปัญหามาได้					
35	ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น ไม่มีผลต่อการตัดสินใจในการทำสิ่งต่างของข้าพเจ้า					
36	เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น ข้าพเจ้ามั่นใจว่าตนเองสามารถรวบรวมสติได้ก่อนผู้อื่น					

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความ แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของนักเรียนในระดับใด แล้วทำเครื่องหมาย 3 ลงในช่องให้ตรงกับความรู้สึกของตนเองมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	จริงที่สุด	ส่วนใหญ่จริง	ปานกลาง	ส่วนใหญ่ไม่จริง	ไม่จริง
1	เมื่อครอบครัวเกิดปัญหา พ่อแม่จะให้ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมรับรู้และแก้ปัญหาด้วย					
2	พ่อแม่จะพูดคุยกับข้าพเจ้าและพี่น้องๆทำให้ข้าพเจ้าและพี่น้องสนิทสนมกับท่าน					
3	ถ้าข้าพเจ้ามีปัญหาพ่อแม่จะช่วยแนะนำ แต่ให้ข้าพเจ้าเป็นคนตัดสินใจเอง					
4	พ่อแม่จะแบ่งงานบ้านให้ลูกทุกคนรับผิดชอบอย่างเหมาะสม					
5	ถ้าข้าพเจ้าถูกรังแก พ่อแม่จะปลอบใจ ถามสาเหตุ และแนะนำให้แก้ปัญหาโดยสันติวิธี					
6	พ่อแม่จะให้ข้าพเจ้าเลือกสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว เช่น เสื้อผ้า ตามที่ข้าพเจ้าต้องการ					
7	ถ้าข้าพเจ้าทำของเสียหาย พ่อแม่จะตักเตือนให้รู้จักระมัดระวัง					
8	เมื่อทำผิด ข้าพเจ้าสามารถชี้แจงเหตุผลให้พ่อแม่เข้าใจได้ และเหตุผลนั้นอาจทำให้ข้าพเจ้าไม่ต้องรับโทษ					
9	เมื่อลูกๆเรียกร้องสิทธิในกรณีารู้สึกว่า ไม่ได้รับความยุติธรรม พ่อแม่จะรับฟังและแก้ปัญหาให้					
10	ถ้าพ่อแม่จะให้รางวัลหรือของขวัญแก่ข้าพเจ้า พ่อแม่จะสอบถามว่าข้าพเจ้าต้องการอะไร					
11	เมื่อลูกๆทำผิดพ่อแม่จะตำหนิหรือลงโทษโดยไม่ลำเอียง					
12	หากข้าพเจ้าเสนอความคิดเห็นในเรื่องความเป็นอยู่ภายในบ้าน หรือเรื่องไปเที่ยวพักผ่อน พ่อแม่จะรับฟังด้วยความสนใจ					

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความ แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของนักเรียน
 ในระดับใด แล้วทำเครื่องหมาย 3ลงในช่องให้ตรงกับความรู้สึกของตนเองมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	จริง ที่สุด	ส่วน ใหญ่ จริง	ปาน กลาง	ส่วน ใหญ่ ไม่จริง	ไม่จริง
1	เมื่อเพื่อนมีปัญหา ข้าพเจ้ายากให้ความช่วยเหลือ					
2	ข้าพเจ้ามีความสุขที่ได้ช่วยเหลือเพื่อน					
3	ข้าพเจ้าขาดความเห็นอกเห็นใจจากเพื่อน					
4	เมื่อข้าพเจ้ามีปัญหาข้าพเจ้าได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน					
5	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองไม่มีเพื่อนปรับทุกข์					
6	เมื่อมีเรื่องขัดใจกับเพื่อนข้าพเจ้าปรับความเข้าใจกับเพื่อน					
7	ข้าพเจ้าช่วยเหลือเพื่อนด้วยความจริงใจ					
8	ข้าพเจ้าแบ่งขนมหรือของใช้ให้เพื่อน ๆ					
9	ในการทำงานกลุ่มข้าพเจ้าเต็มใจปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม					
10	ข้าพเจ้าไม่พอใจ เมื่อเพื่อนแสดงความคิดเห็นแตกต่างจากข้าพเจ้า					
11	ในการทำงานกลุ่มข้าพเจ้ายอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน					
12	ข้าพเจ้าชอบแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อน					
13	ข้าพเจ้าชอบทำงานตามลำพัง					
14	เมื่อเพื่อนกระทำความดี ข้าพเจ้าชมเชยเพื่อนด้วยความจริงใจ					
15	เมื่อได้รับมอบหมายงาน ข้าพเจ้าทำงานอย่างเต็มความสามารถด้วยความเต็มใจ					
16	ข้าพเจ้าตำหนิเพื่อนเมื่อเพื่อนทำงานผิดพลาด					
17	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเพื่อนไม่สนใจรับฟังความคิดเห็นของข้าพเจ้าในการทำงานกลุ่ม					
18	ข้าพเจ้าเต็มใจให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม					
19	ในการทำงาน ข้าพเจ้ายึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นหลัก					

(ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	จริง ที่สุด	ส่วน ใหญ่ จริง	ปาน กลาง	ส่วน ใหญ่ ไม่จริง	ไม่จริง
20	ข้าพเจ้ามีความสุขเมื่ออยู่ร่วมกับเพื่อน					
21	ข้าพเจ้าตำหนิเมื่อเพื่อนทำอะไรไม่ถูกใจ					
22	ข้าพเจ้าพอใจที่สามารถทำให้เพื่อนสนุกสนาน					
23	ข้าพเจ้าน้อยเนื้อต่ำใจในตนเองเมื่อเพื่อนไม่ยอมรับ ความสามารถ					
24	เมื่อมีเรื่องถกเถียงกับเพื่อนข้าพเจ้าไม่สบายใจ					
25	ข้าพเจ้ามีความขัดแย้งกับเพื่อน					
26	ข้าพเจ้ารู้สึกพอใจที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อน ในการสนทนา					
27	ข้าพเจ้าโกรธง่ายเมื่อเพื่อนหยอกล้อ					
28	ข้าพเจ้าไม่ชอบที่เพื่อนล้อเลียนเกี่ยวกับร่างกาย ของตนเอง					
29	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองไม่จริงจังกับการทำงาน					
30	ข้าพเจ้าสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้					

ฉบับที่ 4 แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความ แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของนักเรียน
ในระดับใด แล้วทำเครื่องหมาย 3ลงในช่องให้ตรงกับความรู้สึกของตนเองมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	จริง ที่สุด	ส่วน ใหญ่ จริง	ปาน กลาง	ส่วน ใหญ่ ไม่จริง	ไม่จริง
1	ข้าพเจ้าชอบการออกไปรายงานหน้าชั้นเรียน					
2	เวลามีข้อสงสัยในเวลาเรียนข้าพเจ้าจะยกมือถามครูทันที					
3	หากมีการนัดพบปะเพื่อนเก่า ข้าพเจ้าจะไปทุกครั้ง					
4	ข้าพเจ้าชอบการติดต่อประสานงานกับผู้อื่น					
5	ข้าพเจ้าชอบพูดในที่สาธารณะ					
6	ข้าพเจ้าชอบทำหน้าที่พิธีกรในงานต่างๆ					
7	เมื่อพบคนแปลกหน้าเข้ามาในโรงเรียน ข้าพเจ้าจะเข้าไปทักทาย					
8	ข้าพเจ้าชอบแสวงหาเพื่อนใหม่อยู่เสมอ					
9	ข้าพเจ้าไม่กลัวที่จะเข้าไปพูดกับคนที่ไม่รู้จัก					
10	เมื่อมีงานรื่นเริงต่างๆ ข้าพเจ้าจะร่วมสนุกสนานอย่างเต็มที่					
11	ข้าพเจ้าชอบเป็นตัวแทนกลุ่มในการออกไปรายงานหน้าชั้นเรียน					
12	ข้าพเจ้าชอบเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน					
13	ข้าพเจ้าชอบอาสาทำสิ่งต่างๆเพื่อส่วนรวม					
14	ข้าพเจ้าชอบแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมหรือในชั้นเรียน					
15	ข้าพเจ้าชอบแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ					
16	ข้าพเจ้าชอบการทำงานคนเดียว					
17	ข้าพเจ้ากล้าที่จะตัดสินใจทำสิ่งต่างๆอย่างมีเหตุผล					
18	เวลาเกิดปัญหาขึ้นในชั้นเรียน เพื่อนๆจะมาปรึกษาข้าพเจ้า					
19	การทำงานกลุ่มไม่ว่าจะอยู่กลุ่มไหนข้าพเจ้าก็ไม่วิตกกังวล					
20	ข้าพเจ้าจะยินดีมากถ้าถูกเลือกเป็นหัวหน้ากลุ่ม					
21	ข้าพเจ้าชอบเรียนวิชาที่ครูมีกิจกรรมให้ทำหลายๆอย่าง					
22	ข้าพเจ้าจะยกย่อง ชมเชย และยอมรับคนที่มีความสามารถ					

ฉบับที่ 5 แบบสอบถามบทบาททางเพศ

คำชี้แจง ให้นักเรียนพิจารณาว่านักเรียนมีลักษณะต่างๆตามที่กำหนดไว้ในแบบสอบถาม มากน้อยเพียงใด แล้วทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องขวามือของข้อความตามความเป็นจริงเพียงข้อเดียว
ตัวอย่าง

ถ้านักเรียนคิดว่านักเรียนมีลักษณะ **กล้าหาญ**

มากที่สุด	ทำเครื่องหมาย (✓)	ลง	ในช่อง	หมายเลข 7
มาก	ทำเครื่องหมาย (✓)	ลง	ในช่อง	หมายเลข 6
ค่อนข้างมาก	ทำเครื่องหมาย (✓)	ลง	ในช่อง	หมายเลข 5
ปานกลาง	ทำเครื่องหมาย (✓)	ลง	ในช่อง	หมายเลข 4
ค่อนข้างน้อย	ทำเครื่องหมาย (✓)	ลง	ในช่อง	หมายเลข 3
น้อย	ทำเครื่องหมาย (✓)	ลง	ในช่อง	หมายเลข 2
น้อยที่สุด	ทำเครื่องหมาย (✓)	ลง	ในช่อง	หมายเลข 1

ข้อ	คุณลักษณะ	มากที่สุด ← → น้อยที่สุด						
		7	6	5	4	3	2	1
1	เป็นผู้นำ							
2	กล้าหาญ							
3	น่าเชื่อถือ							
4	อ่อนไหวต่อความรู้สึก							
5	ทะเยอทะยาน							
6	มีเหตุผล							
7	ร่าเริง							
8	เป็นมิตร							
9	อ่อนโยน							
10	ใจอ่อน ขี้สงสาร							
11	กระฉับกระเฉง							
12	มีความเป็นนักกีฬา							
13	มีไหวพริบดี							
14	ชอบการแข่งขัน							
15	ปกป้องความเชื่อของตนเอง							
16	ไร้ความสามารถ							
17	วาทะเรียบร้อยสุภาพ							
18	ชอบปเลอบใจผู้อื่น							

(ต่อ)

ข้อ	คุณลักษณะ	←————→						
		มากที่สุด			น้อยที่สุด			
		7	6	5	4	3	2	1
19	ความมีอำนาจเหนือผู้อื่น							
20	สนใจตนเอง							
21	มีระเบียบแบบแผน							
22	ชอบเอาใจผู้อื่น							
23	สุภาพนุ่มนวล							
24	คล้อยตามผู้อื่น							
25	พึ่งตนเองได้							
26	ปรับตัวได้ดี							
27	รักและเอ็นดูเด็ก							
28	มีความจงรักภักดี							
29	มีความสามารถในการนำผู้อื่น							
30	มีความเป็นอิสระ							
31	จริงใจ							
32	มีความเป็นตัวของตัวเอง							
33	ไวต่อความต้องการของผู้อื่น							
34	ตัดสินใจได้รวดเร็ว							
35	ขี้อาย							
36	พูดจา อ่อนหวาน							
37	เข้มแข็ง							
38	เก็บความลับ							
39	มั่นใจในตนเอง							
40	ไม่มีระบบ							
41	เห็นอกเห็นใจผู้อื่น							
42	กล้าเสี่ยงเมื่อถึงคราวจำเป็น							
43	น่าทะนุถนอม							
44	หนักแน่น							
45	เต็มใจเผชิญหน้าผู้อื่น							
46	เข้าใจผู้อื่น							
47	กล้าแสดงออก							
48	อบอุ่น							
49	มีลักษณะยอมตาม							
50	อวดดี							

ฉบับที่ 6 แบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความ แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของนักเรียน
 ในระดับใด แล้วทำเครื่องหมาย 3ลงในช่องให้ตรงกับความรู้สึกของตนเองมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	จริง ที่สุด	ส่วน ใหญ่ จริง	ปาน กลาง	ส่วน ใหญ่ ไม่จริง	ไม่จริง
1	ข้าพเจ้าคิดว่าคำสอนของศาสนา เป็นสิ่งที่ปฏิบัติตามได้					
2	ข้าพเจ้าคิดว่าการทำบุญตักบาตร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ					
3	ข้าพเจ้าคิดว่าศาสนาพึ่งพาสังคม โดยไม่ได้ทำอะไรที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคมเลย					
4	ข้าพเจ้าคิดว่าการไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นเรื่องของผู้สูงอายุ					
5	ข้าพเจ้าคิดว่าควรเลือกเชื่อหลักธรรมคำสอนเพียงบางข้อเท่านั้น					
6	ข้าพเจ้าคิดว่าคำสอนของพระสงฆ์ส่วนมากมีแต่เรื่องไร้สาระ					
7	ข้าพเจ้ามีความสุขเมื่อได้ไปวัด เพราะคนที่ไปวัดส่วนมากมีจิตใจที่เป็นมิตร					
8	ข้าพเจ้าเชื่อว่าวัดมีความสำคัญต่อสังคมไทยทั้งในปัจจุบันและอนาคต					
9	ข้าพเจ้าคิดว่าคำสอนของศาสนาขัดแย้งกับความจริงตามธรรมชาติ					
10	ข้าพเจ้าคิดว่า วัด คือ สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความตื่นเ็นทางความคิด					
11	ข้าพเจ้าเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาทำให้คนเป็นคนดีได้					
12	ข้าพเจ้าคิดว่าวัดมักสร้างศรัทธาแก่ผู้คนโดยอาศัยความเชื่อทางไสยศาสตร์					
13	ข้าพเจ้าคิดว่าพระสงฆ์พยายามหาทาง ยัดเยียดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้กับผู้คน					
14	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการศานาน่าจะสามารถนำพาบุคคลแต่ละคนให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีได้					

(ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	จริง ที่สุด	ส่วน ใหญ่ จริง	ปาน กลาง	ส่วน ใหญ่ ไม่จริง	ไม่จริง
15	ข้าพเจ้าเชื่อในคำสอนของพระสงฆ์ แต่ข้าพเจ้าก็ พิจารณาเหตุและผลประกอบด้วย					
16	ข้าพเจ้าคิดว่าการนำหลักธรรมมาปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำ					
17	ข้าพเจ้ารู้สึกที่วัดและพระสงฆ์สามารถช่วยให้ฉัน มีกำลังใจและมีจิตใจดีขึ้นได้					
18	ข้าพเจ้าเชื่อว่าศาสนามีพลัง ที่จะทำให้นุคคลและ สังคมดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องได้					
19	ข้าพเจ้าคิดว่าคำสอนต่างๆของศาสนา ทำให้คน ในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข					
20	ข้าพเจ้าชอบไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพราะ กิจกรรมส่วนมากจะจัดอย่างประณีตและ น่าประทับใจ					

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวปิยนฎ ลิทธิฤทธิ์
วันเดือนปีเกิด	4 มกราคม 2523
สถานที่เกิด	อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	52/1 หมู่ 2 ตำบลไสหร้า อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80150
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2541	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนศรีวิชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ศ. 2545	กศ.บ. (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2549	กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ